

Національний університет "Києво-Могилянська академія"

Наталя Кобченко



Морфологія української мови
РОБОЧИЙ ЗОШИТ ДЛЯ СЕМІНАРІВ

Київ 2025

Кобченко, Н. (2025). *Морфологія української мови. Робочий зошит для семінарів (для студентів спеціальності 035 "Філологія")*. Київ. Електронне видання.

У посібнику запропоновано планування семінарських занять з курсу "Морфологія української мови" та розроблено систему запитань і завдань, щоб організувати аудиторну й самостійну діяльність студентів.

Рецензенти:

1. *Загнітко Анатолій*, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України (Донецький національний університет імені Василя Стуса, м.Вінниця).
2. *Куцак Ганна*, кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет "Києво-Могилянська академія").
3. *Сегін Любомир*, кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет "Києво-Могилянська академія").
4. *Шведова Марія*, кандидат філологічних наук, доцент (Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут", Єнський університет Фрідріха Шиллера).

Рекомендовано до оприлюднення на Вченій раді факультету гуманітарних наук
Національного університету "Києво-Могилянська академія"
(Протокол № 5 від 14 березня 2025 р.)

Посібник створений за допомогою графічного редактора Canva.

Посібник розміщений у вільному доступі в репозитарії Національного університету "Києво-Могилянська академія" (<https://ekmair.ukma.edu.ua/home>) і не призначений для комерційного розповсюдження й використання.

© Усі права застережено.

Це видання є результатом інтелектуальної діяльності згідно з Законом України "Про авторське право і суміжні права". Жодну частину цього посібника як об'єкта авторського права не можна відтворювати пересилати в будь-якій формі та будь-яким засобом, поширювати в мережі Інтернет без попередньої письмової згоди на це автора.

ISBN: 978-617-7668-73-1

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Семінар 1. Вступ до вивчення граматики	6
Семінар 2. Морфеміка. Морфемна структура слова	10
Семінар 3. Словотвір. Системність словотвору	14
Семінар 4. Способи словотворення	19
Семінар 5. Презентація групових проєктів	24
Самоконтроль знань з модуля “Морфеміка і словотвір”	26
Семінар 6. Принципи класифікації частин мови	28
Семінар 7. Іменник. Лексико-граматичні розряди іменника	31
Семінар 8. Граматичні категорії іменника. Категорія роду	34
Семінар 9. Граматичні категорії числа та відмінка іменника	37
Семінар 10. Особливості словозміни іменника	40
Семінар 11. Прикметник. Категорія ступенів порівняння	44
Семінар 12. Числівник. Відмінювання числівників та їх зв'язок з іменниками	49
Семінар 13. Презентація індивідуальних проєктів	54
Самоконтроль знань з модуля “Морфологія. Іменник. Прикметник. Числівник”	56
Семінар 14. Контрольна робота	
Семінар 15. Прислівник	58
Семінар 16. Займенникові слова	61
Самоконтроль знань з модуля “Прислівник. Займенникові слова”	65
Семінар 17. Дієслово – центральна частина мови	67
Семінар 18. Категорія виду дієслова. Поняття про роди дієслівної дії	70
Семінар 19. Категорія способу дієслова. Категорія часу дієслова	73
Семінар 20. Категорія перехідності/ неперехідності та категорія стану дієслова	76
Семінар 21. Невласне-дієслівні морфологічні категорії: особа, число, рід	79
Семінар 22. Презентація групових проєктів “Дієслово”	82
Самоконтроль знань з модуля “Прислівник. Займенникові слова”	83
Семінар 23. Контрольна робота	
Семінар 24. Категорії слів дискусійного частиномовного статусу: дієприкметник, дієприслівник, слова категорії стану, модальні слова	85
Семінар 25. Прийменник як клас службових слів	90
Семінар 26. Зв'язка в граматичній системі української мови. Сполучник як клас службових слів	93
Семінар 27. Частка як клас службових слів. Вигуки й звуконаслідувальні слова	97
Самоконтроль знань з модуля “Слова дискусійного частиномовного статусу. Службові слова. Вигук. Звуконаслідувальні слова”	101
Семінар 28. Презентація індивідуальних проєктів “Службові класи слів. Вигуки. Звуконаслідувальні слова”	103
Джерела відкритого доступу	105
Використані зображення	106

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА



“Робочий зошит з морфології” адресований студентам бакалаврського рівня, що здобувають освіту за спеціальністю 035 “Філологія”, і спрямований на забезпечення ефективної роботи на семінарських заняттях з курсу “Морфологія української мови”.

Цей курс є обов'язковим компонентом у підготовці висококваліфікованого філолога, здатного розв'язувати стандартні та нестандартні завдання в галузі лінгвістики, зокрема пов'язані з творенням, перекладом, редагуванням та аналізом усних і письмових різностильових і різножанрових текстів, а також з викладанням української мови як рідної та як іноземної.

Алгоритм роботи з цим зошитом та система завдань спрямовані на досягнення навчальної мети курсу (забезпечити фахову підготовку філолога з таких розділів мовознавства, як морфеміка, словотвір і морфологія з урахуванням здобутків сучасної лінгвістики та розкрити закономірності функціонування морфологічних одиниць і їхній взаємозв'язок з одиницями інших мовних рівнів) та розроблені так, щоб формувати у студентів фахові компетентності (ФК) й загальні компетентності (ЗК), а також докластися до формування інтегральної компетентності (ІК), що визначені Стандартом вищої освіти першого бакалаврського рівня галузі знань 03 “Гуманітарні науки” спеціальності 035 “Філологія” та освітньою програмою “Англійська мова та українська мова”, яку реалізує Національний університет “Києво-Могилянська академія”.

Зокрема, підготовка студентами виступів і дискусій за поданими до семінарів теоретичними питаннями спрямована на усвідомлення структури граматики та її теоретичних основ (ФК-1), завдання подавати історичний коментар до деяких граматичних рис сучасної української мови формує здатність використовувати в професійній діяльності знання з історії української мови (ФК-3), а порівняння деяких граматичних рис літературної мови з відповідними рисами певних діалектів сприяє формуванню здатності аналізувати діалектні різновиди української мови (ФК-4). Розгляд питань про транспозицію різних частин мови й різних графем та виконання завдань на пошук та інтерпретацію цих явищ готують до формування комплексного вміння здійснювати лінгвістичний аналіз текстів різних стилів і жанрів (ФК-10). Виконання індивідуальних та групових проєктів, що мають характер проблемно-пошукової роботи, подекуди з елементами дослідження, а також деякі завдання, виконання яких передбачає опрацювання додаткових теоретичних джерел або роботу з корпусом, тренують здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні (ФК-2) та здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних фактів, інтерпретації українськомовного тексту (ФК-7). Презентація цих завдань на семінарі, а також участь в обговореннях граматичних питань, до розв'язання яких відомі різні підходи, і дискусіях формують здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань (ФК-8) та здатність до організації ділової комунікації українською мовою (ФК-12), а також сприяє усвідомленню засад і технологій створення усних наукових і науково-полярних текстів українською мовою (ФК-9).

Робота з теоретичними джерелами як передумова підготовки до кожного семінарського заняття формує здатність реферувати та анотувати українською мовою наукові тексти (ФК-13). Створення різноманітних зорових опор (схем, ментальних карт, презентацій тощо), мемів, присвячених складним аспектам граматики української мови, резюме частин мови, їхніх сторінок у соціальних мережах а є передумовою здатності популяризувати лінгвістичні знання (ФК-15). Відповіді дискусії на семінарах, підготовка й презентація індивідуальних і групових проєктів формують здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати українську мову в усній та письмовій формах, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному) для розв'язання відповідних комунікативних завдань (ФК-6) та здатність до надання консультацій українською та англійською мовами з дотримання літературних норм (ФК-11), а також здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (ЗК-3).

Ознайомлення з різними науковими підходами до потрактування граматичних проблем, участь у дискусіях щодо граматичної сутності певних мовних одиниць і категорій формує здатність бути критичним і самокритичним (ЗК-4), здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями (ЗК-5) та здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел (ЗК-6), а також здатність реалізувати свої права й обов'язки як члена суспільства (ЗК-1). Аналіз функціонування граматичних одиниць і категорій та перевірка деяких теоретичних узагальнень щодо їх уживання за допомогою корпусу української мови також формують бути критичним і самокритичним (ЗК-4), а, окрім цього, здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК-11) та навички використання інформаційних і комунікаційних технологій (ЗК-12), а також сприяють усвідомленню важливості проводити дослідження на належному рівні (ЗК-13). Виконання групових та індивідуальних проєктів формує здатність працювати в команді та автономно (ЗК-8), а також вкупі з виконанням завдань проблемно-пошукового характеру, що потребують опрацювання додаткових джерел, – уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК-7).

Здобуття комплексу цих компетентностей працює на формування здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі філології, зокрема лінгвістики й перекладу, в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов (ІК).

ВСТУП ДО ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИКИ

ЛММ

План

1. Граматика як наука. Рівні / розділи граматики.
2. Основні поняття граматики:
 - 2.1. **Граматичне значення** слова. Способи вираження граматичних значень слова.
 - 2.2. **Граматична форма** слова. Синтетичні й аналітичні форми слів.
 - 2.3. **Граматична категорія**. Різновиди граматичних категорій.

Семінар № 1

Нотатки з лекції



Обов'язкова літ-ра

Handwritten red scribble

Горпинич, В.О. (2004).
Морфологія української мови.
Київ, с. 9-19.

Handwritten red arrow pointing to the right

Лаврінець, О.Я.,
Симонова, К.С., Ярошевич, І.А.
(2019). *Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія*. Київ, с. 9-18.



ЗАВДАННЯ *Am*

Завдання № 1 Опрацюйте статтю **Ярошевич, І.А. (2015). Поняття і термін “граматична категорія”: основні підходи до витлумачення. Вісник КНЛУ. Серія Філологія, 18, 2, 216–222.** Схарактеризуйте поняття граматичної категорії від імені О.Потебні, І.Кучеренка та І.Вихованця.



<https://bit.ly/423VAii>

The diagram consists of three yellow speech bubbles with green outlines and quotation marks. A red arrow points from the top-left bubble to the top-right bubble. Below each bubble is a portrait of a linguist: O. Potebnia (left), I. Vyhovantse (bottom), and I. Kucherenko (right).

Завдання № 2 Виконайте вправи зі збірника **Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009). Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум. Київ:** 1 (варіант І), 4 (варіант І).

Мої нотатки

Завдання № 3 Прочитайте нісенітницю. Оберіть з неї будь-яку строфу й визначте частинимовну належність та граматичні значення всіх слівформ. Які засоби вказують на граматичні значення слівформ?



Курзу-Верзу

Був смажень, і швимкі яски
Спіралили в кружві, І
марамулькали псашки, Як
трулі долові.

«Мій сину, бійсь Курзу-Верзу,
То зубий дряполап!
На знайся з птицею Зу-зу
І велезнем Хап-Хап!»

Меча-штича він в руки взяв,
Тропив ворожий слід,
І в думній тужі спочивав
Під древом діодід.

Та раптом — цвест! оглушний цвист!
Кругом погонь вашить,
В тримучім лісі никне лист —
Курзу-Верзу телить!

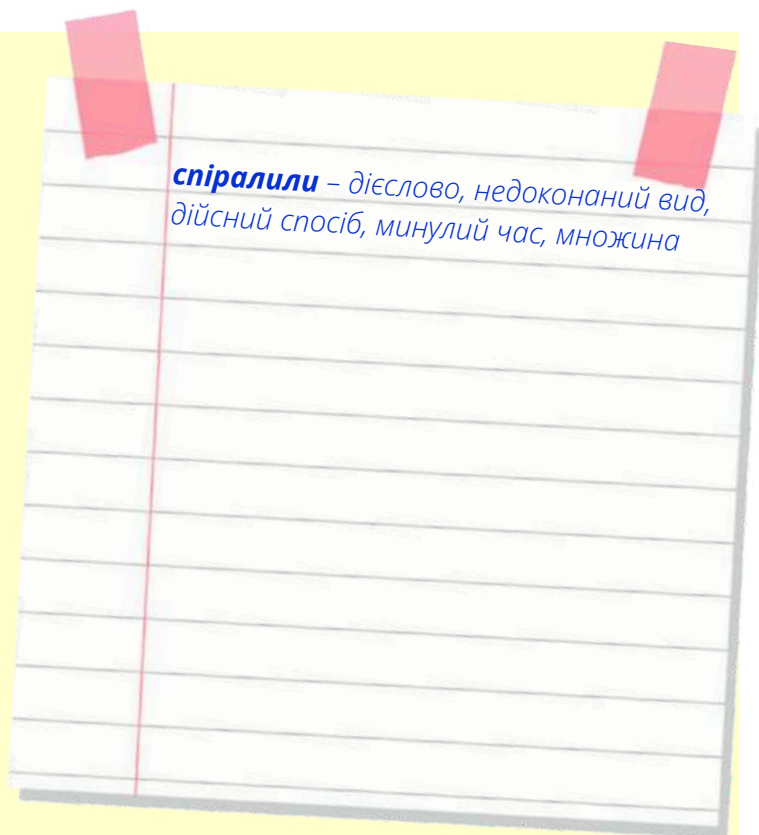
Він раз мечем! він два штричем,
Аж кервиться торва!
І барбазинула з плечей
Сміюцька долова!

«Ти вбив грозу Курзу-Верзу:
Ти, слинку, чудодець!
О лавний день! Стрибай пісень,
Тодімо у ханець!»

Був смажень, і швимкі яски
Спіралили в кружві,
І марамулькали псашки,
Як трулі долові.



З книги "Аліса в Задзеркалі". Переспівав
Микола Лукаш, за ред. Івана Малковича.
Улюблені вірші-2. Київ: Аба-ба-га-ла-ма-га. 2022.



Завдання №4

Подумайте, як би ви схарактеризували поняття "граматична компетентність". Яка її роль у професійній діяльності перекладача / редактора / викладача української мови як іноземної / викладача іноземної мови?



МОЇ ПРИКЛАДИ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ

Граматична форма

- **синтетична**
- **аналітична**
- **аналітико-синтетична**
- **суплетивна**

Граматичне значення

Граматична категорія

Додаткова література

- Вихованець, І., Городенська, К., Загнітко, А., Соколова, С. (2017). *Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія*. Київ, с. 48–68.
- Ковалик, І. (2008). Про граматичні категорії в сфері мови і мовлення. In: Ковалик І. *Питання укр. і слов'янського мовознавства. Вибр. праці*, Ч. II. Львів – Івано-Франківськ.
- Колесников, А. (2022). Типологія граматичних категорій української мови. *Вісник Житомирського національного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*, 2 (97). DOI: [https://doi.org/10.35433/philology.2\(97\).2022.120-135](https://doi.org/10.35433/philology.2(97).2022.120-135)
- Мойсієнко, А. (ред.). (2013). *Сучасна українська мова: Морфологія*. Київ, с. 13–48.

Т О Д О :

Що я тепер умію?

.....
.....

Над чим іще попрацювати?

.....
.....
.....

МОРФЕМІКА.

МОРФЕМНА СТРУКТУРА СЛОВА

Анна

Семінар № 2

План

1. Морфеміка як лінгвістична дисципліна. Поняття **морфеми**. Морфема й фонема. Морфема й слово.

2. Морфема і **морф. Аломорфи** й **варіанти** морфем.

3. Класифікація морфем:

- за місцем розташування у слові
- за функцією
- за способом вираження
- за однорідністю / неоднорідністю звукового складу
- за вживаністю (активністю)
- за походженням

4. Поняття основи слова. Типи основ.

5. **Історичні зміни** в морфемній структурі слова:

- спрощення
- ускладнення
- перерозклад
- декореляція

Нотатки з лекції



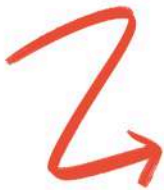
Зразок МА

1. *перевиробл[а]ється – дієслово.*
2. *Флексія -еть, вказує на 3-ю ос. одн.*
3. *Основа перевиробляж...ся, перервана, вільна, подільна, проста.*
4. *Корінь робл- (робити, робота, вироблення). Аломорфи: роб-, робл-.*
5. *Префікс пере- – словотворчий, дієслівний, ви- – словотворчий, дієслівний.*
6. *Суфікс -аж – словотворчий, дієслівний.*
7. *Постфікс -ся.*
8. *Є чергування б//бл.*
9. *Спрощення, перерозкладу, ускладнення, декореляції немає.*
10. *пере-ви-робл-аж-еть-ся.*

Обов'язкова літ-ра



Плющ, М.Я. (2010). *Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір*. Київ, с. 7–19.



Лаврінець, О.Я., Симонова, К.С., Ярошевич, І.А. (2019). *Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія*. Київ, с. 40–63.

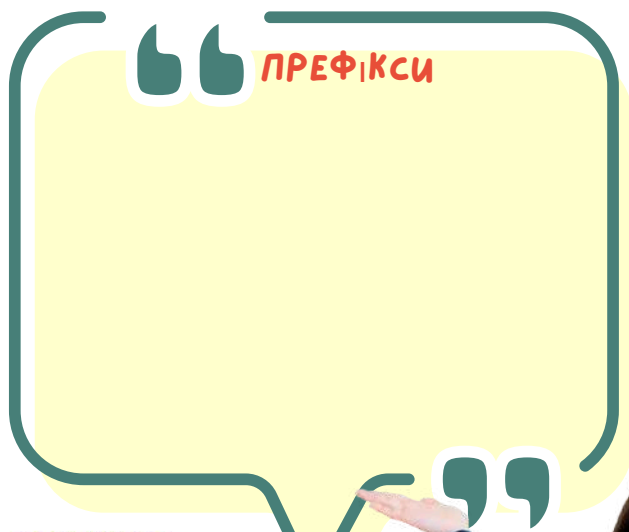


Додаткова література

- Вакарюк, Л.О., Панцьо, С.Є. (2004). *Українська мова. Морфеміка і словотвір*. Тернопіль, с. 17–48, 80–93.
- Ковалик, І.І. (1982). Про морфеми (морфи) у сфері мови і мовлення. *Мовознавство*, 1.
- Кухарчук, Г.В. (2010). Словотвірний потенціал питомих суфіксоїдів сучасної української мови. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія Філологічна*, вип. 17, 222–228. URL <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/13538>
- Мойсієнко, А. (ред.). (2013). *Сучасна українська мова: Морфологія*. Київ, с. 20–50, 76–100.

ЗАВДАННЯ *АМ*

Завдання № 1 Опрацюйте статтю **Городенська, К.Г. (1986). Префікси і префіксоїди в українській мові. Мовознавство, 1, 36–41.** Схарактеризуйте диференційні ознаки префіксів та префіксоїдів. Випишіть приклади префіксів і префіксоїдів. За допомогою корпусу ГРАК перевірте продуктивність деяких з них.



Генеральний регіонально
анотований корпус
української мови (ГРАК)
<https://uacorpus.org/poshuk-u-graku/poshuk-u-graku>

Завдання № 2 Визначте, у яких групах слів та сама морфема реалізована в аломорфах, а в яких представлені варіанти морфем.

АЛОМОРФ/ВАРІАНТ

<i>Боєць - бійця</i>	<i>надписати - надіслати</i>
<i>грубий - грубіший</i>	<i>шести - шістьох</i>
<i>товщий - товстіший</i>	<i>гатити - гачу</i>
<i>Байдену - Байденів</i>	<i>розграфити - розграфлений</i>
<i>у фейсбуці - у фейсбукові</i>	<i>блискати - блиснути</i>
<i>вести - вів - вели</i>	<i>Мартусе - Мартусю</i>
<i>штанами - штаньми</i>	<i>міжгір'я - межиріччя</i>
<i>дверима - дверями - дверми</i>	<i>радість - радості - радости</i>

Завдання № 3

Поділіть подані слова на морфеми.

слово	префікс	корінь	суфікс	флексія
перехід	пере-	-хід-	нульовий	нульова
тимчасово				
азовець				
меню				
по-українськи				
щоденно				
звільнення				
русня				
вгатили				
неоціненний				
трофейний				
відеогра				
знешкодивши				
безпілотник				
русофобія				
єдність				




Полюга Л.М. Словник українських морфем.


<https://bit.ly/3RhW9yc>

Завдання № 4

Які префікси й суфікси функціують в англійській мові? Наведіть приклади слів із цими афіксами. Чи є афікси, спільні для української та англійської мов? Якщо є, проілюструйте прикладами їх вживання в обох мовах.

СПІЛЬНІ АФІКСИ





TO DO:

Що я тепер умію?

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

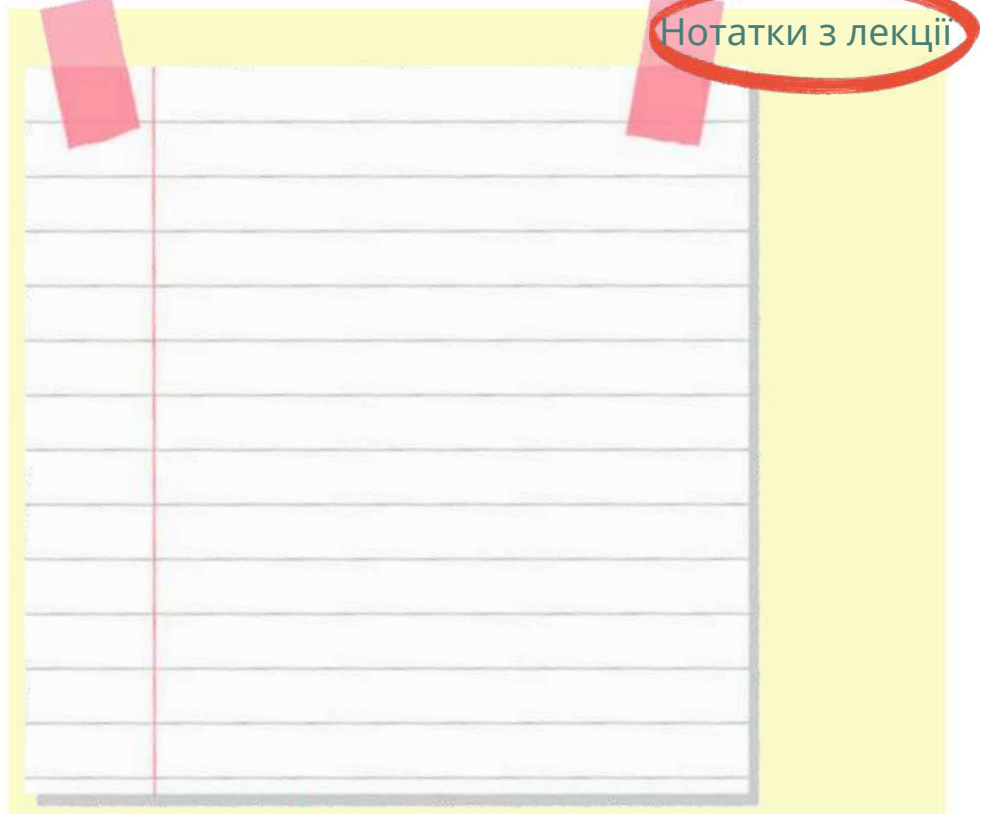
.....

СЛОВТВІР. СИСТЕМНІСТЬ СЛОВТВОРУ

Семинар № 3

План

1. Предмет і завдання словотвору.
2. Одиниці словотвору: **похідне слово, твірна основа**, словотворчий **формант**.
3. **Словотвірна структура** похідного слова.
4. Поняття **похідності**. Похідність і подільність.
5. Словотвірна мотивація, словотвірне значення.
6. **Словотвірний тип**.



Обов'язкова літ-ра

Плющ, М.Я. (2010). *Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір*. Київ, с. 20–27.



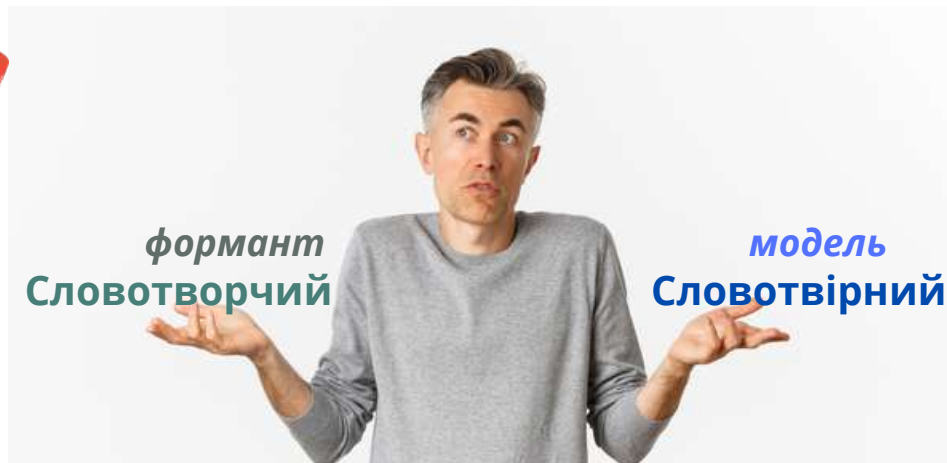
Обов'язкова літ-ра



Лаврінець, О.Я.,
Симонова, К.С., Ярошевич, І.А.
(2019). *Сучасна українська
літературна мова. Морфеміка.
Словотвір. Морфологія*. Київ,
с. 112–122, 126–138.



Ковалик І.І. (1981).
"Словотворчий" чи
"словотвірний"? *Культура
слова*, вип. 20, с. 86–87.
**Випишіть слова, з якими
поєднується кожен з двох
термінів.**



Завдання № 1 Для кожного слова оберіть твірне, визначте словотворчі форманти. Якими критеріями ви керуєтеся під час вибору?

Напад – пад, нападати
Деокупований – деокупувати,
окупований
Безхребетний – без хребта,
хребетний
Наддніпрянський – дніпрянський,
над Дніпром
Прочитаний – читаний, читати,
прочитати


Безстрашно – страшно, безстрашний
Безграмотність – безграмотний,
грамотний, грамотність
Затишно – затишний, тиша
Підсмажений – смажений, підсмажити,
смажити
Демілітаризація – мілітаризація,
демілітаризувати

ЗАВДАННЯ *Am*

Завдання № 2 Ознайомтеся з передмовою до словника та выпишіть з нього приклади **словотвірної пари**, **словотвірного ланцюжка**, **словотвірної парадигми**, **словотвірного гнізда**: Карпіловська, Є.А. (2002). *Кореневий гніздовий словник української мови*. Київ. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001594>

словотвірна пара

словотвірний ланцюжок



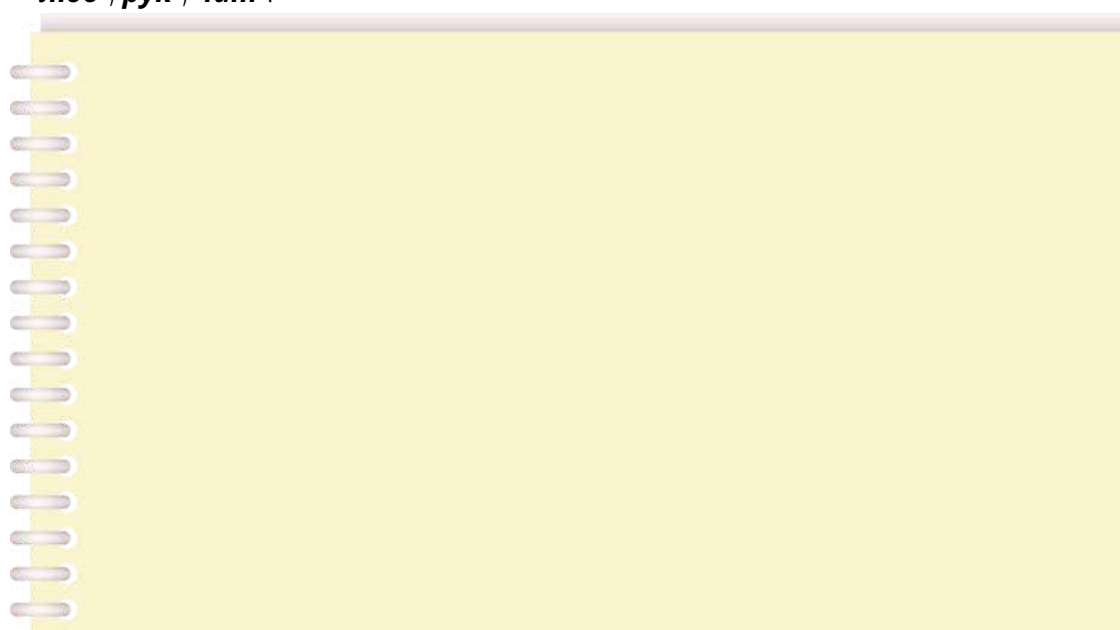
словотвірна парадигма

словотвірне гніздо

Завдання № 3 За допомогою корпусу ГРАК побудуйте словотвірне гніздо одного з коренів: **люб-**, **рук-**, **чит-**.



Генеральний регіонально
анотований корпус
української мови (ГРАК)
<https://uacorpus.org/poshuk-u-graku>




Завдання № 4 Покажіть стрілками, яке зі спільнокореневих слів від якого утворилося.



Словник сучасної української мови від anton pepper.
<https://www.facebook.com/ibbbel/posts/pfbid0mWadaRnK2mNnd933akX8XV99aUz-jRkyggC7UWwvR4DsLQ8vo2Su8bntVcl>

	волонтер по-волонтерськи волонтерський
	артист артистичність артистичний
	заморозити морозити заморожений
	довіра довірити вірити
	жовтий жовтішати жовтіший
	укриття укрити крити

Завдання № 5 Випишіть похідні слова та схарактеризуйте їх за зразком.

	цікаво – ТС (твірне слово): <i>цікавий</i> , СЗ (словотвірне значення): <i>внутрішній стан</i> , СМ (словотвірна модель): <i>"прикметникова основа + суфікс -о"</i> , регулярна.	 Едвард Стріха @p_shykin
		Цікаво, що Майн Кампф в Україні не видавався українською, а поширювався винятково російською мовою. Тобто щоби стати нацистом в Україні ти зобов'язаний знати російську.
		23:56 · 23.09.22 · Twitter for Android https://x.com/p_shykin/status/1573415953135767552?s=46&t=Q-f99PyK5zvd8oBUb45g

Завдання № 6 Доберіть твірні слова, позначте твірні основи та словотворчі форманти.

звільнити	витік
інфраструктурний	заокеанський
оборона	негайно
українськомовний	спільнота
мешканець	застосування
сучасність	проігнорувати
глибшати	зміцнілий

Завдання № 7 Опрацюйте запропоновану статтю та виконайте завдання:

1. Чим відрізняється оказіональне словотворення від узуального?
2. Укладіть конспект " "Життєвий шлях" оказіоналізму в мовній практиці".



Кислюк, Л.П. (2020). Узуальне й оказіональне словотворення в різностильовій мовній практиці. *Українська мова*, 2, 31-44. URL: <https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmo/20/5.pdf>



Додаткова література

- Мойсієнко, А. (ред.). (2013). *Сучасна українська мова: Морфологія*. Київ, с. 130–184.
- Карпіловська, Є. (2011). Норма в сучасному українському словотворенні: зразок і реальність. *Культура слова, вип. 74*, с. 43–51. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/37142>
- Куцак, Г. (2021). Роль аналогії у вербалізації реалій об'єктивного світу. *Мова: класичне – модерне – постмодерне, (7)*, 107–121. <https://doi.org/10.18523/lcmp2522-9281.2021.7.107-121>
- Сегін Л.В. (2017). Структурно-семантичні особливості словотвірної парадигми дієслів зі значенням "переміщення вниз" в українській мові. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філологічна", вип. 68*, 59–63. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/1852/1656>

TO DO:
Що я тепер умію?

.....
Над чим іще попрацювати?
.....
.....
.....

СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ

Семінар № 4

Amu

План

1. Поняття про спосіб словотворення та словотвірну модель.
2. Морфемні чисті способи словотворення.
3. Морфемні змішані способи словотворення.
4. Неморфемні способи словотворення.



Нотатки з лекції

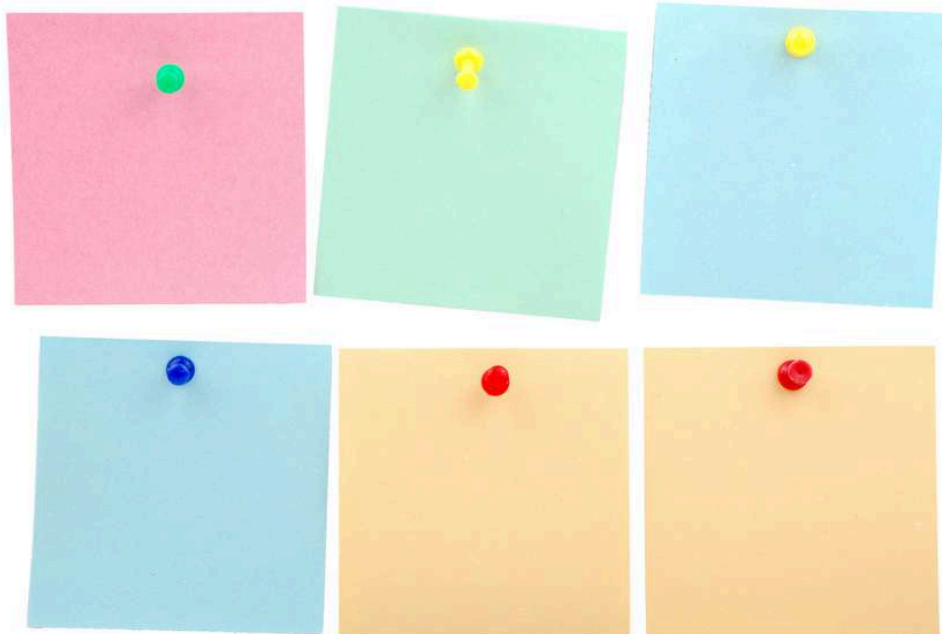
Зразок СА

1. **волонтерити** – дієслово.
2. Твірне слово – **волонтер**.
3. Твірна основа – **волонтер-** (іменникова).
4. Словотворчий засіб – суфікс **-и-**.
5. Спосіб словотворення – морфемний, суфіксальний.
6. Словотвірне значення – “займатися діяльністю, названою твірною основою” (*вчителювати, лікарювати*).
7. Словотвірна модель – “іменникова основа + **-и-**”.
8. Графічна схема словотвірної структури:

волонтер[↑]и ← волонтер

Обов'язкова літ-ра

Плющ, М.Я. (2010). *Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір*. Київ, с.27–34.



Лаврінець, О.Я.,
Симонова, К.С., Ярошевич, І.А.
(2019). *Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія*. Київ, с. 143–167.



Додаткова література

- Мойсієнко, А. (ред.). (2013). *Сучасна українська мова: Морфологія*. Київ, с. 184–205.
- Валюх, З.О. (2005). *Словотвірна парадигматика іменника в українській мові*. Київ – Полтава.
- Городенська, К. Г. (2022). Варіантність словотворчих суфіксів у розмовних найменуваннях осіб за зовнішніми ознаками. *Українська мова*, 1(81), 3-20. URL: <http://jnas.nbuiv.gov.ua/article/UJRN-0001335095>
- Сегін, Л.В. (2021). Словотвірний потенціал префіксальних дієслів зі значенням “переміщення вгору” в українській і польській мовах (зіставно-типологічний аспект). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 56, Article 2298. <https://doi.org/10.11649/sfps.2298>

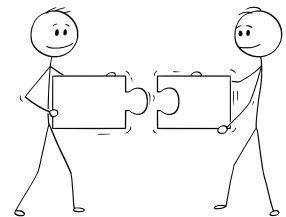
ЗАВДАННЯ *ЛМ*

Завдання № 1 Знайдіть і виправте помилки у визначенні твірних слів, визначте способи словотворення.

Відсіч – січ
денацифікований – нацифікований
заміський – за містом
весело – веселий
допотопний – до потопу
беззмістовний – змістовний
наплічник – плече
спецкор – спеціальний кореспондент
кума – кум
послідовність – по сліду
сьогоденний – сьогодні
приземлитися – приземлити
вичищений – чистити
синьо-жовтий – синій і жовтий
триденний – три дні
віддячити – дячити
радість – радіти
військомат – військовий комат
густонаселений – густе населення
кіноман – кіно манити

У якому рядку неправильно вказано спосіб творення?

- а) **короткозорість** – короткий зір (складносуфіксальний)
- б) **скоропис** – писати скоро (основоскладання з нульовою суфіксацією)
- в) **чотирикутник** – чотири кути (складносуфіксальний)
- г) **продаж** – продати (нульова суфіксація)



Завдання № 2 Розподіліть слова за способами творення.

Байрактар, майбутнє,
"Стугна", бавовна, черговий,
сьогодні, пальне, вісімдесят,
Червоний (прізвище), учений,
"Верба", вищезазначений,
рагуль, "Дніпро" (готель),
передова, Лиман,
добридень,
оглядова, от холера!,
добродій.

Морфолого-синтаксичний

Лексико-синтаксичний

Лексико-семантичний

Завдання № 3

Опрацювавши запропоновану статтю, виконайте завдання:

1. У чому полягає процес адаптації запозичень до граматичної структури української мови?
2. Поміркуйте, чи впливають запозичення, зокрема з англійської мови, на граматичну структуру української мови?



Куцак, Г.М. (2019). Освоєння іншомовних слів у сучасній українській мові (ономасіологічний аспект) In: *Граматичний простір сучасної лінгвоукраїністики*. Катерині Григорівні Городенській. Київ, с. 122-128. URL: <https://bit.ly/4iw2iCO>



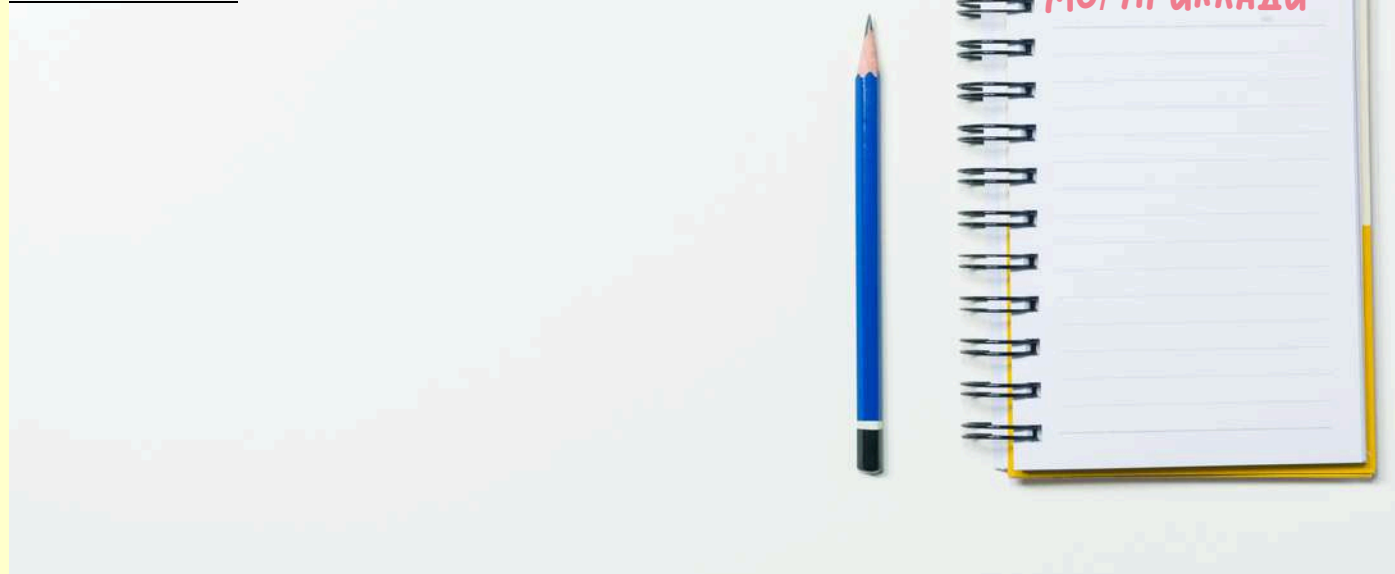
Завдання № 4

Ознайомтеся зі статтю **Климович, С. (2014). Постпозитивні субстантивні абrevіатурні морфеми у власне-аброморфемних абrevіатурах. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика, вип. 21, 59–63.** та:

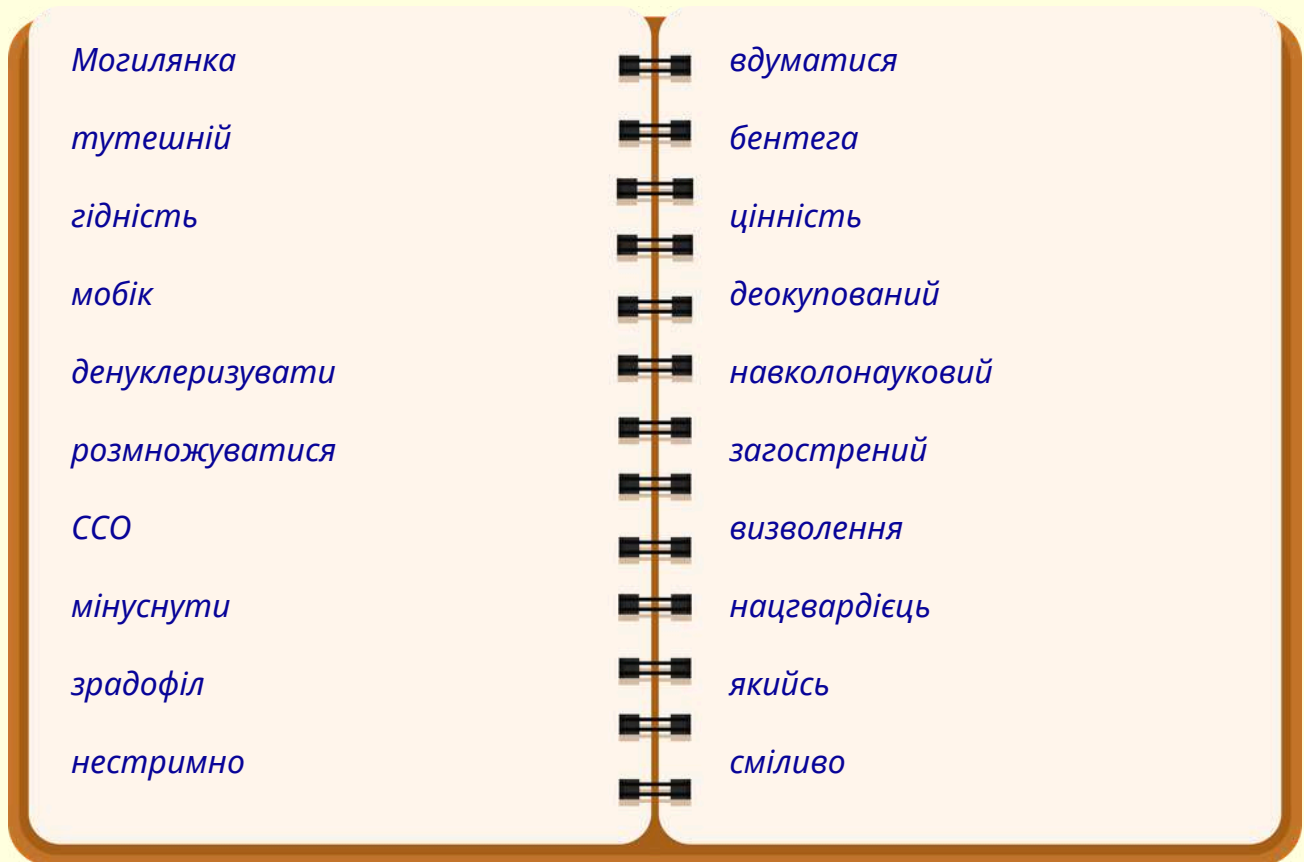
1. Розтлумачте поняття «аброморфема».
2. З якими словотворчими формантами найчастіше взаємодіють аброморфеми в українській мові? Слова якої частиномовної належності найчастіше утворюються від аброморфем?
3. Доберіть 4-5 власних прикладів слів, утворених від аброморфем.



http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_2014_21_16



Завдання № 5 Доберіть твірні слова та визначте спосіб словотворення.



МОЇ ПРИКЛАДИ ОСНОВНИХ СПОСОБІВ СЛОВОТВОРЕННЯ

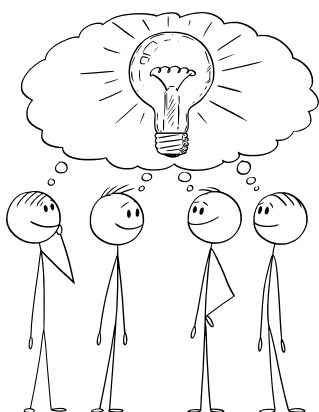
TO DO:
Що я тепер умію?
.....
Над чим іще попрацювати?
.....
.....
.....

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ГРУПОВИХ ПРОЄКТІВ “Словотвірний ресурс української мови”

Семінар № 5



Завдання



Проведіть мінідослідження **“Швидкість проникнення запозичень VS швидкість утворення відповідників”**.

Результати оформіть у вигляді інфографіки (спосіб виготовлення будь-який: малюнок олівцями, слайд PowerPoint, плакат Canva тощо) й пояснювальної записки до неї (у вордівському файлі) та презентуйте їх на семінарі.

Інструкція виконання

1. Об'єднайтеся у 4 групи.
2. На сайті <https://slovotvir.org.ua/catalog/categories> оберіть один розділ, який містить понад 100 слів (розділи в усіх мають бути різні).
3. Виберіть слова, які, на вашу думку, не потребують українських відповідників, та визначте їх відсоток. Свій вибір обґрунтуйте.
4. Проаналізуйте відповідники лише до тих слів, які, на вашу думку, обов'язково потрібно замінити українськими:
 - Які з них відповідають словотвірній нормі, а які не відповідають? Чи зафіксовані вони в корпусі ГРАК (<https://uacorporus.org/poshuk-u-graku/poshuk-u-graku>)?
 - Які із запропонованих на сайті відповідників, на вашу думку, мають високі шанси “прижитися” в нашій мові, а які ні? Чому? Висновки можна обґрунтовувати даними корпусу.
 - Визначте словотвірні моделі й словотвірні значення адекватних, на вашу думку, відповідників.
 - Чи є слова, утворені за однаковими моделями? Якщо є, згрупуйте їх за моделями.
 - Чи є відповідники, які належать до однієї словотвірної категорії (спільне словотвірне значення + спільний спосіб творення)? Якщо є, згрупуйте їх за словотвірними категоріями.
 - Які способи творення переважають?
 - Які форманти переважають?
5. До деяких із тих слів, до яких наведено неадекватні відповідники, запропонуйте свої.
6. Сформулюйте висновки.

САМОКОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

з модуля “Морфеміка і словотвір”

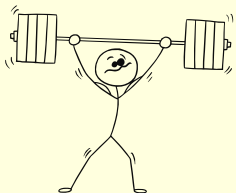
Запитання для самоконтролю

1. Що вивчає морфеміка?
2. Які основні ознаки морфеми? Чим вона відрізняється від фонемі? Чим вона відрізняється від слова?
3. Як співвіднесені поняття “морфема” та “морф”?
4. Чим відрізняються аломорфом і варіант морфеми?
5. За якими критеріями класифікують морфеми?
6. Що таке “основа слова”? Чим відрізняються основа відмінюваного слова та основа невідмінюваного слова?
7. Які історичні зміни відбулися у морфемній будові слів української мови в процесі історичного розвитку? Які причини цих змін?
8. Що таке морфемний шов?
9. Які явища відбуваються на морфемному шві під час словотворення?
10. Чим відрізняються явища морфемного шва від способів словотворення?
11. Що вивчає словотвір?
12. У чому полягає явище словотвірної мотивації?
13. Чим відрізняються “словотвірна структура слова” і “морфемна структура слова”?
14. Що таке “словотвірне значення”? Чим воно відрізняється від лексичного значення?
15. Що таке “словотвірний тип”?
16. Які є способи словотворення в українській мові?
17. Чим відрізняються продуктивні та непродуктивні способи словотворення?

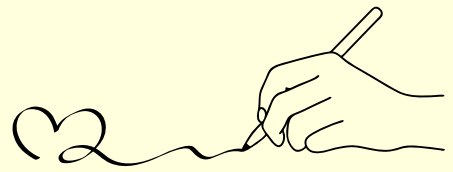
Завдання для тренування

Виконайте кілька контрольних робіт з посібника **Сегін, Л.В. (2021). Сучасна українська мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія: контрольні роботи для студентів. Київ.**

URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/33178>



Завдання для тренування



A large light blue rounded rectangle containing a grid of 14 columns and 20 rows of small blue dots. On the left side of the grid, there are 14 yellow circles, each aligned with a row of dots, serving as a guide for the starting point of each row.

ПРИНЦИПИ КЛАСИФІКАЦІЇ ЧАСТИН МОВИ

Am

План

Семінар № 6

1. Принципи **виокремлення** частин мови.
2. Сучасні **класифікації** частин мови.
3. **Словотвірна структура** похідного слова.
4. Критерії розрізнення **міжчастиномовних омонімів**.
5. Огляд **архаїчних граматичних форм** в українській мові.



Обов'язкова літ-ра



Моя зорова опора

Карпенко, Ю.О. (2001). Ще раз про критерії виділення частин мови. *Мовознавство*, 3, 76–80.

ЗАВДАННЯ

Завдання № 1 Визначте частиномовну належність виокремлених слів.

Іменник



предметність

Дієслово



дія / стан

Прикметник



статична
ознака

Прислівник



ознака ознаки

Числівник



кількість/
число

1. **Живий** про живе й думає (Народна творчість).
2. Як кожного, так і цього ранку сонце після сьомої висихає останні **живі** кольори із скатерті на столі (Ірина Вільде).
3. З теплих країв повертаємось в січень і стомлено лічимо кожне **сьогодні** (Катерина Бабкіна).
4. **Сьогодні** дням і числам я загубила лік (Леся Українка).
5. Тут колись велика битва була. Козаки наздогнали турків, побили, а **полонених** визволили (Степан Пушик).
6. Розлючені гайдамаки хотіли постріляти **полонених** ворогів, та Петлюра не дозволив цього (Роман Коваль).
7. Моє внутрішнє **я** і мій зовнішній вияв перебувають у конфлікті (Ярослав Трінчук).
8. **Я** потім лікуватиму твою рану, наскільки встигну, наскільки зумію (Сергій Жадан).
9. Тепер вона блукає, шукаючи стежки до **минулого** раю, але не може її знайти (Михайло Драй-Хмара).
10. Це той шлях, яким ішли Данте та Гете, що шукали великих пристрастей у **минулому** (Михайло Драй-Хмара).
11. Печаль випікає зсередини вени, і **птахами** кричать портові сирени (Сергій Жадан).
12. А люди, що повиходили на вулиці, видавалися неквапливими **птахами**, що знехотя пливли за повітряною течією (Андрій Курков).
13. Так близько, зовсім уже **близько** підлазило оте нове, чуже й невідоме до Василя Григоровича... (Борис Антоненко-Давидович).
14. Ми переправилися через Замбезі і за 160 миль від португальського містечка Тете ступили на територію північно-східної Родезії **близько** міста Міссала (Майк Йогансен).
15. Фахівці сімейної клініки Пульс наводять аргументи «за» та «**проти**» вакцинації у сьогоднішній статті (<https://puls.ua>).
16. Новозеландець **за** день зробив 10 щеплень **проти** Covid-19 замість інших людей (<https://zaxid.net>).
17. Його постійні «**ой**» виводили старого з рівноваги (Іван Цюпа).
18. **Ой**, у лузі червона калина похилилася... (Народна пісня).
19. Понад головами кількатисячної юрби піднісся **ліс** рук (Юрко Тютюнник).
20. Потім я в Колодяжному в місячну ніч бігала самотою в ліс (ви того ніхто не знали) і там ждала, щоб мені привиділася мавка (Леся Українка).

Завдання № 2

За матеріалами статті створіть зорову опору "Граматичні архаїзми в українській мові".

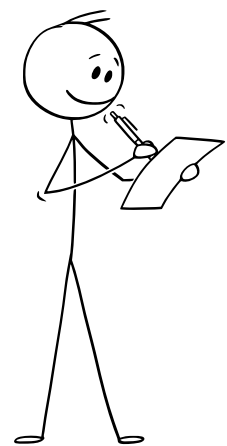


Тимошенко, А. (2012). Граматичні архаїзми: до проблеми дослідження. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: філологічні науки (мовознавство), вип. 105(1), 447–451.* URL: <https://bit.ly/41SN58f>



Додаткова література

- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови.* Київ, с. 7–43.
- Глібчук, Н. (2014). Явища міжчастиномовної омонімії в діалектних текстах (на матеріалі записів із с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл. In: *Діалекти в синхронії та діахронії: загально слов'янський контекст* (тези доповід.). Київ, с. 113–117. URL: <https://bit.ly/4hf0Pjy>
- Глібчук, Н., Добосевич, У. (2016). *Словник міжчастиномовних омонімів сучасної української мови.* Львів.
- Кобченко, Н. (2017). Функційний спектр прономінатива *такий* у складі конструкцій з подвійним предикативним зв'язком. *Вісник Черкаського ун-ту. Серія "Філологічні науки", 2, 89–96.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuF_2017_2_14
- Мойсієнко, А. (ред.). (2013). *Сучасна українська мова: Морфологія.* Київ, с. 241–250.
- Ярошевич, І. (2010). Становлення й кодифікація української морфологічної термінології. *Українська мова, 3, 44–54.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2010_3_6



TO DO:
Що я тепер умію?

Над чим іще попрацювати?

ІМЕННИК. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ РОЗРЯДИ ІМЕННИКА

Семінар № 7

План

1. **Іменник** у системі частин мови: значення, морфологійні ознаки, синтаксична роль.
2. Лексико-граматичні розряди іменників:
 - іменники з **конкретним і абстрактним** значенням
 - **власні** назви й **загальні** назви
 - **збірні** іменники
 - іменники з **речовинним значенням**
 - **сингулятиви**
3. Проблема граматичного статусу опозиції **істоти / неістоти**. Історичний коментар.
4. **Перехід** іменників з одного лексико-граматичного розряду в інший.
5. Явища **субстантивації**.

Лекс
Нотатки з лекції

Обов'язкова літ-ра



Горпинич, В. (2004).
Морфологія української мови.
Київ, с. 33–51. **Або**
Мойсієнко, А. (ред.). (2013).
*Сучасна українська мова:
Морфологія*. Київ, с. 251–259.

Загнітко, А. Категорія істоти /
неістоти: семантика і
структура Іп: Загнітко, А.
(2018). *Мовний простір
граматики*. Вінниця, с. 38–43.

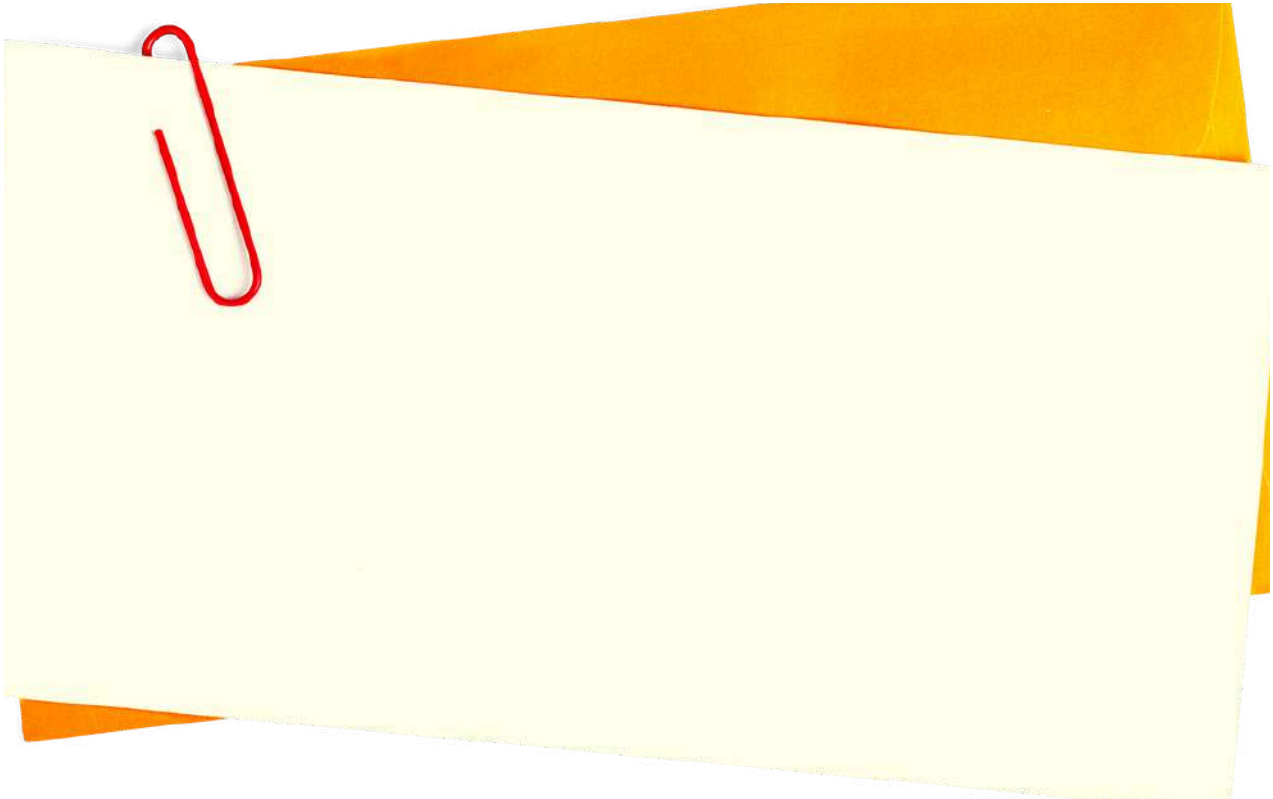
ЗАВДАННЯ *Am*

Завдання № 1 Опрацюйте статтю **Борецький В. (2008). Взаємопереходи в семантико-граматичній категорії “конкретні – абстрактні іменники”.** *Лінгвістичні студії, вип. 16, 46–50.*



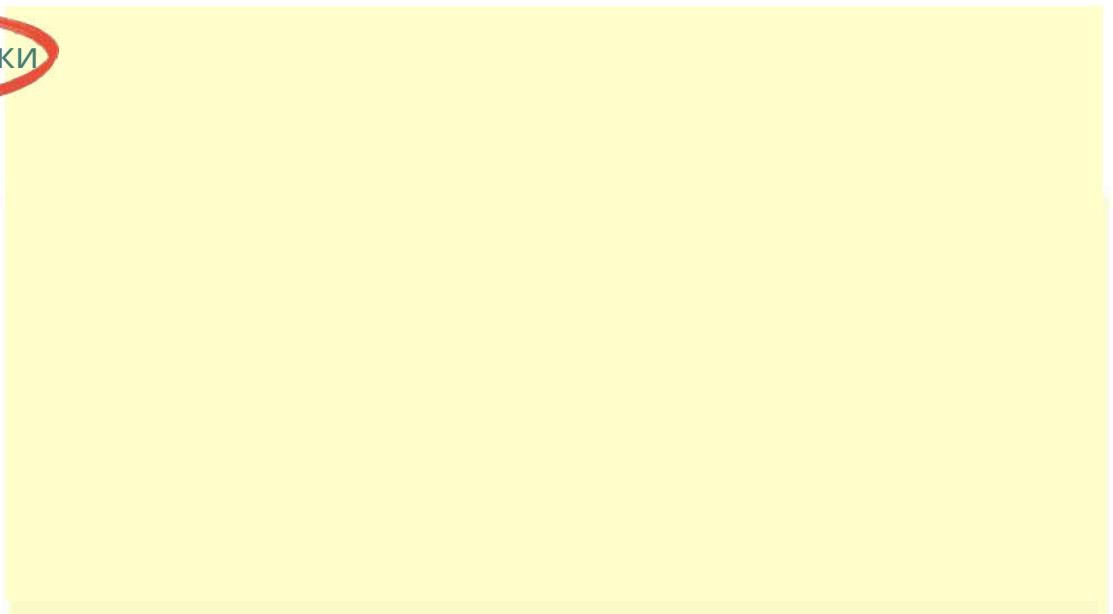
<https://bit.ly/3RdcowB>

1. Укладіть конспект “Умови переходу конкретних іменників в абстрактні й абстрактних у конкретні”.
2. Випишіть зі статті по 2-3 речення (не ізольовані слова, а саме речення з такими словами!), що ілюструють такі переходи.



Завдання № 2 Виконайте вправи зі збірника **Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009).** *Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум. Київ:* 14 (варіант IX), 22 (варіант IV).

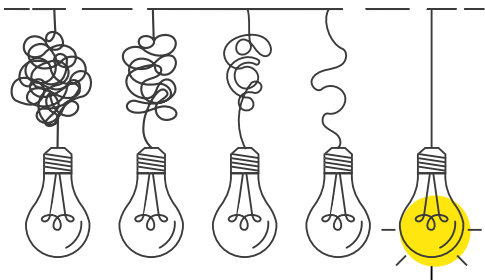
Мої нотатки



Завдання № 3 Доберіть з художньої літератури або текстів масмедійних жанрів 5 прикладів субстантивації. До кожного прикладу зазначте джерело.

Додаткова література

- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 44–53, 97–99.
- Добосевич, У. (2011). Субстантивація як вияв транспозитних можливостей різних частин мови. *Лінгвістичні студії*, вип. 22, с. 91–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2011_22_20
- Козіна, Ю.В. (2011). Морфологічні засоби вираження категорійного значення істоти / неістоти. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 6(1), 265–274. <https://doi.org/10.31812/filstd.v6i1.804>
- Мойсієнко, А. (ред.). (2013). *Сучасна українська мова: Морфологія*. Київ, с. 251–259.
- Нестеренко, Т.А. (2024). Категорія істот / неістот у синхронії та діахронії. In: *Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції "Слово в сучасній науковій парадигмі: євроінтеграційний контекст"* (28 листопада 2024 р.). Кропивницький, с. 58–63. URL: https://www.cusu.edu.ua/images/filology/conf/Zbirnik_Slovo2024.pdf
- Білодід, І. (ред.) (1969). *Сучасна українська літературна мова. Морфологія*. Київ, с. 50, 60–66.



TO DO:

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

.....

ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ІМЕННИКА. КАТЕГОРІЯ РОДУ

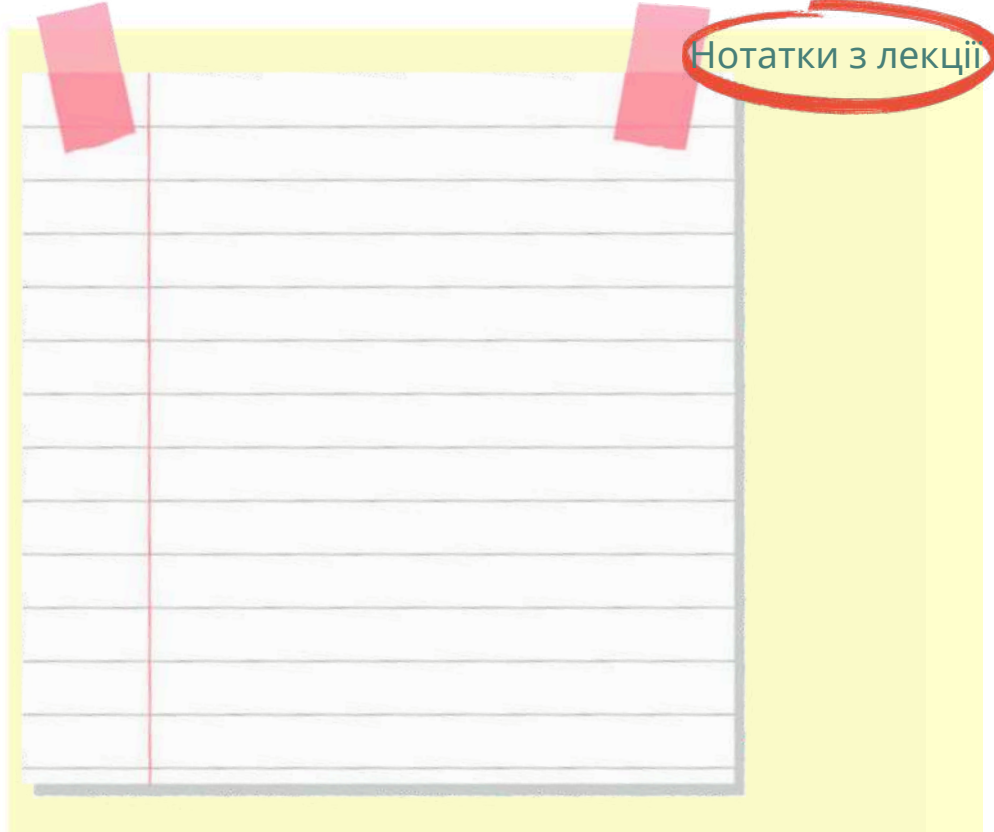
ЛМ

План

1. Значення категорії роду, **засоби її вираження**.
Історичний коментар.
2. Питання про іменники спільного роду.
3. Явище **хитання в роді**.
4. Граматичний **рід невідмінюваних іменників** та абревіатур.
5. Явище **семантизації роду**.
6. Проблема фемінітивів у сучасній українській мові.

Семинар № 8

Нотатки з лекції



Обов'язкова літ-ра



Горпинич, В. (2004).
Морфологія української мови.
Київ, с. 51–69.

Колесников, А. (2024).
Граматична категорія роду
іменника в українській мові:
парадигмологічна дескрипція.
Лінгвістичні студії, вип. 47, 25–
43. DOI:
<https://doi.org/10.31558/1815-3070.2024.47.3>

ЗАВДАННЯ

Завдання № 1



Карікова, Н.М. (2013). Родова варіантність запозичених іменників: де і як шукати норми? *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна, вип. 40, с. 39-43.* URL: <https://bit.ly/4hookxe>



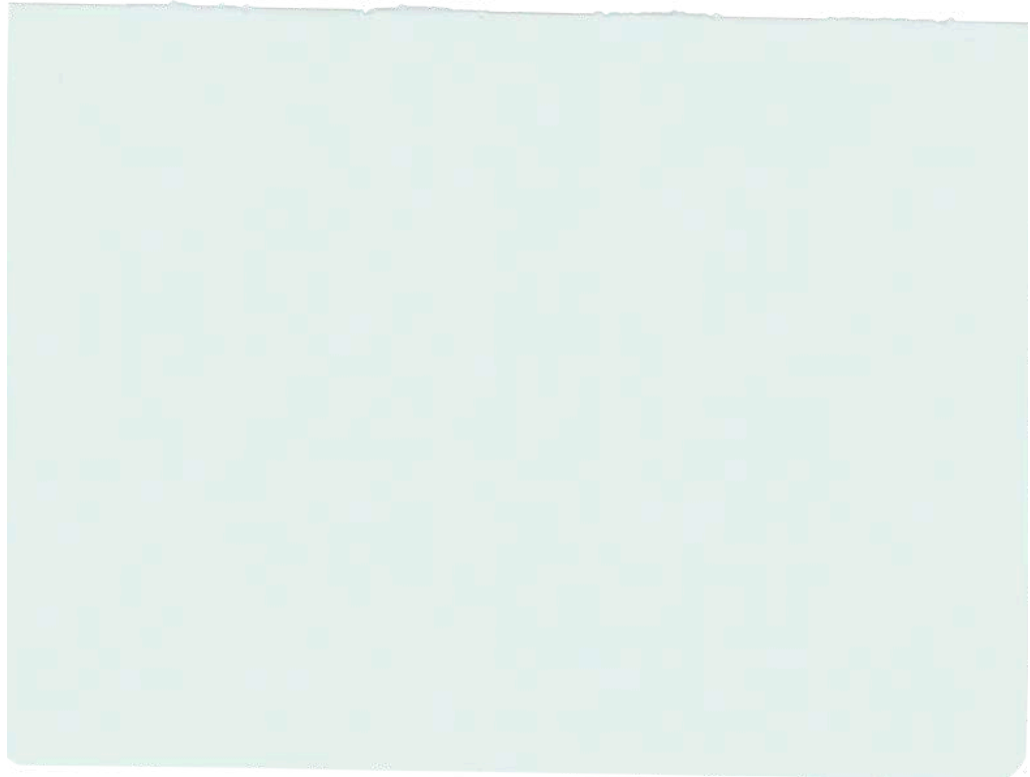
Фурса В.М., (2013). Диференціація за родами нових іншомовних невідмінюваних іменників у сучасній українській мові. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія: Філологічні науки, кн. 2, с.167-171.* URL: <https://bit.ly/4iaTbNU>



Старко, В. (2024). Проблемні випадки творення фемінітивів у корпусі й словнику. *Мова: класичне – модерне – постмодерне, (10), 99-117.* <https://bit.ly/429h0Kp>

Об'єднайтеся у три групи та створіть зорову опору (інфографіка / ментальна карта / скетчнотатка тощо) на одну із запропонованих тем. Презентуйте основні положення своєї теми колегам:

- "Хитання в роді: причини та вияви в сучасній українській мові" (за статтю Н. Карікової)
- "Вияви семантизації роду в сучасній українській мові" (за статтю В. Фурси)
- "Особливості творення сучасних фемінітивів" (за статтю В. Старка)



Завдання № 2

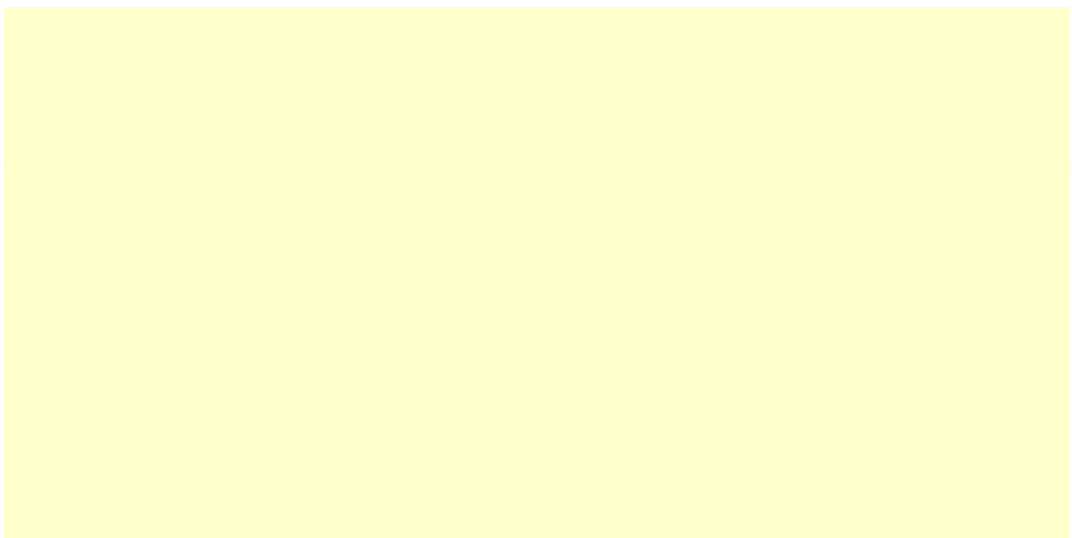
Виконайте вправи зі збірника **Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009). Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум. Київ:**

- 1) 27 (варіант VI). Оберіть одну пару слів та за допомогою корпусу ГРАК з'ясуйте, у яких стилях переважає кожне з 2-х слів та з якими словами найчастіше поєднується.
- 2) 30 (варіант III), 31 (варіант I).

Мої нотатки



Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) <https://uacorpus.org/poshuk-u-graku/poshuk-u-graku>

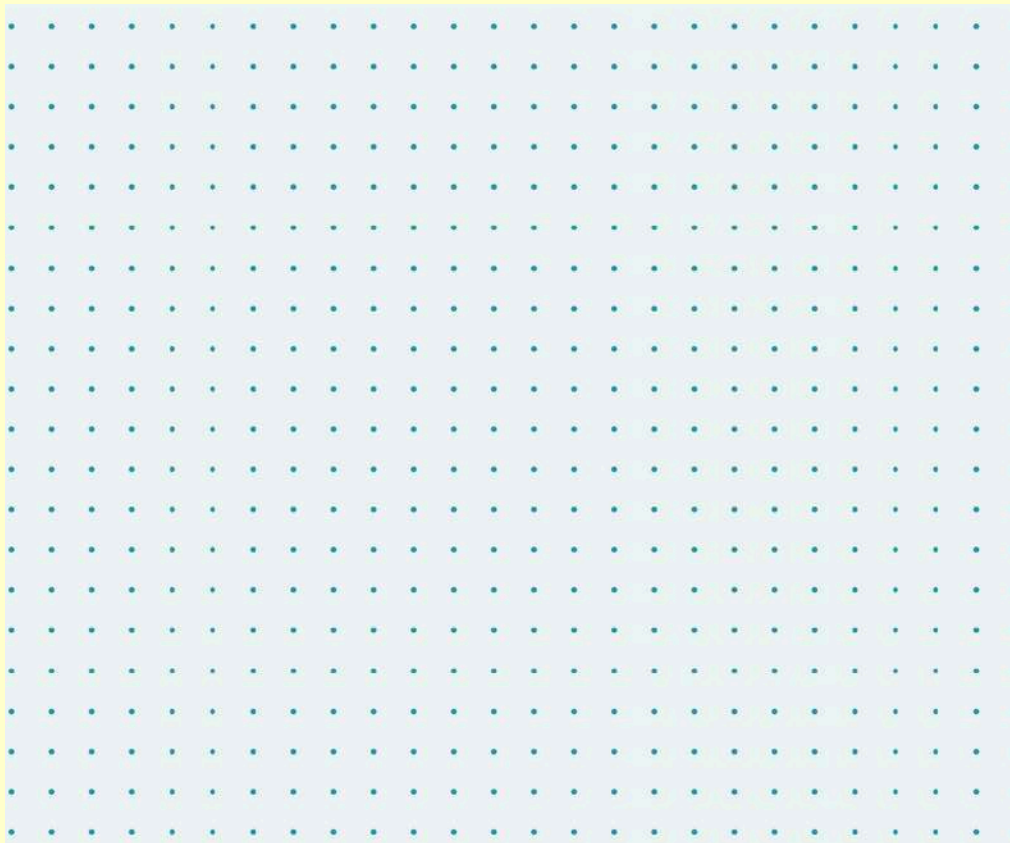


Завдання № 3 Ознайомтеся зі статтею і поміркуйте:

1. Як реагує граматична система мови, зокрема у сфері реалізації граматичних категорій, на соціальні зміни?
2. Чи актуальні проблеми, описані у статті, для української лінгвістики?

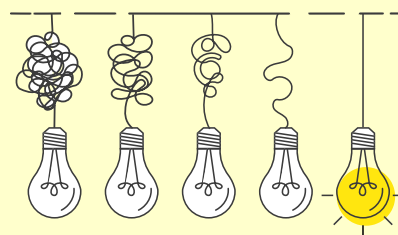


Курченко, Л.М. (2020). Невідповідність граматичної категорії роду і соціальної категорії гендеру: підходи сучасної германістики. In: *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів (VI Міжнар. наук. конф. III Міжнар. наук. конгресу Society of Ambient Intelligence, м. Київ 2-10 квітня 2020 р.)*. Київ, с. 33-37. URL: <https://bit.ly/4hIBw9k>



Додаткова література

- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 85-97.
- Архангельська, А.М. (2014). Фемінінні інновації в новітньому українському назовництві. *Мовознавство*, 3, 34-50. URL: <https://movoznavstvo.org.ua/component/attachments/download/273.html>
- Грицевич, Ю. (2024). Зі спостережень над реалізацією категорій роду та числа іменників у говірках південно-західного наріччя (на матеріалі текстів фольклору). In: *Грамматичний портрет української мови у XXI сторіччі: зб. тез Міжнародної наукової конференції на пошану д-ра філол. н., проф. Городенської Катерини Григорівни*. Київ, с.59-61. URL: <https://bit.ly/3DT24Xd>
- Загнітко, А. Іменниково-числова категорійність: типологічно-теоретичний і типологічно-функційний аспекти In: Загнітко, А. (2018). *Мовний простір граматики*. Вінниця, с. 28-38.
- Крижанівська, О.І. (2010). *Історія української мови. Історична фонетика. Історична граматики*, Київ, с. 72.
- Синчак О. *Фемінітиви, від символічної влади до справедливої мови*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ydepTnL9nAA>
- Zahnitko, A. (2023). Комунікативно-функційна інтенційність фемінітивності та маскулінативності: граматики і семантика. *Slavica Wratislaviensia*, 178, 263-278. <https://doi.org/10.19195/0137-1150.178.21>



TO DO:

Що я тепер умію?

Над чим іще попрацювати?

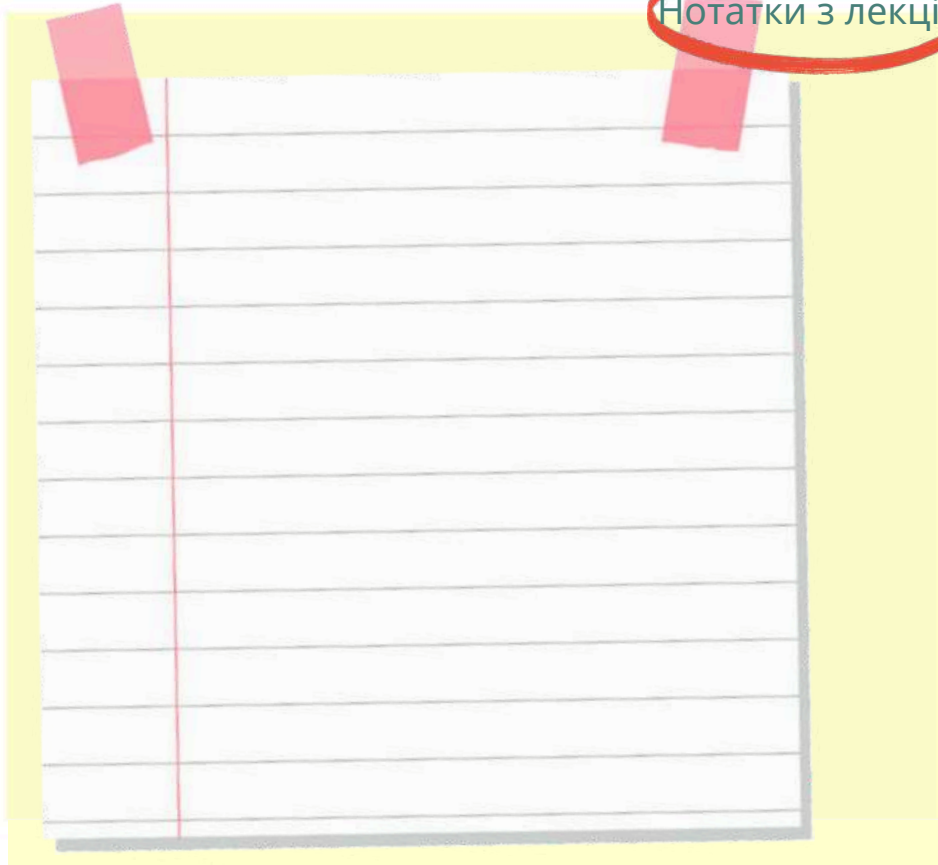
ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ЧИСЛА ТА ВІДМІНКА ІМЕННИКА

План

1. Категорія числа іменника, її значення та засоби вираження.
2. **Однинні** та **множинні** іменники.
3. **Залишки двоїни** в сучасній українській мові.
4. Значення **категорії відмінка**, її грамемний склад.
5. **Первинні функції** відмінків.
6. Поняття про **позавідмінкові функції** відмінків.

Семинар № 9

Лекція
Нотатки з лекції



Обов'язкова літ-ра



Горпинич, В. (2004).
Морфологія української мови.
Київ, с. 63–74. **Або**
Мойсієнко, А. (ред.). (2013).
*Сучасна українська мова:
Морфологія*. Київ, с. 260–268.

Симонова, К.Г. (2011).
Транспозиція відмінкових
форм іменника в новітніх
дослідженнях з морфології.
*Магістеріум. Мовознавчі
студії*, вип. 43, 73-78. URL:
<https://bit.ly/4izGMgy>

ЗАВДАННЯ *ЛМ*

Завдання № 1 Опрацюйте статтю **Лаврінець, О.Я. (2024). Зміни граматичних норм числа в питомих та іншомовних назвах взуття. Українська мова, 1(89), 18–42.** На прикладі описаної тут лексики схарактеризуйте, як у процесі історичного розвитку може змінюватися реалізація категорії числа. Які мовні й позамовні чинники впливають на формування граматичної норми?

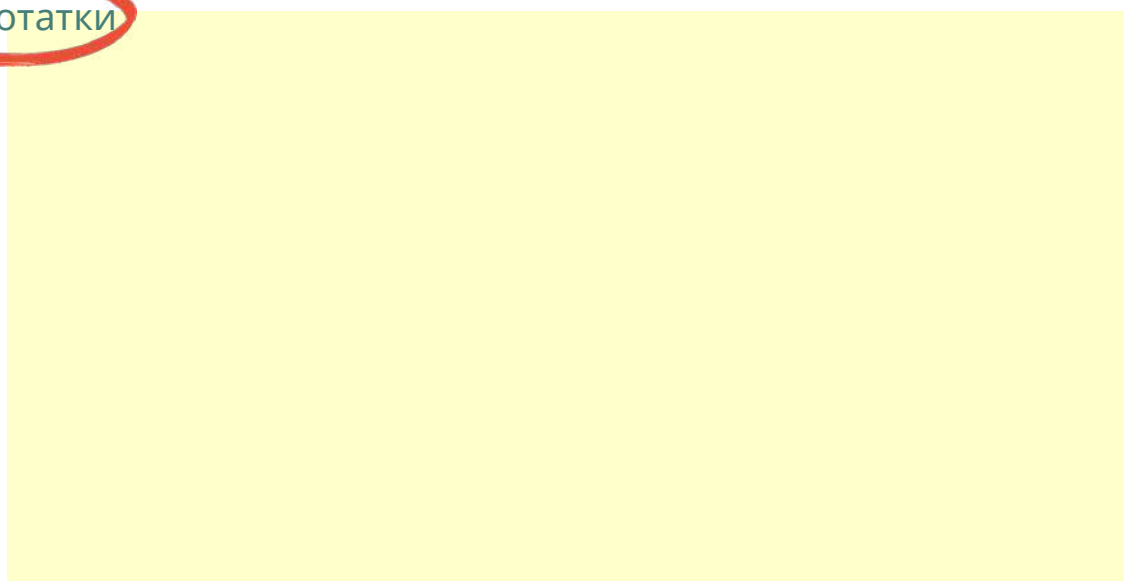


<https://bit.ly/4gEIJal>



Завдання № 2 Виконайте вправи зі збірника **Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009). Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум. Київ: 33 (варіант I).**

Мої нотатки

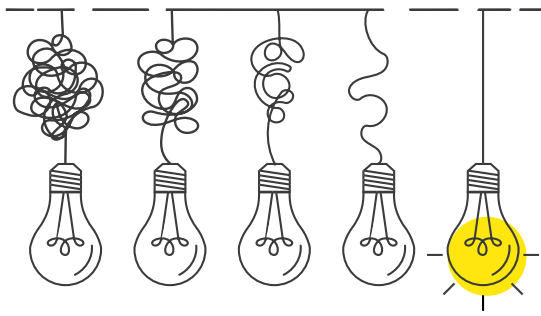


Завдання № 3 Випишіть з будь-якого художнього твору українського письменника 7 речень, які ілюструють первинні функції усіх відмінків (по 1 реченню з кожним відмінком), а також 5-6 речень, що ілюструють позавідмінкові функції відмінків.

[Redacted area]

Додаткова література

- Безпояско, О.К. (1991). *Іменні граматичні категорії*. Київ.
- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 85–97.
- Кобченко, Н. (2008). Доцентрове спрямування локатива. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного ун-ту ім. Володимира Винниченка*, 75 (2), 57–60. URL: <https://bit.ly/40oelGD>
- Костусяк, Н. (2013). Морфологічні та семантичні відмінки сучасної української літературної мови. *Українська мова*, 4, 45–57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2013_4_5
- Матвіяк, І.Г. (1974). *Іменник в українській мові*. Київ.
- Білодід, І. (ред.) (1969). *Сучасна українська літературна мова. Морфологія*. Київ, с. 75–81.



Т О Д О :

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

.....

.....

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВОЗМІНИ ІМЕННИКА

ЛМ

План

Семинар № 10

Нотатки з лекції

1. **Розподіл** іменників сучасної української мови **за відмінами**.
2. **Проблемні випадки відмінювання** іменників. Історичний коментар.
3. Граматична **адаптація запозичених** іменників.
4. Діалектні особливості відмінювання іменників.



Обов'язкова літ-ра

Український правопис. (2019). Київ, с. 96-133; 167-174.

Колібаба, Л. (2023). Зміни в унормуванні закінчень відмінюваних слів в "Українському правописі" 2019 року. *Українська мова*, 1, с. 68-99. URL: <https://bit.ly/3PwpQL3>

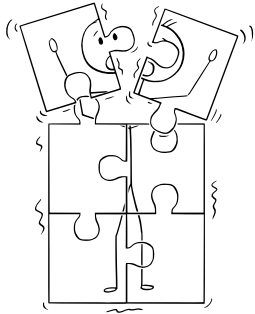


Шведова, М. (2020). Граматичне освоєння запозичених іменників із кінцевим -о в українській мові: корпусне дослідження. *Українська мова*, 2, с. 13-30. URL: <https://bit.ly/4j6T4xN>



ЗАВДАННЯ

Завдання № 1



Об'єднайтеся у 5 груп (по 2-3 особи) та:

1. Створіть **по одній** зоровій опорі, які допоможуть запам'ятати особливості відмінювання іменників різних категорій. Поясніть, чим зумовлені паралельні чи варіантні закінчення деяких відмінків (історичний коментар).
2. Складіть кілька завдань, за допомогою яких можна перевірити засвоєння презентованого вашою групою матеріалу.

Зорові опори:

- Особливості відмінювання іменників I відміни: Д.в., О.в., К.в. одн, Р.в. мн.
- Особливості відмінювання іменників II відміни: Р.в. одн.
- Особливості відмінювання іменників III відміни: Д.в., М.в., К.в. одн. та Р.в. мн.
- Особливості відмінювання іменників III (Р.в., О.в. одн.) та IV відмін, множинних іменників (Р.в., Д.в., О.в.) та аббревіатур. – перерахувати відмінки, бо хтось усі приготував
- Відмінювання прізвищ.

Додаткова література

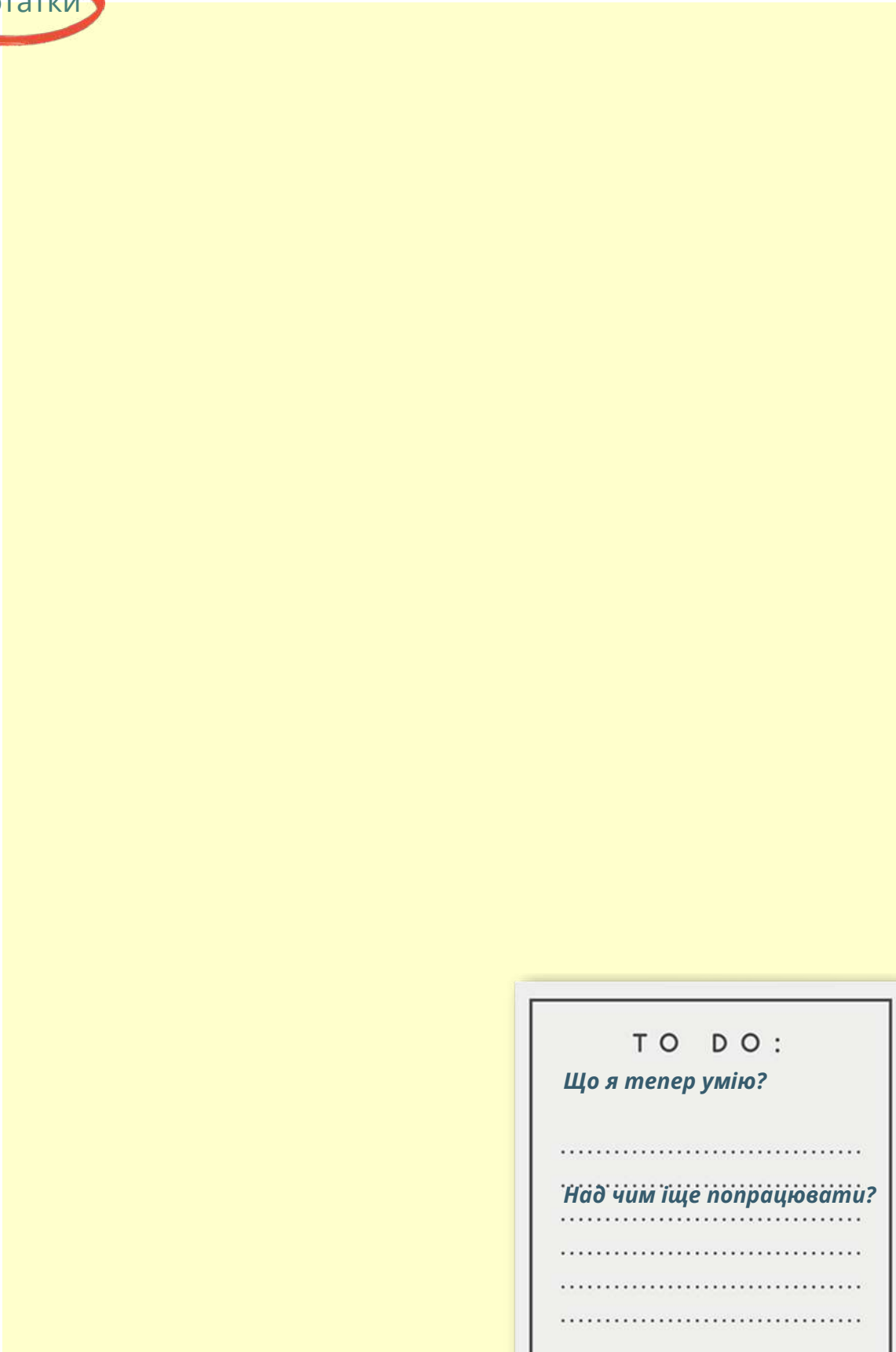
- Кобченко, Н. (2022). Формальні параметри сучасного українського вокатива: процеси уніфікації іменникової парадигми. *Лінгвістичні студії, вип. 44*, 39–60. DOI: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2022.44.3>
- Ковтюх, С, Кашталян, О. (2007). Морфологічна парадигматика прізвищ на -р у сучасній українській мові. *Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія, вип. 356-359*, 295–299. URL: <https://bit.ly/3QecljS>
- Колібаба, Л. (2021). Зміни в унормуванні відмінкових закінчень іменників на тлі сучасної мовної практики української професійної спільноти. *Лінгвістичні студії, вип. 41*, 36–48. DOI: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2021.41.4>
- Крижанівська, О.І. (2014). Історичні коментарі відмінкових закінчень іменників сучасної української мови (перша відміна). *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки (Мовознавство), вип. 127*, 424–428. URL: <https://bit.ly/3Wg4tSc>
- Крижанівська, О.І. (2006). Формування системи словозміни іменників чоловічого роду II відміни (родовий відмінок однини). *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки (Мовознавство), вип. 67*, 164–169. URL: <https://bit.ly/4aeYXF4>
- Матвіяс, І.Г. (2006). Діалектна основа словозміни в українській літературній мові. *Мовознавство, 5*, 52–65.
- Матвіяс, І. (2003). Іменникові варіанти в українській мові. *Культура слова, 63*, 73–80.
- Юносова, В.О. (2016). Історія формування закінчень родового відмінка однини іменників жіночого роду сучасної III відміни. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія: Філологічна, вип. 13*, 265–269. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/loisn_2016_13_48
- Юносова, В. (2019). Варіантні форми іменників жіночого роду в заперечних конструкціях сучасної української мови. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки, вип. 18*, 135–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpufn_2019_18_16

УВАГИ ДО ВІДМІНЮВАННЯ



Завдання № 2 Виконайте вправи зі збірника **Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009). Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум. Київ:**
41 (варіант VIII), 43 (варіант I), 45 (варіант III), 49 (варіант I), 54 (варіант I)

Мої нотатки



TO DO:

Що я тепер умію?

.....

Над чим їще попрацювати?

.....

.....

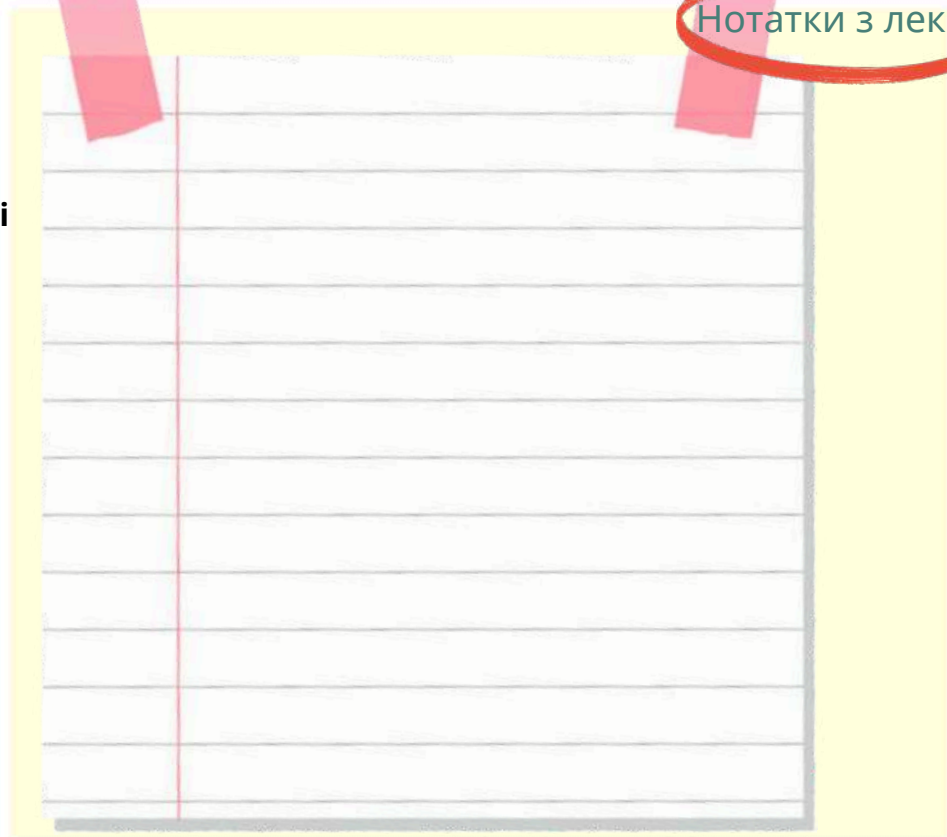
.....

ПРИКМЕТНИК. КАТЕГОРІЯ СТУПЕНІВ ПОРІВНЯННЯ

План

1. **Лексичне** значення, **граматичні** ознаки та **синтаксичні** функції прикметників.
2. **Лексико-граматичні розряди** прикметників. Проблема **порядкових прикметників**.
3. **Переходи** прикметників між лексико-граматичними розрядами.
4. Категорія **ступенів порівняння**.
5. **Форми** прикметників. Історичний коментар.

Семінар № 11



Нотатки з лекції

Обов'язкова літ-ра

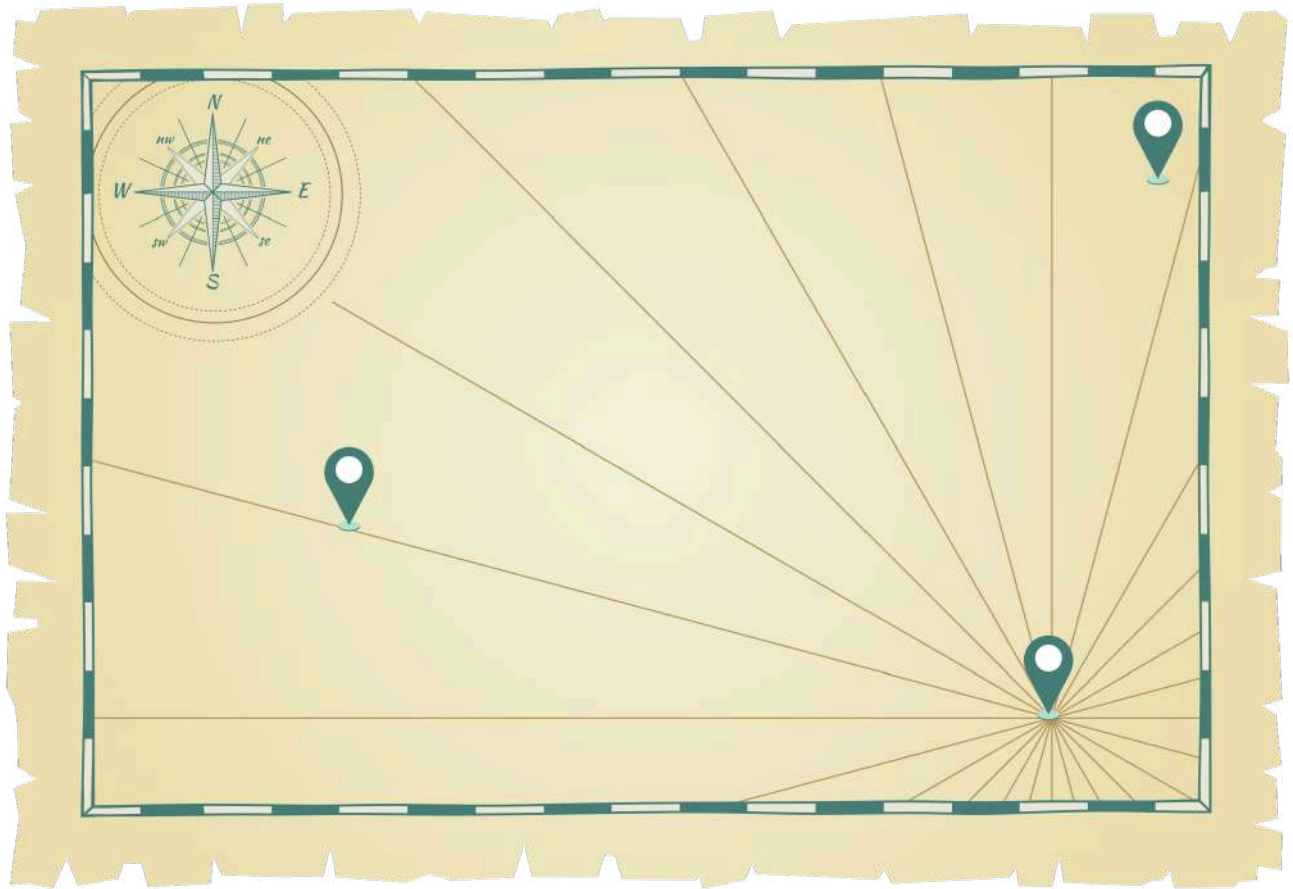


Мойсієнко, А. (ред.). (2013). *Сучасна українська мова: Морфологія*. Київ, с. 312–316.

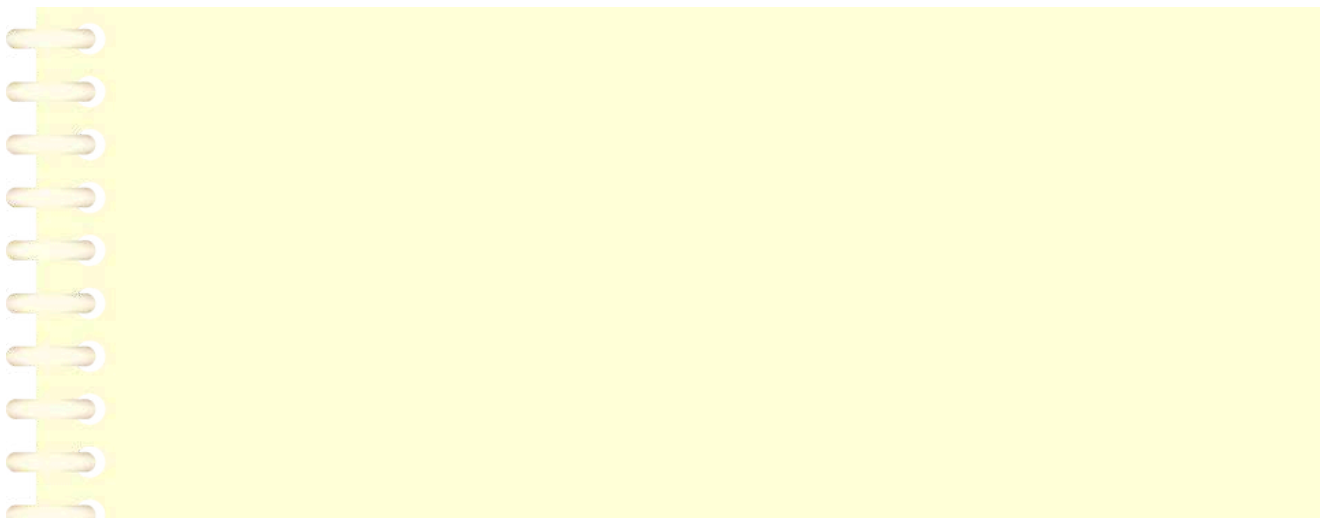
Єрмак, В. (2007). *Історичний коментар до прикметника*. Електронний ресурс, назва з екрана. URL: <https://bit.ly/428LUy>.

ЗАВДАННЯ *Am*

Завдання № 1 За теоретичними матеріалами (Білодід, І. (ред.) (1969). *Сучасна українська літературна мова. Морфологія*. Київ, с. 189–196) та матеріалами вправ 60 і 66 (Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). *Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології*. Тернопіль) укладіть «Міграційну карту прикметників» (зорова опора, яка унаочнює переходи прикметників з одного лексико-граматичного розряду до іншого).



Завдання № 2 Виконайте зі збірника Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). *Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології*. Тернопіль: вправа 69.



Завдання № 3 Опрацюйте запропоновану статтю, а також вправу 74 (**Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології. Тернопіль**).
Грунтуючись на цих матеріалах, сформулюйте:

- поняття граматичної норми;
- причини порушення норми під час творення ступенів порівняння.

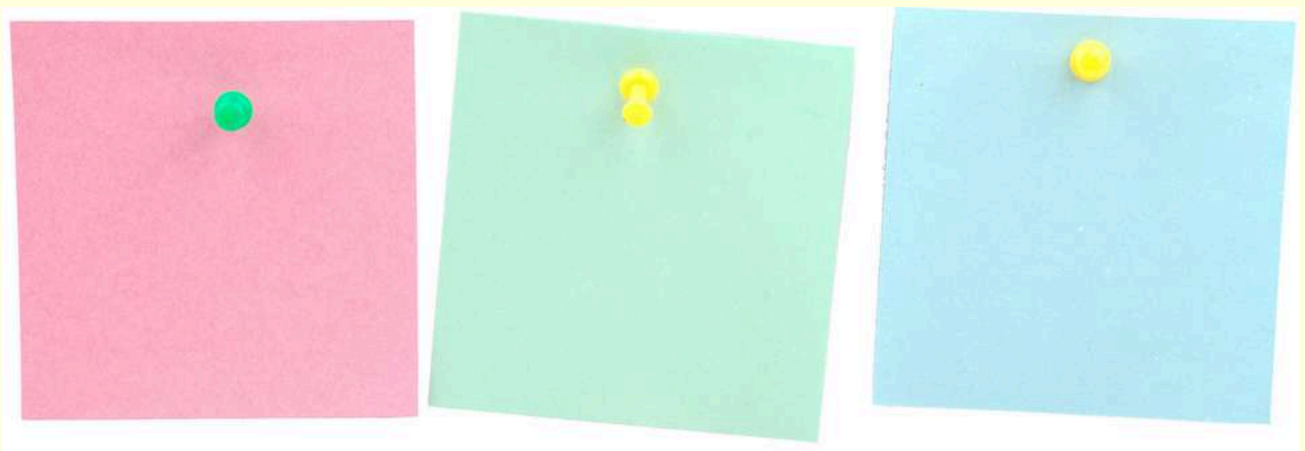
А також доберіть власні приклади навмисних та ненавмисних помилок (масмедійні ресурси, зовнішня реклама, оголошення тощо).



Рязанцева, Д. (2011).
Порушення норми
при ступенюванні
прикметників.
Культура слова, 74,
70–74. URL:
<https://bit.ly/3DUEKbS>



МОЇ ПРИКЛАДИ



Завдання № 4 Випишіть з поданого тексту 3 прикметники та виконайте їх морфологійний аналіз.



РАДІО
ДИКТАНТ
2022



Лекторка
Ірина Цілик
Мітка
Ада Роговцева

ТВІЙ ДІМ

Ірина Цілик

<https://suspiine.media/314438-vseukrainskij-radiodiktant-nacionalnoi-ednosti-2022-opriludneno-tekst/>

Розкажи мені про свій дім. Той, що пам'ятає твої перші хиткі кроки і береже щорічні зарубки часу, залишені рукою матері на одвірку.

Розкажи про його запах – теплий сонний дух книжкових полиць, побитого шашелем креденса, жовтого супу з терпкою петрушкою. Або, може, навпаки – бадьорі-пахощі фарби, лаку, новизни; як же довго, чи не пів життя мріялося про власний дім!

Розкажи про його скрипи і шерехи, тіні й залиті світлом кімнати, безтурботний сміх або надтріснуті голоси, які зненацька напівголосно заговорили про те, що, ймовірно, більше нічого не буде як раніше.

Насуплений, пошрамований, із заклеєними навхрест шибками, твій дім, беззахисний під час великої біди, тепер щосили намагається бути фортецею: десь у його нутроцах - у темному, незатишному підвалі - часто ховаються від обстрілів люди і домашні звірі.

А деколи дім здатен уміститися до розмірів валізи. Всі ми тепер, мов ті равлики, знаємо ціну великих переселень.

Та головне – це місце сили і пам'яті роду. З нього черпали снагу твої попередники, перемелені жорнами темних часів, – війнами, репресіями, боротьбою з двоголовою гідрою. Їх ламали, а вони билися за право вижити й зберегти в собі свій дім. От як і ми тепер.

Я точно знаю, він вистоїть, виборсається, дочекається твого схвильованого вигуку: "Я вдома!". А ти про все-все мені розкажеш.

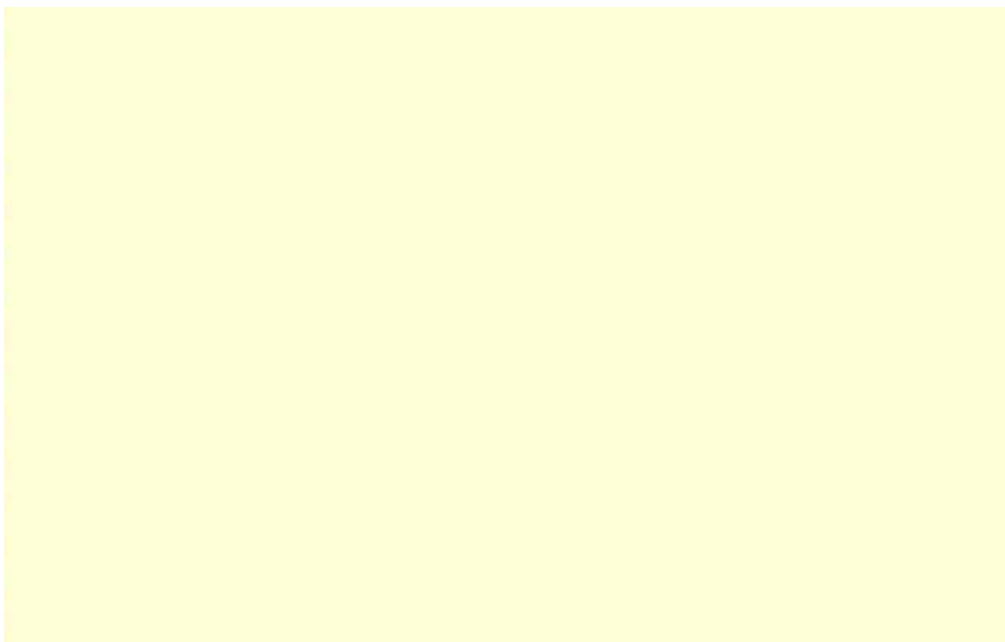
Схема морфологійного аналізу прикметника

1. Аналізована форма (словоформа, виписана з тексту) + слово, яке з ним пов'язане.
2. Частиномовна належність – прикметник.
3. Початкова форма.
4. Лексико-граматичний розряд.
5. ГК: рід, число, відмінок, ступінь порівняння (якщо є).
6. Форма (повна стягнена, повна нестягнена, коротка).
7. Синтаксична роль.
8. Скорочений морфемний аналіз.
9. Скорочений словотвірний аналіз.

Завдання № 5 Оберіть 2 будь-яких коротких прикметники. За допомогою корпусу ГРАК перевірте, у текстах яких стилів і жанрів вживають ці прикметники. Які їхні функції у цих текстах? Чи є динаміка щодо їх вживання протягом останніх 100 років?

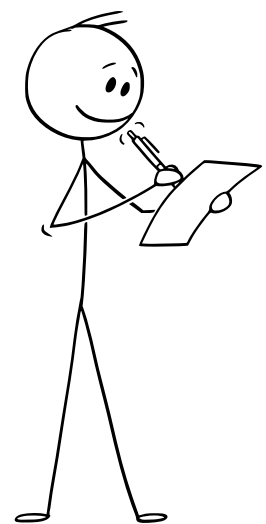


Генеральний
регіональний
анотований корпус
української мови (ГРАК)
<https://uacorpus.org/po-shuk-u-graku/po-shuk-u-graku>



Додаткова література

- Аркушин, Г. (2021). Відад'єктивні якісні прикметники з префіксом по-. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія, вип. 2 (46)*, 6–9. DOI: [https://doi.org/10.24144/2663-6840.2021.2.\(46\).6-9](https://doi.org/10.24144/2663-6840.2021.2.(46).6-9)
- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с.121–146.
- Горпинич, В. (2004). *Морфологія української мови*. Київ, с. 89–114.
- Зінченко, С.В. (2017). Олександр Потєбня про становлення прикметника та його ступенювання. *Література та культура Полісся. Серія : Філологічні науки, вип. 86*, 195–201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkpfil_2017_86_20
- Карпенко, Ю.О. (2010). Ступені порівняння різних частин мови та їхні функції. *Мовознавство, 2-3*, 41–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2010_2-3_5
- Новак, Д.В. (2013). Історія походження іменних повних відмінюваних форм прикметника української мови. *Дослідження з лексикології і граматики української мови, вип. 13*, 19–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dlgum_2013_13_5



Т О Д О :
Що я тепер умію?

.....
Над чим іще попрацювати?

.....
.....
.....

ЧИСЛІВНИК. ВІДМІНЮВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ІМЕННИКАМИ

ЛМ

Семинар № 12

План

1. **Лексичне** значення, **граматичні ознаки, синтаксичні функції** числівників.
2. **Лексико-граматичні розряди** числівників.
3. **Структурні групи** числівників. Історичний коментар.
4. **Відмінювання** числівників.
5. Особливості **зв'язку** числівників з **іменниками**. Історичний коментар.

Нотатки з лекції



Обов'язкова літ-ра



Лаврінець, О.Я.,
Симонова, К.С., Ярошевич, І.А.
(2019). *Сучасна українська
літературна мова. Морфеміка.
Словотвір. Морфологія*. Київ,
с. 285–305.



Обов'язкова літ-ра

Радомська, Л.А. (2021). Номінація кількісного вияву величини в поєднанні з одиницями вимірювання (Електронний ресурс). In: *Матеріали І науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 10-12 березня 2021р.* URL: <https://bit.ly/4bUxHfY>

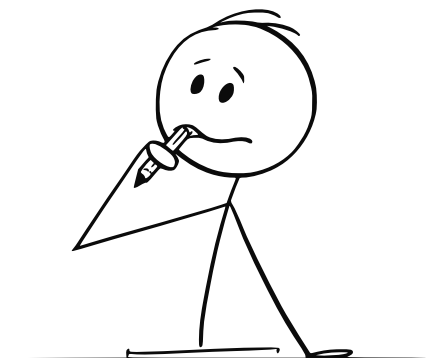


Визначте частини мови належність слів. У чому полягає лексико-граматична специфіка числівника порівняно з іншими частинами мови?

Три, троє, трійко, трійка, трійнята, третина, трійця, потроїти, третій, третьокласний, потрійний, втроєх, утричі, одна третя, по-третє, тритомник

Додаткова література

- Арполенко, Г.П., Городенська, К.Г., Щербатюк, Г.Х. (1980). *Числівник української мови*. Київ.
- Білих, О.П. (2015). Особливості відмінювання числівників другого десятка в церковнослов'янській мові української редакції кінця XVI–XVII ст. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, вип. 13, 29–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2015_13_6
- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 151–183.
- Гажук-Котик, Л. (2016). Функціонування числівникових форм у буковинських говірках (лінгвогеографічний аспект). In: *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*, вип. 21. Ужгород, с. 43–46. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/22676>
- Крижанівська, О.І. (2010). *Історія української мови. Історична фонетика. Історична граматики*. Київ, с. 117–127.
- Мойсієнко, А. (ред.). (2013). *Сучасна українська мова: Морфологія*. Київ, с. 351–368.
- Лукінова, Т.Б. (2000). *Числівники в слов'янських мовах (порівняльно-історичний нарис)*. Київ.



ЗАВДАННЯ *Am*

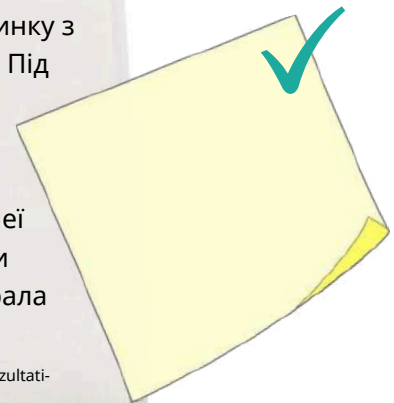
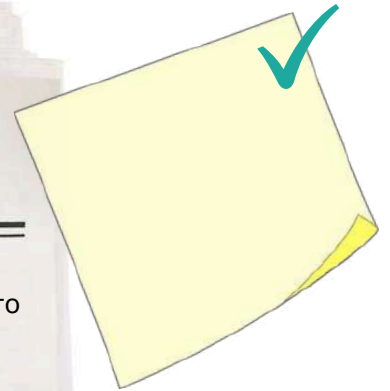
Завдання № 1 Зредагуйте речення та сполуки слів.

1

SPORT NEWS

Серед скорерок найрезультативнішою стала Катерина Мікульська. Захисниця КСЛІ-Динамо-НПУ встановила не просто рекорд туру, а й всього сезону. Вона набрала сорок чотири очка в поєдинку з Переяславом. Другою йде Ксенія Панькіна. Форвардиня Козачки набрала тридцять один бал в у поєдинку з ХАІ-Збірна Харківської області. Також в неї сім підбирання. Під цитами найкраще себе показала Наталія Попик. Завдяки двадцять три підбиранням форвардиня Хмельницької Політехніки продемонструвала третій результат сезону та допомогла команді перемогти КІВС – 71:60. Окрім того, в неї одинадцять очків, а це – дабл-дабл. Друга сходинка у Діани Бондарюк. Досвідчена 35-річна центровра Інтерхіма-2 набрала двадцять два очка.

(За матеріалами джерела <https://fbu.ua/news/dva-individualnih-rekordi-sezonu-ta-inshi-cikavi-cifri-rezultati-ta-pidsumki-matchiv-zhinocho-vischo-ligi-27-lyutogo---2-bereznya>)



- Так, 9 листопада Каменських опублікувала новий пост. На фото вона постала в одному светрі без штанів – <https://bit.ly/40yxACI>
- Двоє президентів також зустрінуться з волонтерами, які допомагають українським біженцям – <https://bit.ly/4gSiZHZ>
- Четверо учасниць гурту — Мелані Браун, Емма Бантон, Мелані Чисхолм та Джері Галлівелл — анонсували концертний тур Великою Британією у двохтисячї дев'ятнадцятому році – <https://bit.ly/4jrctKa>
- У коридорі під дверима палати — четверо охоронців, ще шестеро чергують трохи далі. Тюремники виклали в інтернеті відео палати екс-міністра. Показали, що там двоє ліжок, зокрема одне — ортопедичне. Біля вікна — троє стільців і дерев'яний стіл. На ньому стоять чайний сервіз та скляний кувшин і шість стаканів – <https://bit.ly/3PAdIOI>

Оберіть один збірний числівник і перевірте у корпусі, чи вживають його з іменниками жіночого роду та іменниками чоловічого роду, які є назвами неістот. Якщо вживають, то з'ясуйте:

- Чи поширені такі вживання?
- У текстах яких жанрів і яких часових періодів вони трапляються?



Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК)
<https://uacorpus.org/Kyiv/ua/poshuk-u-grak/poshuk-cherez-interfejs-nosketchengine>

3



<https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/>

Завдання № 2 Виконайте вправи зі збірника *Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009). Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум. Київ*: 102 (варіант IV) та 104 (варіант VII)



Завдання № 3 Запишіть числівники словами, поєднавши їх з іменниками.
Випишіть 3 числівники та виконайте їх морфологічний аналіз.

DAILY NEWS

Word • Business • Finance • Lifestyle • Travel • Sport • Weather

«Розпочато 92 (проти 72 за попередній період) (кримінальне провадження) за фактами незаконного придбання та зберігання зброї, до суду передано 47 (обвинувальний акт). З незаконного обігу вилучено 158 (одиниця) вогнепальної зброї, у тому числі 64 (пістолет), 20 (карабін та гвинтівка), 46 (одиниця автоматичної зброї), 8 (кулемет), 3 (обріз мисливських рушниць), 4 (ручний гранатомет), 11 (танк), 2 (бойова броньована машина), 222 (одиниця боєприпасів), 54 (граната) та майже 7 тис. (патрон)», – йдеться в оприлюдненій прокуратурою інформації за 5 (місяць) роботи в нинішньому році.

Разом з тим у регіоні загалом на 35 (відсоток) знизився рівень злочинності, в тому числі на 29,6 (відсоток) зменшилась кількість тяжких (з 2166 до 1525) кримінальних правопорушень.

Натомість на 72 (відсоток) зросла кількість особливо тяжких кримінальних правопорушень за рахунок збільшення злочинів проти основ національної безпеки та проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, що пов'язані зі збройною агресією РФ проти України (з 126 до 217).

Джерело – <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3537502-u-meskancliv-poltavsini-vilucili-11-tankiv-i-dvi-bronemasini-prokuratura.html>

Схема морфологічного аналізу числівника

1. Аналізована форма (словоформа, виписана з тексту) + слово, яке з ним пов'язане.
2. Частиномовна належність – числівник.
3. Початкова форма.
4. Лексико-граматичний розряд.
5. Група за будовою.
6. ГК: відмінок; рід і число (якщо є).
7. Синтаксична роль.
8. Скорочений морфемний аналіз.

TO DO:

Що я тепер умію?

.....

Над чим їще попрацювати?

.....

.....

.....

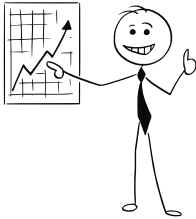
ПРЕЗЕНТАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ

“Морфологічні труднощі в опануванні української мови”



Семінар № 13

Завдання



З'ясуйте, які граматичні норми, пов'язані з вживанням іменників, прикметників і числівників, є найскладнішими для засвоєння під час вивчення української мови іноземцями. Спробуйте сформулювати рекомендації для полегшення засвоєння цих норм.

Інструкція виконання

1. Знайдіть відео розмови (інтерв'ю, виступу тощо, але не пісні й не декламування вірша) іноземця, який опановує / опанував українську мову (відео – 10-15 хвилин). Якщо є знайомий іноземець, можна записати розмову з ним.

Відео у всіх мають бути різні (навіть якщо ви в різних групах)!

Треба аналізувати мовлення ОДНОГО мовця. Увага:

- відео, де говорять кілька мовців-іноземців не підходить для цього завдання;
- якщо ви обираєте 2-3 різні короткі відео, вони всі мають містити мовлення того самого мовця;
- якщо мовець говорить без помилок, він не підходить для аналізу, оберіть іншого.

2. Кількома реченнями окресліть “мовну історію” цієї людини (яка мова рідна, як давно вивчає / вивчила українську, як часто послуговується українською)

3. Проаналізуйте мовлення цієї людини щодо дотримання морфологічних норм, які стосуються вживання й словозміни іменників, прикметників, числівників (тобто правильне вживання родових, числових і відмінкових форм іменників, прикметників, числівників; правильне поєднання цих частин мови).

Сформулюйте усі морфологічні норми, пов'язані з граматичними категоріями іменника, прикметника, числівника, які порушує цей мовець, навівши приклад та зазначивши час відео, коли ці помилки звучать.

Наприклад (мовлення Наталії Яресько: <https://www.youtube.com/watch?v=Re8t-A-Ey4A>):

- Уживання у формі знахідного відмінка множини іменників II відміни чол. роду, що позначають неістот, флексії родового відмінка: *говорити про позитивів (замість говорити про позитиви) – 2.06 [час, коли звучить помилка].*
- Сплутування родового й знахідного відмінків у конструкціях з прийменником на: *нові податки на розкішних машин, на ювелірні вироби і вирівняли податок на пасивних доходів (замість нові податки на розкішні машини, на ювелірні вироби і вирівняли податок на пасивні доходи) – 4.26.*

4. Сформулюйте граматичні рекомендації для цього мовця.

Наприклад:

- *Для іменників чоловічого роду (однини й множини) на позначення неістот форма 3.в. ідентична формі Н.в. А для іменників чоловічого роду (однини й множини) на позначення істот форма 3.в. ідентична формі Р.в.*

5. Запропонуйте граматичні вправи, спрямовані на засвоєння цих рекомендацій.

Наприклад:

- *Розкрийте дужки, правильно поєднавши слова: повідомити про (семінар), натрапити на (цікавий факт), зустріти (приятель), привітати (партнер), виявити (недолік), вилікувати (пацієнт), поремонтувати (будинок).*

МОЇ НОТАТКИ

Вимоги до оформлення

- Наявність титульної сторінки
- А4, шрифт – Times New Roman 14 кегль, відступ 1,5
- Наявність рубрикації:
 1. Характеристика мовця.
 2. Норми, які порушує мовець.
 3. Рекомендації для мовця.
 4. Вправи для засвоєння рекомендацій.

TO DO:

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

.....

САМОКОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

з модуля “Морфологія. Іменник. Прикметник. Числівник”

Запитання для самоконтролю

1. Що вивчає морфологія?
2. Що таке “граматична категорія”?
3. Критерії виокремлення й класифікації частин мови.
4. Що таке “транспозиція”? Які ступені транспозиції виокремлюють?
5. Семантичні, морфологічні й синтаксичні особливості іменника як класу слів.
6. На які лексико-граматичні розряди поділяють іменники?
7. Які морфологічні категорії притаманні іменникам?
8. Чи є іменники спільного роду?
9. У чому полягає явище хитання в роді?
10. Як визначати рід невідмінюваних іменників?
11. Чи збігається значення однини й множини в граматиці та в об'єктивній дійсності?
12. Які іменники називають одинними?
13. Які іменники називають множинними?
14. Первинні функції всіх відмінків.
15. Принципи поділу іменників на відміни й групи.
16. Які іменники є іменниками неповної парадигми?
17. У чому полягає явище субстантивації?
18. Семантичні, морфологічні й синтаксичні особливості прикметника як класу слів.
19. На які лексико-граматичні розряди поділяють прикметники?
20. Чим морфологічні категорії прикметника відрізняються від морфологічних категорій прикметника?
21. У чому полягає явище ад'єктивації?
22. До якої частини мови належать слова на зразок перший, другий, десятий, п'ятнадцятий тощо?
23. У чому полягає сутність категорії ступенів порівняння?
24. Від яких прикметників не можна утворити ступені порівняння?
25. Повні та короткі форми прикметників.
26. Чим відрізняються числівники від інших слів з сисловим значенням?
27. Які морфологічні категорії притаманні числівникам?
28. На які семантичні розряди поділяють числівників?
29. На які структурні групи поділяють числівники?
30. У чому полягає явище нумералізації?

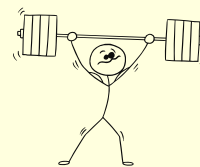
Завдання для тренування

Виконайте вправи зі збірника **Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009).**

Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум. Київ:

41 (варіант II), 43 (варіант II), 45 (варіант II), 49 (варіант II), 54 (варіант II),

75 (варіант II), 83 (варіант II), 94 (варіант II), 97 (варіант II).



A large light blue rectangular area containing a grid of 14 rows and 14 columns of small blue dots. Each row begins with a larger yellow circle on the left side, serving as a visual cue for the start of each line.

ПРИСЛІВНИК

Am

План

Семинар № 15

Нотатки з лекції

1. Прислівник:

семантика,
морфологічні ознаки,
синтаксична роль.

2. Семантико-синтаксичні розряди прислівників.

3. Ступені порівняння прислівників.

4. Походження й морфологічний склад прислівників.

5. Явище адвербіалізації.



Обов'язкова літ-ра



Горпинич, В. (2004).
Морфологія української мови.
Київ, с. 227–236.

Лаврінець, О.Я.,
Симонова, К.С., Ярошевич, І.А.
(2019). *Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія.* Київ, с. 432–439.

ЗАВДАННЯ *ЛМ*

Завдання № 1 Виконайте зі збірника Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). *Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології*. Тернопіль: вправи 164, 167, 184.



Завдання № 2 Випишіть із зазначеної статті приклади омонімічних прислівників і відмінкових форм іменника. Сформулюйте прийоми розрізнення цих частин мови.



Глібчук Н. (2012). Адвербіалізація іменників як один із шляхів виникнення міжчастининомовних омонімів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, вип. 57, 26–36. URL: <https://bit.ly/4hiPNJM>



Завдання № 3 Доберіть уривок будь-якого тексту. Випишіть з нього 5 прислівників та виконайте їх морфологійний аналіз.



Схема морфологійного аналізу прислівника

1. Слово.
2. Частиномовна належність – прислівник.
3. Лексико-граматичний розряд, група цього розряду.
4. Морфологійний тип.
5. Ступінь порівняння (якщо є).
6. Синтаксична роль.
7. Скорочений морфемний аналіз.
8. Скорочений словотвірний аналіз.

Додаткова література

- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 298–327.
- Гримашевич, Г.І. (2013). Відсубстантивні адвербіативи у формі орудного відмінка в українських діалектах. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, вип. 9, 139–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2013_9_23
- Крижанівська, О.І. (2010). *Історія української мови. Історична фонетика. Історична граматики*. Київ, с. 148–153.
- Лучик, А.А. (2009). *Прислівникові еквіваленти слова в українській мові*. Katowice.
- Ястремська, Т. (2019). Проблема частиномовного (не)розрізнення: прислівник чи конструкція «прийменник + іменник»? *Філологічний часопис*, 1(13), 165–175. URL: <http://fch.udpu.edu.ua/article/view/169404>

TO DO:

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

.....

.....

ЗАЙМЕННИКОВІ СЛОВА

Am

План

Семінар № 16

Нотатки з лекції

1. Проблема **частини мовного статусу** займенникових слів.
2. Співвідношення займенникових слів з іншими частинами мови. Їхні **морфологічні категорії** та особливості **відмінювання**.
3. **Значеннєві розряди** займенникових слів.
5. Явище **прономіналізації**.



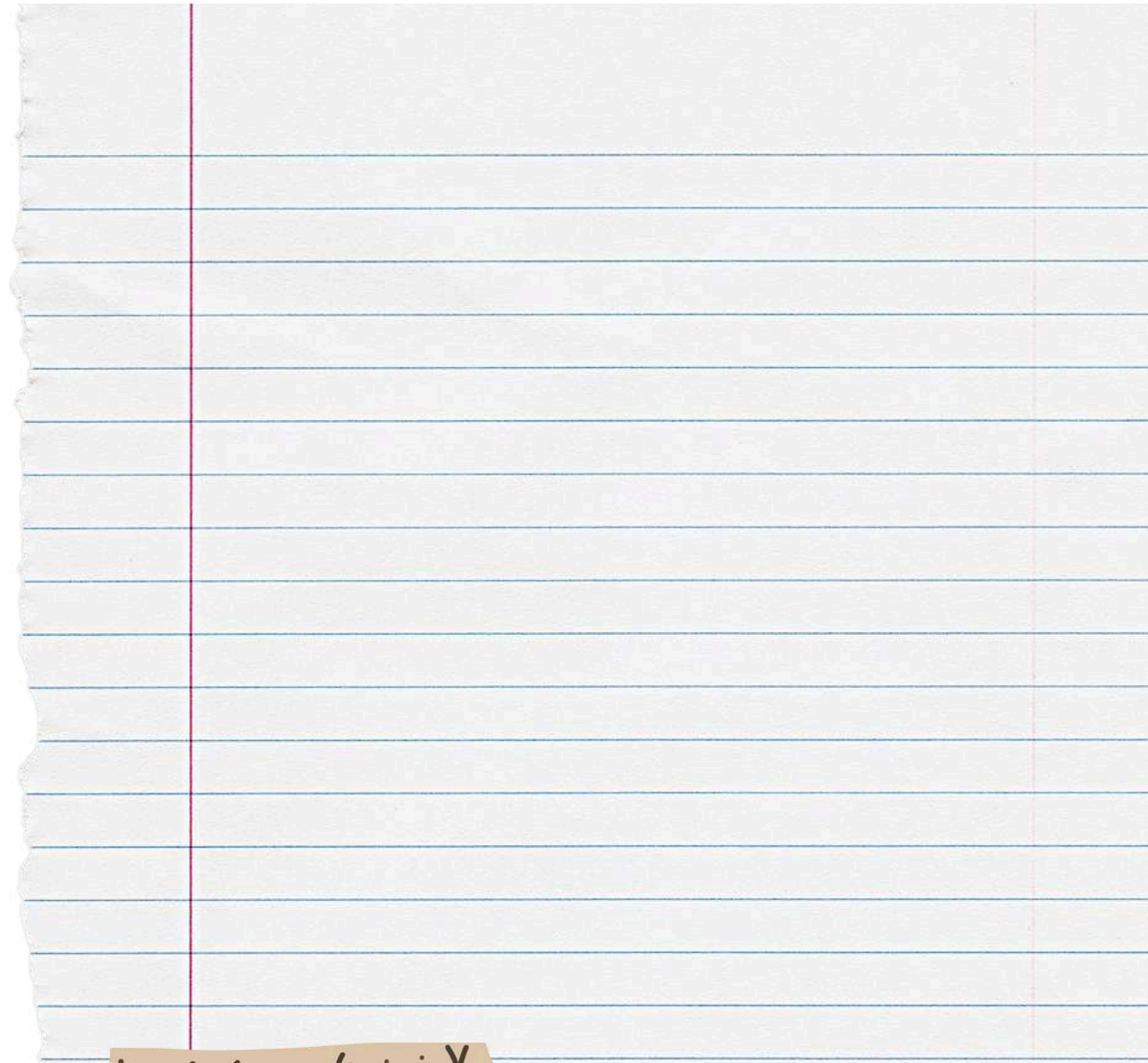
Обов'язкова літ-ра



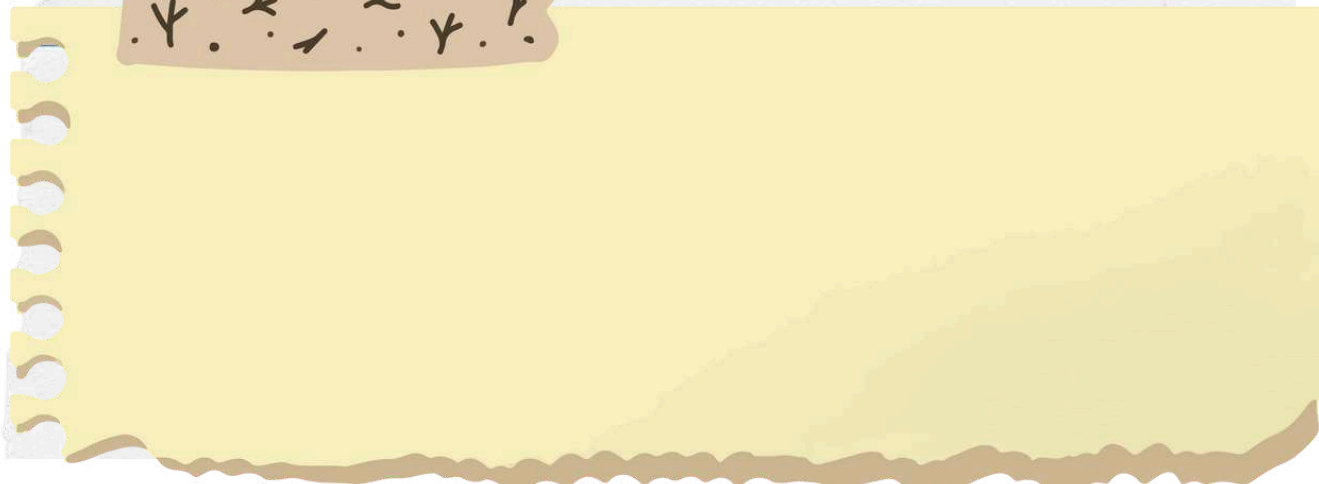
Лаврінець, О.Я.,
Симонова, К.С., Ярошевич, І.А.
(2019). *Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія*. Київ, с. 306-324.

ЗАВДАННЯ *ЛМ*

Завдання № 1 Виконайте вправи зі збірника **Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009). Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум.** Київ: 108 (варіант I), 116 (варіант I), 118 (варіант I), 119 (варіант I).



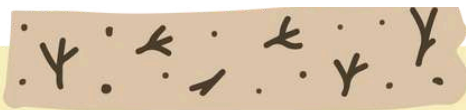
·Ү· ·ґ· ·ґ· ·Ү· ·Ү·
·Ү· ·ґ· ·ґ· ·Ү· ·Ү·



Завдання № 2 Опрацюйте зазначену статтю та визначте семантичні, синтаксичні та морфологічні особливості займенникових слів з наголошеним префіксом *ні-*. До якої частини мови їх варто зараховувати?



Кобченко, Н. (2014). Категорійний статус прономінативів з наголошеним префіксом *ні-*. *Українська мова*, 4, 102-106. URL: <https://bit.ly/41R3pGh>



Завдання № 3 Доберіть уривок будь-якого тексту. Випишіть з нього 8 займенникових слів та виконайте їх морфологійний аналіз.



Схема морфологійного аналізу займенникового слова

1. Аналізована форма (словоформа, виписана з тексту).
2. Граматичний статус – займенникове слово.
3. З якою частиною мови співвіднесений.
4. Початкова форма.
5. Лексико-граматичний розряд.
6. Граматичні категорії.
7. Синтаксична роль.

TO DO:

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

.....

Додаткова література

- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 184–216.
- Гінзбург, М. (2014). Про гендерні особливості займенникових іменників кожний, усякий, жодний. *Українська мова*, 2, 94–106. URL: <https://bit.ly/40yhskj>
- Мойсієнко, А. (ред.). (2013). *Сучасна українська мова: Морфологія*. Київ, с. 242–244, 308–312, 324–327, 344–351, 356–357, 360–361, 455–456.
- Ожоган, В. (2005). Транспозиційні процеси у складі прономнативних слів. In: *Граматики слова і граматики мови*. Донецьк, с. 97–114.
- Ясакова, Н. (2016). *Категорія персональності: природа, структура та репрезентація в українській літературній мові*. Київ. URL: <https://bit.ly/4g1KOfG>

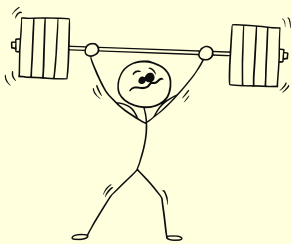
САМОКОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

з модуля “Прислівник. Займенникові слова”

Запитання для самоконтролю

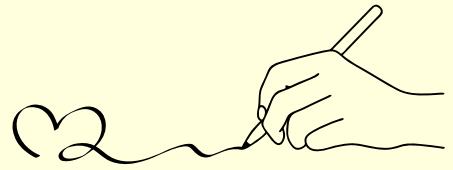
1. Які семантичні, морфологічні й синтаксичні особливості прислівника?
2. Які прислівники мають ступені порівняння?
3. На які морфологічні типи поділяють прислівники?
4. Що таке прислівникові сполуки?
5. Структурно-семантичні розряди прислівників.
6. У чому полягає явище адвербіалізації?
7. До якої частини мови належать слова тут, там, туди, звідти?
8. Чи можна зараховувати слова категорії стану до класу прислівників?
9. Які є аргументи на користь виокремлення такої частини мови, як займенник?
10. Які є аргументи, що суперечать думці про існування такої частини мови, як займенник?
11. З якими частинами мови співвідносні займенникові слова? За якими ознаками?
12. Перерахуйте значеннєві розряди займенникових слів.
13. У чому полягає явище прономіналізації?
14. Які морфологічні категорії притаманні займенниковим словам?
15. За якими типами відмінюють займенникові слова?

Завдання для тренування



Виконайте кілька вправ із запропонованих
Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009). Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум. Київ:
176 (варіант II), 178 (варіант II), 179 (варіант II), 180 (варіант II), 107 (варіант II), 109 (варіант II), 115 (варіант II), 116 (варіант II).

Завдання для тренування



A large light blue rounded rectangle containing a grid of 14 columns and 20 rows of small blue dots. On the left side of the grid, there are 14 yellow circles, each aligned with a column of dots. This layout is designed for handwriting practice, where the yellow circles likely represent the starting point for writing a character in each column.

ДІЄСЛОВО – ЦЕНТРАЛЬНА ЧАСТИНА МОВИ

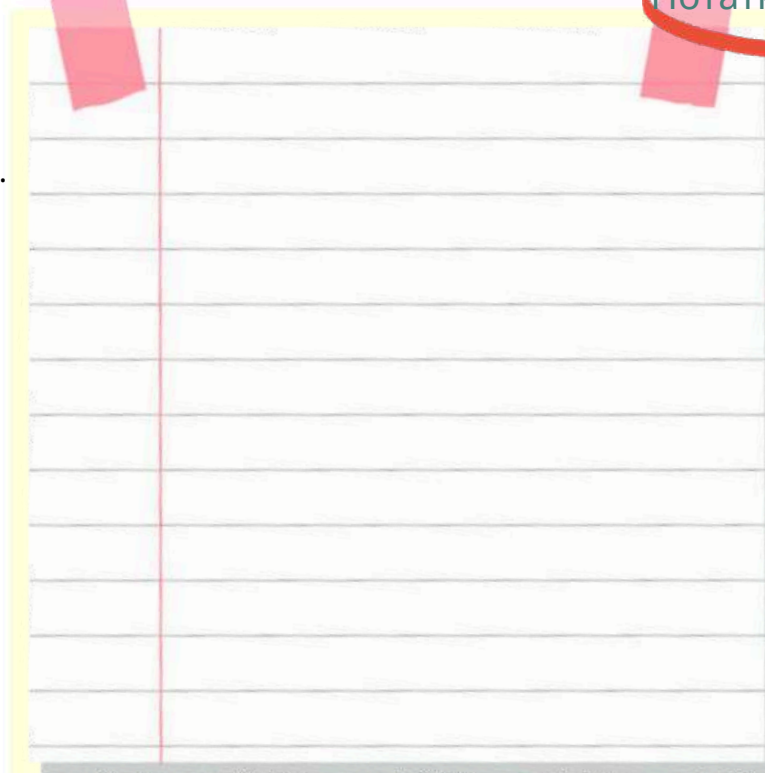
План

Семинар № 17

ЛМ

Нотатки з лекції

1. Семантичні особливості дієслова.
2. Синтаксична спеціалізація дієслова.
3. Проблема **обсягу дієслівної лексики**.
4. Поняття про **валентність** дієслова.
5. Загальна характеристика граматичних категорій дієслова.
6. **Інфінітив** як форма дієслова. Історичний коментар.



Обов'язкова літ-ра

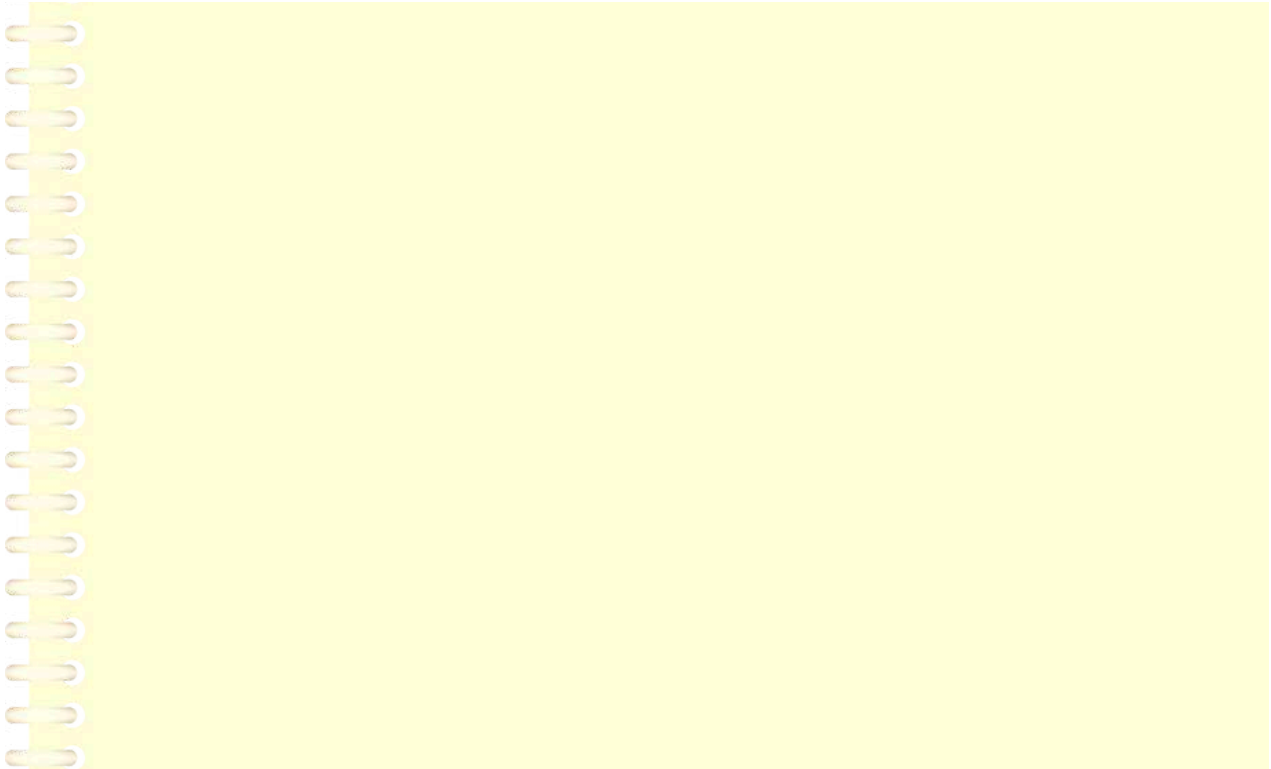


Горпинич, В. (2004). *Морфологія української мови*. Київ, с. 156–164.

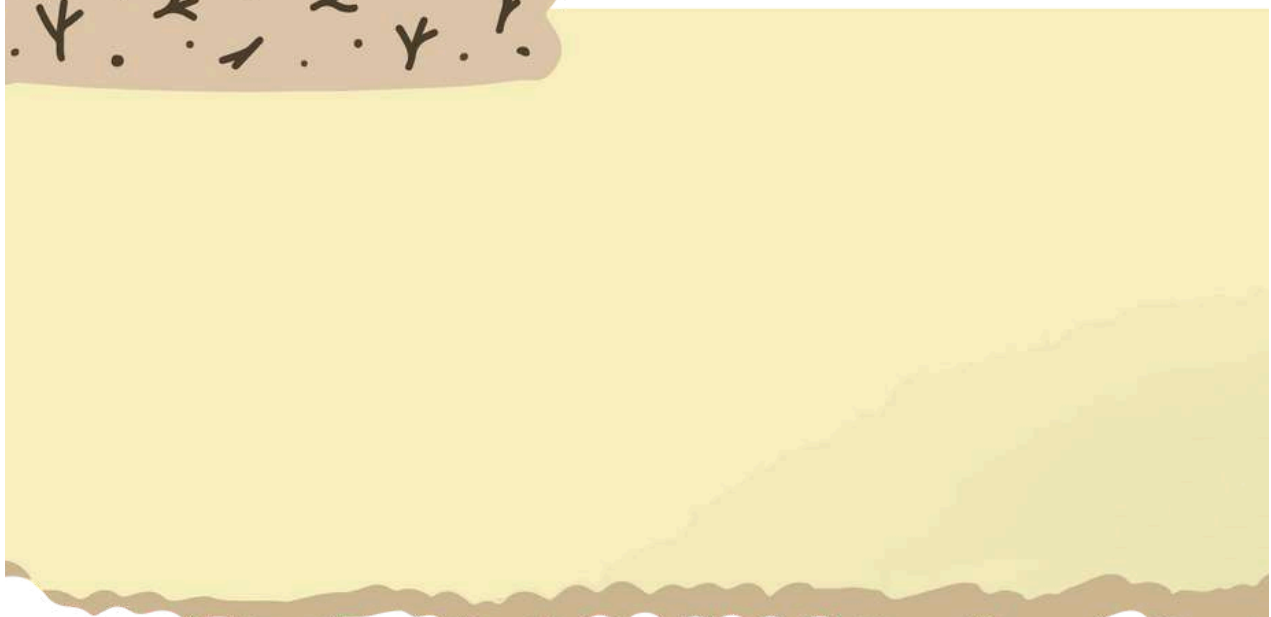
Мойсієнко, А. (ред.). (2013). *Сучасна українська мова: Морфологія*. Київ, с. 369–376.

ЗАВДАННЯ *ЛМ*

Завдання № 1 Виконайте зі збірника Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). *Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології*. Тернопіль: вправи 215, 223.



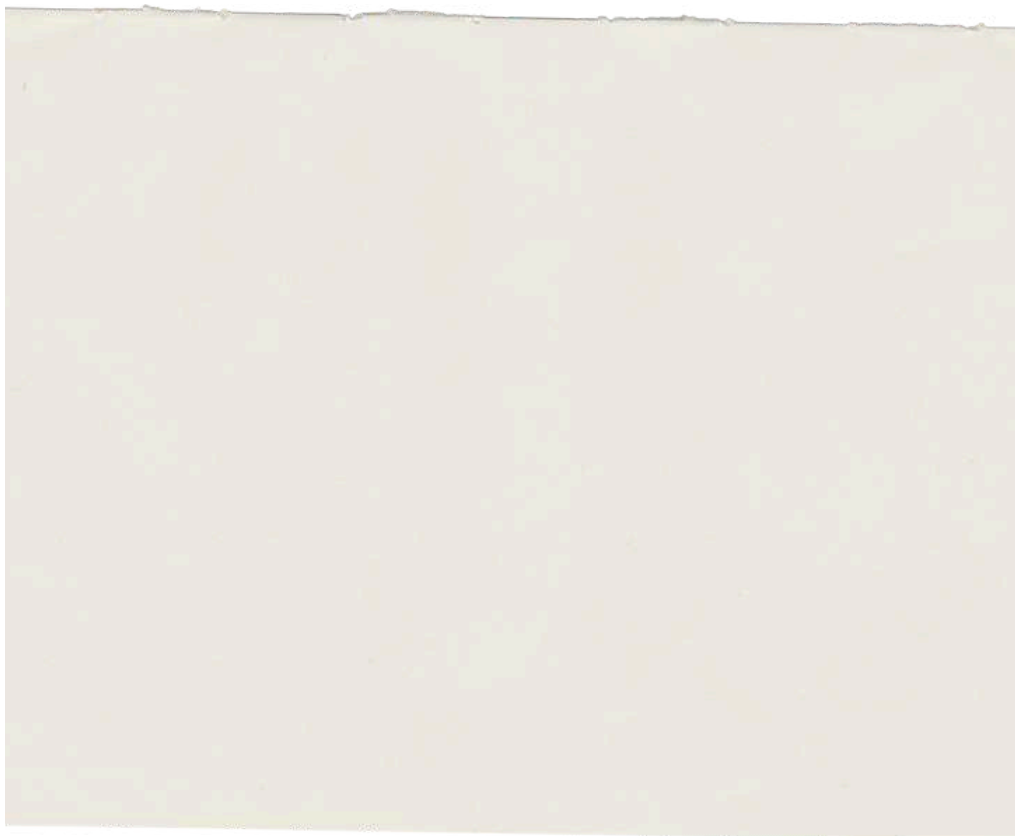
Завдання № 2 Випишіть із українського тексту будь-якого жанру 3 речення з дієприкметниками та 3 речення з дієприслівниками. Схарактеризуйте їхні семантичні, синтаксичні й морфологічні ознаки. Якими з них ці класи слів наближаються до дієслова, а якими істотно різняться?



Завдання № 3 За матеріалами зазначеної статті створіть зорову опору "Валентність дієслова". З-поміж ілюстративного матеріалу статті знайдіть речення, утворене з порушенням синтаксичної норми.

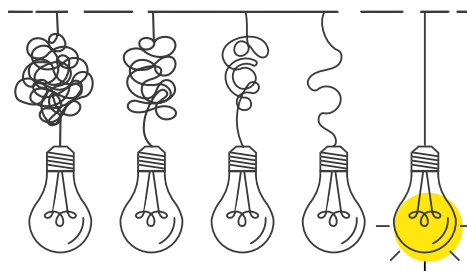


Кутня, Г. (2009). Семантико-синтаксична категорія валентності в контексті аналізу предикатів. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 46, 9-16. URL: <https://bit.ly/3FyJlvA>



Додаткова література

- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 217–224, 279–282.
- Городенська, К. (2024). Морфологічні категорії дієслова у традиційних і нових семантико-граматичних вимірах, *Мовознавство*, 1, 39–47. DOI: <https://doi.org/10.33190/0027-2833-334-2024-1-004>
- Костусяк, Н.М. (2014). Критерії кваліфікації та структура категорії валентності. In: Кононенко, І. Митнік, І, Романюк, С. (ред.) *Тенденції розвитку української лексики та граматики*. Ч.1. Варшава – Івано-Франківськ, с. 223–235. URL: <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/17928>
- Крижанівська, О.І. (2010). *Історія української мови. Історична фонетика. Історична граматики*, Київ, с. 127–148.
- Холодъон, О. (2021). Синтаксична й семантична валентність дієслів: діалект vs літературна мова. *Філологічний часопис*, (1), 141–156. DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.1.2021.232712>



Т О Д О :

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

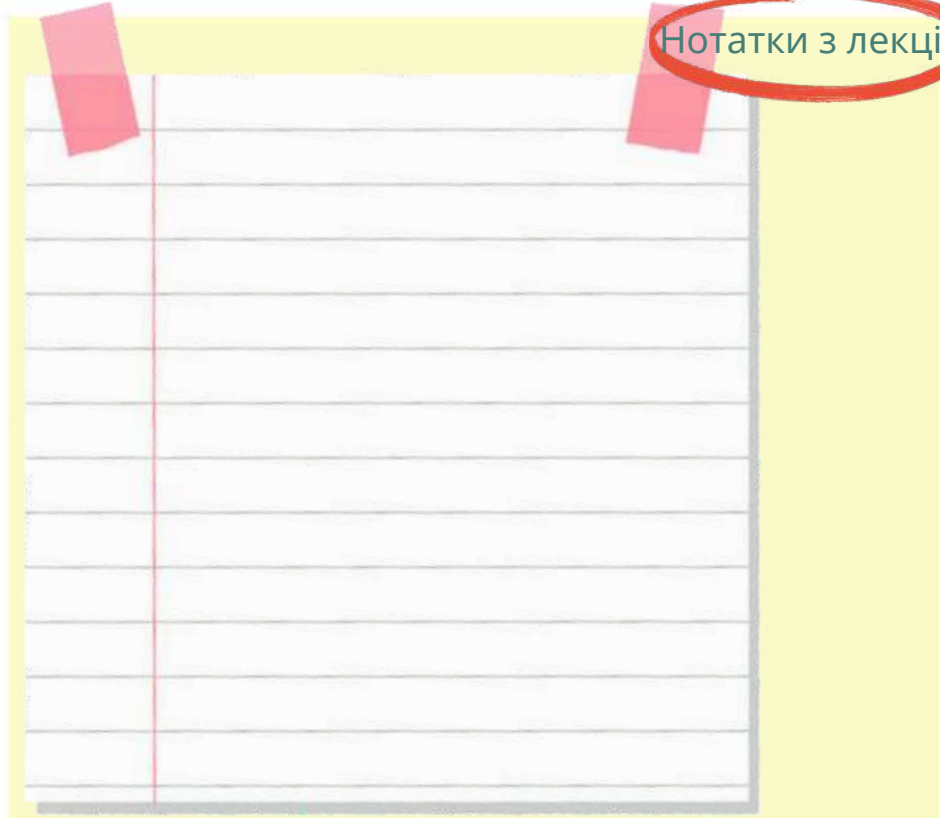
.....

КАТЕГОРІЯ ВИДУ ДІЄСЛОВА. ПОНЯТТЯ ПРО РОДИ ДІЄСЛІВНОЇ ДІЇ

План

1. **Вид** як власне-дієслівна граматична категорія.
2. **Парновидові** дієслова. Способи творення видових пар.
3. **Одновидові** та **двовидові** дієслова.
4. Загальна характеристика **родів дієслівної дії**.

Семінар № 18



Обов'язкова літ-ра



Горпинич, В. (2004).
Морфологія української мови.
Київ, с. 169–182.

Мойсієнко, А. (ред.). (2013).
*Сучасна українська мова:
Морфологія*. Київ, с. 377–383.

ЗАВДАННЯ *ЛМ*

Завдання № 1 Виконайте зі збірника Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). *Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології*. Тернопіль: вправи 239, 243, 244.



Завдання № 2 Проаналізуйте доцільність вживання видових форм дієслів. Для цього проведіть експеримент: замініть усі особові дієслівні форми на форми з протилежним видовим значенням. Чи вплинула на семантику тексту заміна видових форм дієслів на протилежні? Як саме?



Біографія Бредбері не надто багата на події. У нього дуже рано з'являється усвідомлення власної мети, але засобів для її здійснення – мізер. У важкі роки Депресії, а саме в 1934 році, родина перебирається у Лос-Анжелес, і після школи у нього нема можливості вчитися далі – хіба що заробляти, продаючи на вулицях газети. Проте мету вже означено, і Бредбері як справжній американець, self-made man, береться виліпити з себе письменника самотужки. Для цього він робить дві речі: починає писати оповідання, методично бомбардуючи ними редакції літературних журналів, і не менш методично відвідувати бібліотеки – по три дні натиждень. І так майже все життя. “Я закінчив бібліотеку”, – потім говоритиме він про свою освіту.

Семків, Р. (2016). *Як писали класики: поради, перевірені часом*. Київ, с. 92.

Завдання № 3

Опрацюйте запропоновану статтю та дайте відповіді на запитання:

1. У чому полягає явище "граматичної реактуалізації"?
2. Які шляхи перетворення запозичених дієслів з двовидових на парновидові?
3. За допомогою корпусу ГРАК перевірте, чи й досі дієслова *атакувати, організувати, атестувати* є двовидовими.



Колібаба, Л. (2020). Сучасні тенденції видотворення дієслів в українській літературній мові. Language: Codification. Competence. Communication, 2(3)(2020). DOI: <https://bit.ly/41wvimX>

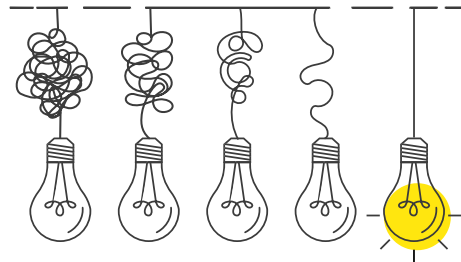


Генеральний регіонально анований корпус української мови (ГРАК). <https://uacorpus.org/poshuk-u-graku/poshuk-u-graku>



Додаткова література

- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 224–242.
- Лахно, Н.В. (2019). Проблема зв'язку родів дії з системою актантної функціональності. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Серія "Філологічні науки"* Мовознавство, 12, 106–111. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2019_12_23
- Мединська, Н.М. (2015). Сучасні підходи до кваліфікації категорії виду дієслова. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови, вип. 12*, 164–170. URL: <https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/c4bef4f8-68d3-4e28-a30e-df6025f5196a>



TO DO:

Що я тепер умію?

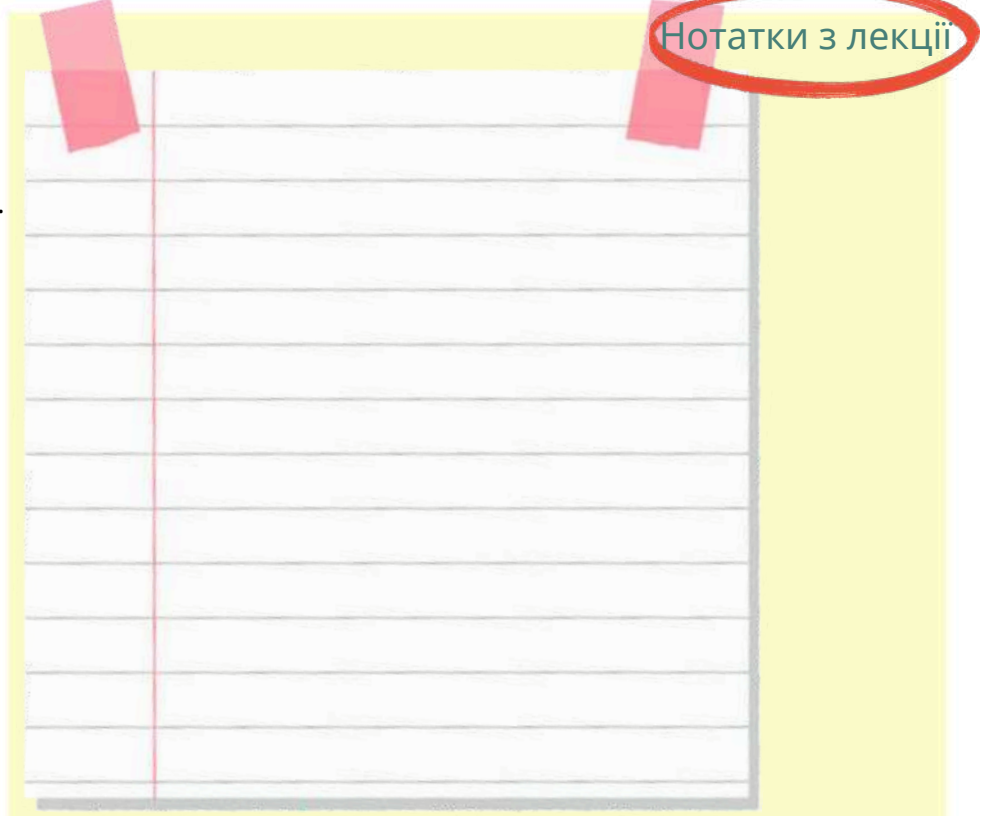
Над чим іще попрацювати?

КАТЕГОРІЯ СПОСОБУ ДІЄСЛОВА. КАТЕГОРІЯ ЧАСУ ДІЄСЛОВА

План

Семінар № 19

1. **Спосіб** як власне-дієслівна граматична категорія. Питання про кількість грамем.
2. **Функції та творення** грамем категорії **способу**.
3. Значення категорії **часу**. Її зв'язок з іншими дієслівними категоріями.
4. Значення й творення грамеми **теперішнього часу**. Історичний коментар.
5. Значення й творення грамем **минулого й давноминулого часу**. Історичний коментар.
6. Значення й творення грамеми **майбутнього часу**. Історичний коментар.
7. **Транспозиції** грамем **часу**.
8. **Транспозиції** грамем **способу**.



Обов'язкова літ-ра



Горпинич, В. (2004).
Морфологія української мови.
Київ, с. 191–205.

Дудко, І. (2019). Взаємодія граматичних категорій часу та виду українського дієслова в ономасіологічному аспекті In: *Український мовний світ у слов'янському всесвіті* (зб. матер. Міжнар. наук. конф., 28-29 листопада 2019 р.), Київ, с. 40-43. URL: <https://bit.ly/4ap7XaK>

ЗАВДАННЯ *ЛМ*

Завдання № 1 Опрацюйте запропоновану статтю. Поміркуйте, чи варто в структурі категорії способу виокремлювати грамему дійсного способу.

Городенська, К.Г. (1997). Онтологічні параметри граматичних категорій способу та часу. *Мовознавство*, 1, 39–42.



Завдання № 2 Виконайте зі збірника **Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології.** Тернопіль: вправи 259, 263.



Завдання № 3

1. Підкресліть усі дієслова у формі наказового способу. Поставте їх у початкову форму.
2. Утворіть від них усі можливі часові форми.



ПРАВИЛА БЮДЖЕТНОГО МАНДРІВНИКА

Не ведіться на інтернет-міфи
Анонімний перегляд не впливає на вартість квитків, вівторок не є ідеальним днем для покупки. Краще підійшлись на ресурси, які цілеспрямовано шукають вигідні тарифи.

Будьте гнучкими з вибором напрямку
Відштовхуйтеся від того, куди в потрібний вам час можна полетіти дешево. Для цього зручно користуватися Google flights, який продемонструє з максимальною точністю порядок цін на напрямки.

Порівнюйте результати пошукових систем
Немає єдиної і постійно актуальної. Найбільш ефективні на даний момент Skyscanner, Momondo та ін.

Порівнюйте ціни після зміни валют і мовних версій пошукових систем
Різниця може бути істотною.

Комбінуйте авіакомпанії і стикувальні локації, вибудовуючи авіамаршрути

Використовуйте бонусні програми авіакомпаній і банків
Реєструйте кредитні карти, робіть покупки і накопичуйте польотні миль.

Якщо компанія з кількох осіб, перевіряйте вартість тарифу для одного і всієї групи разом
Найчастіше квиток на одного коштуватиме дешевше, ніж на 2-3 пасажирів. Тоді є сенс намагатися бронювати квитки по одному одночасно з різних гаджетів.

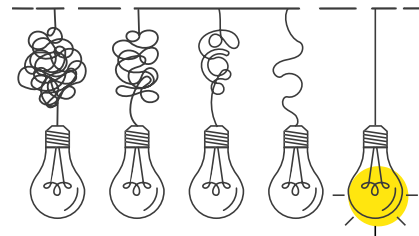
© 2020 Укрінформ. Усі права захищені. У разі використання матеріалів просимо вас обов'язково: www.ukrinform.ua

УКРІНФОРМ

https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2866642-pravila-budzetnoi-mandrivki-infografika.html

Додаткова література

- Барчук, В.М. (2019). Український час: граматична інтерпретація. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*, 2, 34–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2019_2_5
- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 250–263.
- Костусяк, Д. (2024). Висловлення розповідної модальності в усному мовленні носіїв західнополіського діалекту: спеціалізовані й транспоновані вияви. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія, вип. 2 (52)*, 74–81. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/26931/1/Visnyk_52_2-74-81.pdf
- Крижанівська, О.І. (2010). *Історія української мови. Історична фонетика. Історична граматики, Київ, с. 129–143.*
- Симонова, К.С. (2014). Транспозиція грамем часу і способу в структурі українського дієслова. *Мова: класичне – модерне – постмодерне, вип. 1*, 185–193. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/5049>



Т O D O :
Що я тепер умію?
.....
Над чим ще попрацювати?
.....
.....
.....

КАТЕГОРІЯ ПЕРЕХІДНОСТІ / НЕПЕРЕХІДНОСТІ ТА КАТЕГОРІЯ СТАНУ ДІЄСЛОВА

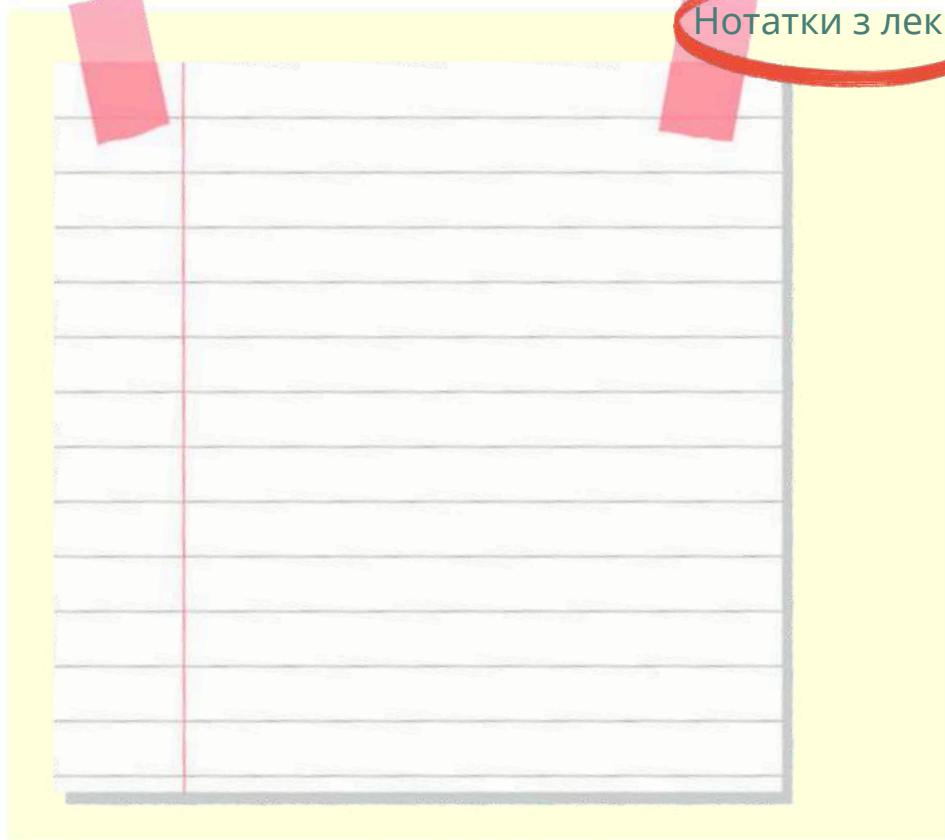
Amu

Семінар № 20

Нотатки з лекції

План

1. **Перехідність / неперехідність** як дієслівна категорія.
2. **Ознаки перехідних дієслів.**
3. Поняття **категорії стану**. Зв'язок категорій стану та перехідності / неперехідності.
4. **Проблема дієслів на -ся** в літературній мові та діалектах.
5. **Характеристика станів** в українській мові. Одностанові дієслова.
6. **Предикативні форми на -но, -то**: граматична специфіка, особливості вживання.



Обов'язкова літ-ра



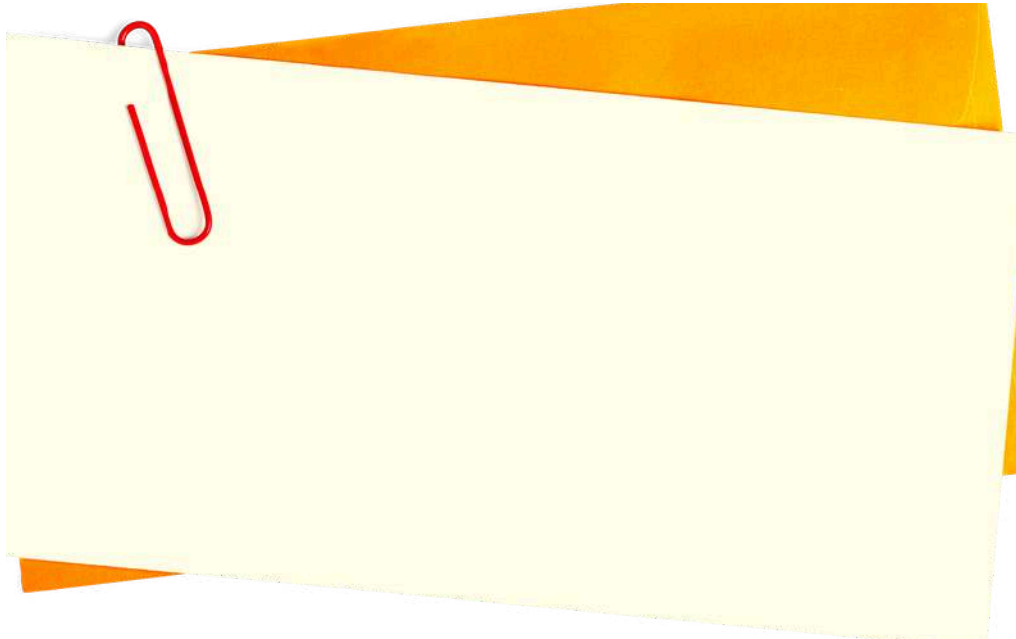
Вихованець, І.,
Городенська, К. (2004).
Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови.
Київ, с. 242–250.

ЗАВДАННЯ *ЛМ*

Завдання № 1 За матеріалами запропонованої статті укладіть зорову опору “Особливості вживання українських активних і пасивних конструкцій”.



Гінзбург, М. (2008). Синтаксичні конструкції у фахових текстах: практичні висновки з рекомендацій мовознавців. Вісник Національного університету "Львівська політехніка", 620 (Проблеми української термінології), 26-32. URL: <https://bit.ly/3DMiO2E>



Завдання № 2 Виконайте зі збірника **Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології. Тернопіль:** вправи 247, 257. У вправі 257 з'ясуйте випадки ненормативного вживання дієслів на -ся.



Завдання № 3 Зредагуйте ті речення, які побудовано з порушенням граматичних норм.

1. Конкурентоспроможність підприємства визначається великою кількістю факторів.
2. Повідомлення про наслідки вчорашньої стихії розповсюджується засобами масової інформації.
3. Двері відчиняються оцим ключем.
4. Лист написано кульковою ручкою.
5. Заяву складено Іриною Зарубною.
6. У виступі директором висвітлено його бачення шляхів реформи виробництва.
7. Було досягнуто високого рівня якості продукції, що відповідає запланованому нашим підприємством.
8. Але нами не виявлено випадків, коли б сполучення імені з паронімом було вжите як звертання до особи.
9. Положення дисертації використовувались дисертанткою при проведенні практичних занять.
10. Синтагма характеризується специфічними, найбільш явними римотворчими факторами.
11. Фоностилестичні дослідження проводяться в основному на матеріалі романських та германських мов.
12. На кінець 50-их – початок 60-их рр. створюються наукові центри з термінології.
13. Така конструкція зараховується до сурядного типу складних речень.
14. Типовою схемою інвестування будівельних проектів передбачається, що згідно своїх функціональних ролей Інвестор, фінансуючи проект, надає кошти Забудовнику, який наймає Підрядників, які здійснюють будівництво.
15. Загалом протягом 2013 року на рахунки Чернівецької міської ради відділом залучено – 5 328,63 тис. грн.
16. Сьогоднішній рейс до Лондона скасовано авіакомпанією через погодні умови.

Додаткова література

- Андрощук, К.М. (2017). Перехідність / неперехідність у системі граматичних категорій дієслова. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 10 (Проблеми граматики і лексикології української мови), вип. 13, 43–49.* URL: <https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/31e1f04e-d42f-438d-aeff-d25053951f66>
- Загнітко, А. Морфологічна і семантична структура категорії стану і поля становості Іп: Загнітко, А. (2018). *Мовний простір граматики.* Вінниця, с. 53–75.
- Лаврінець, О. (2012). З історії вивчення предикативних форм на -но, -то в українській мові. *Українська мова, 2, 45–58.*
- Лаврінець, О. (2014). Статус конструкцій із дієсловами на -ся в сучасній українській науковій мові. *Мовні і концептуальні картини світу, вип. 50(1), 432–441.* URL: <https://bit.ly/3FKoDy5>
- Мартинова, Г.І. (2018). Дієслівні форми з постфіксом -ся в середньонадніпряньських говірках. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки, вип. 292, 38–45.* URL: <https://bit.ly/4bUM3gk>

Т О Д О :

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

.....

НЕВЛАСНЕ-ДІЄСЛІВНІ МОРФОЛОГІЙНІ КАТЕГОРІЇ: ОСОБА, ЧИСЛО, РІД

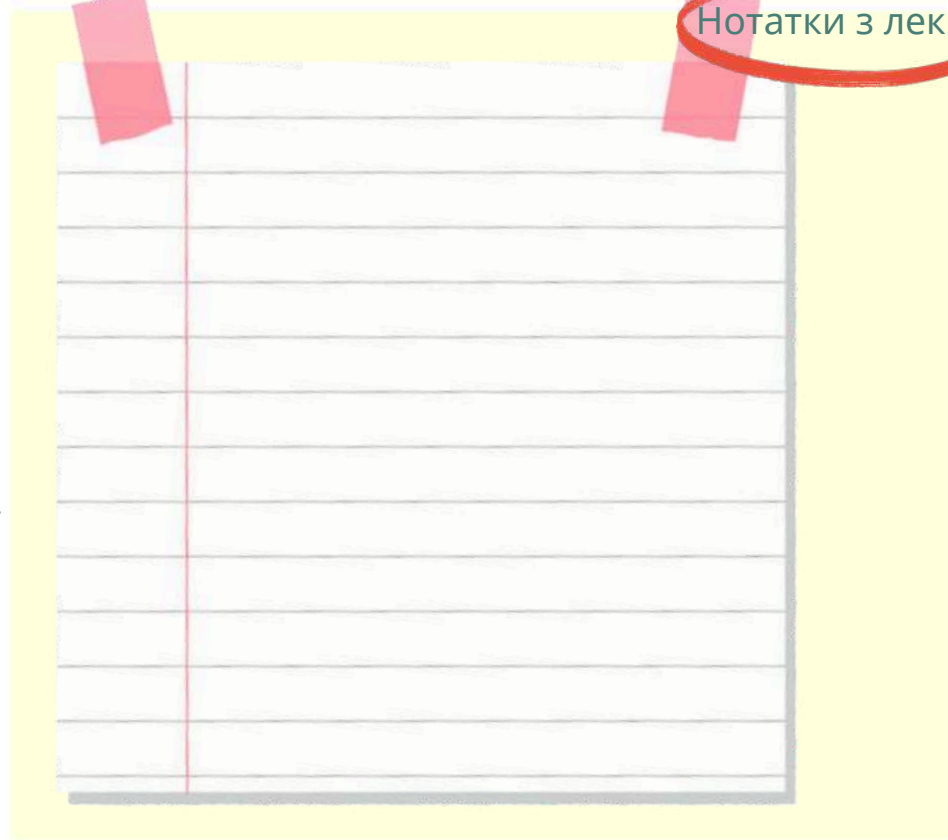
Семинар № 21

Amu

Нотатки з лекції

План

1. Характеристика **категорії особи** дієслова. Значення особових форм.
2. **Категорія числа** дієслова.
3. Дієслова **неповної особової парадигми**.
4. **Безособові** дієслова.
5. **Транспозиція** особово-числових форм.
6. Характеристика **категорії роду** дієслова.



Обов'язкова літ-ра



Горпинич, В. (2004).
*Морфологія української
мови*. Київ, с. 206–213.

ЗАВДАННЯ

Завдання № 1 Виконайте зі збірника Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). *Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології*. Тернопіль: вправи 266, 269, 270.



Завдання № 2 За матеріалами статті укладіть мапу «Вираження дій співрозмовника (другої особи) транспонованими особовими формами».
Або створіть кілька мемів, що ілюструють вживання на позначення дій співрозмовника дієслівних форм 1-ої та 3-ої особи.



Ясакова, Н.Ю. (2017). Транспозиція особових форм у вираженні різновидів категорійного значення другої особи. *Science and Education a New Dimension: Philology*, V(31), issue 118, 31-34.
URL: <https://bit.ly/4jl0opH>



Завдання № 3 Із вправи 270 випишіть 5 дієслів і зробіть їх повний морфологійний аналіз.



Схема морфологійного аналізу дієслова

1. Аналізована форма.
2. Початкова форма.
3. Семантична група.
4. Граматичні категорії: вид, перехідність / неперехідність, стан, спосіб, час, особа (рід), число.
6. Дієвідміна.
7. Синтаксична роль.
8. Скорочений морфемний аналіз.
9. Скорочений словотвірний аналіз.

TO DO:

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

.....

Додаткова література

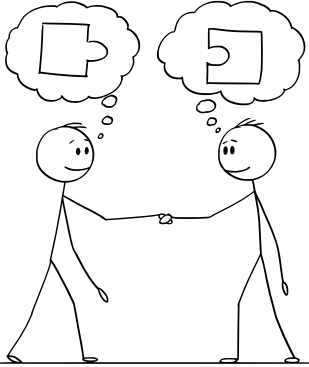
- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 263–279.
- Мартинова, Г. (2018). Особові дієслівні форми в середньонаддніпрянських говірках. *Філологічний часопис*, (2), 50–62. <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2018.151968>
 - Ткачук, М.М. (2022). Граматична варіантність української переселенської говірки в Башкортостані. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки* (96), 155–164. [https://doi.org/10.35433/philology.1\(96\).2022.155-164](https://doi.org/10.35433/philology.1(96).2022.155-164)
 - Ясакова, Н. (2016). *Категорія персональності: природа, структура та репрезентація в українській літературній мові*. Київ. URL: <https://bit.ly/4g1KOfG>

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ГРУПОВИХ ПРОЄКТІВ “ДІЄСЛОВО”



Семінар № 22

Завдання



1. Об'єднайтеся у групи по 2 особи.
2. Обговоріть між собою, які питання, аспекти питань тощо блоку тем «Дієслово» були для вас найскладнішими / найлегшими / найнесподіванішими тощо.
3. Створіть в Instagram профіль якоїсь дієслівної категорії і презентуйте його на занятті.



Приклади проєктів:

Для натхнення можна переглянути профілі, які створювали ваші колеги:

Facebook 2019 р.:

- <https://www.facebook.com/anastasia.subacheva.7>
(Анастасія Субачева)
- <https://www.facebook.com/verbum.verb>
(Маріам Міракян та Роман Кондратюк)

Instagram 2024 р.:

- <https://www.instagram.com/moodyverba/>
(Дар'я Федоренко та Діана Отвагіна)
- [https://www.instagram.com/valentnist.official?
igsh=ZzNmMDJpcGVnM2Jz](https://www.instagram.com/valentnist.official?igsh=ZzNmMDJpcGVnM2Jz)
(Світлана Бурмістрова та Анна Савчук)
- [https://www.instagram.com/katehorystyna.chasolov
ii?igsh=d283eWZuYTNjd3lw&utm_source=qr](https://www.instagram.com/katehorystyna.chasolovii?igsh=d283eWZuYTNjd3lw&utm_source=qr)
(Марія Моїсеєнко та Олексій Дашко)

TO DO:
Що я тепер умію?

Над чим їще попрацювати?

САМОКОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

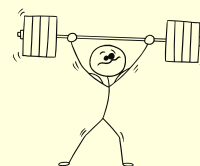
з модуля "Дієслово"

Запитання для самоконтролю

1. Які семантичні, морфологічні й синтаксичні особливості дієслова?
2. Які дієслова називають автосемантичними?
3. Які дієслова називають допоміжними?
4. На які типи поділяють морфологічні категорії дієслова?
5. Що таке валентність?
6. Скількохвалентні дієслова є в українській мові?
7. За яким принципом дієслова поділяють на дієвідміни?
8. Які дієслова називають атематичними?
9. У чому полягає сутність категорії виду?
10. Що таке видова пара?
11. Які дієслова називають парновидовими?
12. Які дієслова називають одновидовими?
13. Які дієслова називають двовидовими?
14. Які є способи творення дієслів доконаного виду?
15. Які є способи творення дієслів недоконаного виду?
16. Що таке рід дієслівної дії?
17. Які основні роди дієслівної дії?
18. Сутність і графемний склад категорії способу дієслова.
19. Як утворюють графеми категорії способу?
20. З якими граматичними категоріями пов'язана категорія способу?
21. Сутність категорії часу дієслова.
22. Скільки графем має категорія часу?
23. У чому полягає явище транспозиції часових форм?
24. У чому полягає явище транспозиції способових форм?
25. З якою граматичною категорією найтісніше пов'язана категорія часу?
26. У чому полягає сутність категорії перехідності / неперехідності?
27. Які дієслова називають перехідними?
28. Які семантичні й синтаксичні ознаки перехідних і неперехідних дієслів?
29. У чому полягає сутність категорії стану дієслова?
30. Як вона пов'язана з категорією перехідності/неперехідності?
31. Як утворювати конструкції пасивного стану?
32. Чи всі дієслова мають станову пару?
33. Що це таке зворотні дієслова?
34. На які групи їх поділяють?
35. Які категорії дієслова є невластивими-дієслівними?
36. Значення особових форм дієслова.
37. Які дієслова є дієсловами неповної особової парадигми?
38. Які дієслова називають безособовими?
39. У чому полягає граматична специфіка інфінітива?
40. У чому полягає граматична специфіка предикативних форм на -но, -то?

Завдання для тренування

Виконайте які-небудь із запропонованих вправ. Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009). *Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум*. Київ: 125, 126, 130, 131, 135, 137, 141, 143, 146, 148, 151, 154.



A large light blue rounded rectangle containing a grid of 14 rows and 14 columns of small blue dots. On the left side of the rectangle, there are 14 yellow circles, one centered vertically next to each row of dots.

КАТЕГОРІЇ СЛІВ ДИСКУСІЙНОГО ЧАСТИНОМОВНОГО СТАТУСУ:

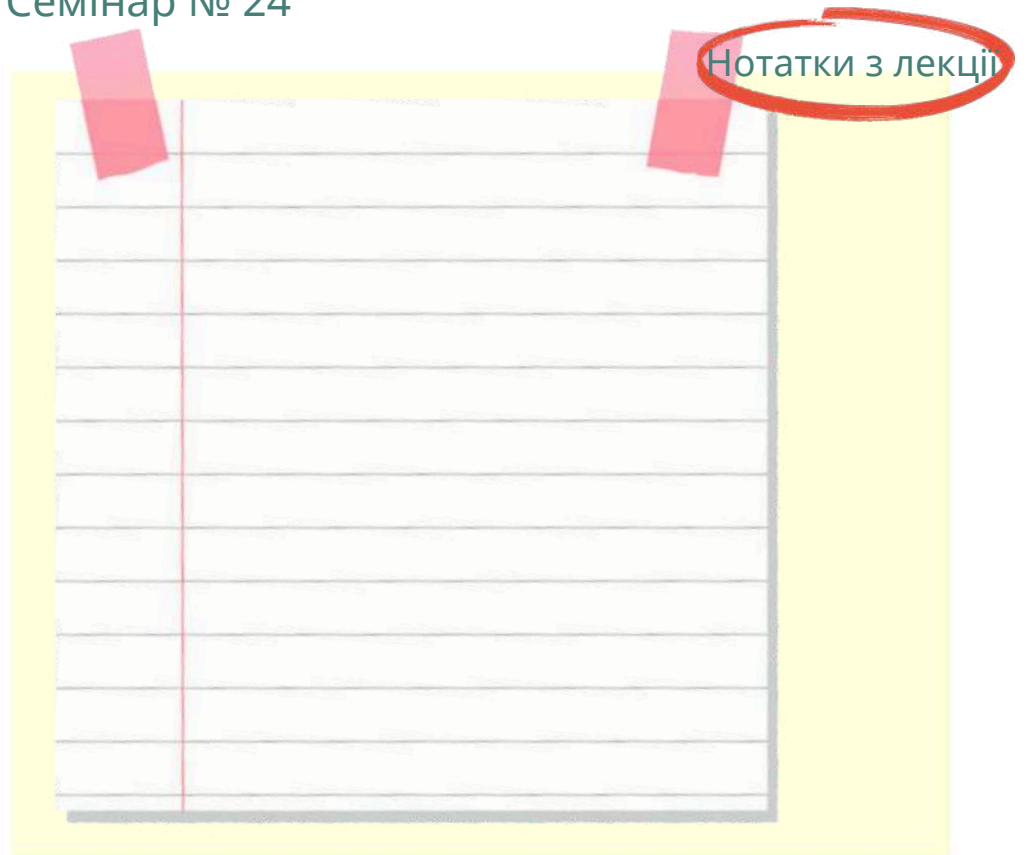
ДІЄПРИКМЕТНИК, ДІЄПРИСЛІВНИК, СЛОВА
КАТЕГОРІЇ СТАНУ, МОДАЛЬНІ СЛОВА

Am

План

Семінар № 24

1. Дієслівні та прикметникові **ознаки дієприкметника**.
2. Творення та **вживання** дієприкметників.
3. Граматичний **статус дієприслівника**.
4. Творення й уживання дієприслівників.
5. Проблема **слів категорії стану**.
6. Питання про **модальні слова**.



Обов'язкова літ-ра



Кучеренко, І.К. (2003).
Граматична характеристика
дієприкметника і його місце в
системі частин мови. In:
Актуальні проблеми граматики.
Львів, с. 13–25.

Мойсієнко, А. (ред.). (2013).
*Сучасна українська мова:
Морфологія*. Київ, с. 451–455.

Альтернативний погляд:

Горпинич, В. (2004).
Морфологія української мови.
Київ, с. 220–224, 236–247.

Дорошенко, С.І. (2009). До питання про граматичний статус дієприслівникаю In: Дорошенко, С.І. *Наукові простори*. Харків, с. 36–39.



Схарактеризуйте, ознаки яких частин мови притаманні дієприкметнику, дієприслівнику, словам категорії стану та модальним словам.



Додаткова література

- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 146–150, 294–297, 307–308, 320–323.
- Кавера, Н.В. (2013). Частиномовний статус невідмінюваних слів у сучасному мовознавстві. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 9(1), 200–206. DOI: <https://doi.org/10.31812/filstd.v9i1.530>
- Лаврінець, О.Я., Симонова, К.С., Ярошевич, І.А. (2019). *Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія*. Київ, с. 432–438.
- Шведова, М. (2020). Активні дієприкметники в українській мові: корпусний аналіз In: *Галактика Слова: збірник на пошану Галини Макарівни Гнатюк*. Київ, с. 339–352. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/1725?show=full>



ЗАВДАННЯ *ЛМ*

Завдання № 1 Замініть конструкції на нормативні. Можна скористатися порадами зі статті Г.Голосовської.



Голосовська, Г.Г. (2011). Активні дієприкметники в українській літературній мові: уживати чи ні?. Українська мова, 4, 63-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2011_4_9

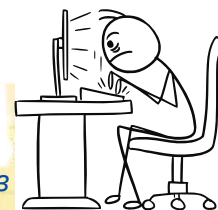


Регулююча функція, стримуючий фактор, домінуюча риса, вражаючий ефект, загрожуюче становище, заспокоюючий засіб, захоплюючий фільм, руйнуючий чинник, початкуючий бізнесмен, комплектуючі деталі, жволожуючий крем, головуючий на засіданні, легкоспалахуючі речовини, біжучий рядок, існуючий порядок, ведучий менеджер, контролюючий орган, миючий засіб, хвилюючий момент.



Завдання № 2 Виконайте вправи зі збірника **Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009). Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум. Київ: 171** (варіант I).

Завдання № 3 Відредагуйте речення, якщо це потрібно.



1. Реалії нашого життя такі, що свічки доводиться використовувати і в більш прозаїчних ситуаціях, коли в квартирі просто відключається електрика. Блукаючи в непроглядній темряві по хаті зі свічкою в руках, мало кому приходить в голову стежити за елементарними правилами безпеки.

2. Моя знайома купила квартиру в розстрочку, не дивлячись на економічну кризу.

3. Дякуючи старанню у дочки вийшов смачний пиріг.

4. Повернувшись з відпустки додому, мене найбільше вразили краєвиди Парижа.

5. Будучи активним учасником подій, Олег завжди брав участь у розробці нових ідей.

6. Тепер їм доведеться жити, заощаджуючи додаткові фінансові надходження.

7. Переглядаючи матеріали кримінальної справи, було виявлено ряд додаткових обставин.

8. Увагу слідчого привернула заява потерпілого, переглядаючи протокол допиту, який лежав на столі.

9. Оскільки теорію мовленнєвого впливу можна вважати «парасольковою дисципліною», яка використовує для досліджень знання з інших наук, то, вивчаючи імпліцитну інформацію, теоретичним підґрунтям стають здебільшого праці з логіки, семантики й прагматики.

10. Аналізуючи, навіщо принцип було порушено, стає зрозумілою імпліцитна інформація.

НАУКОВЦІ:
**ВСТАЮЧИ ДО 6:00
РАНКУ ВИРОБЛЯЄТЬСЯ
СЕРОТОНІН - ГОРМОН
ЩАСТЯ**

Я В ПРОЦЕСІ ВИРОБЛЕННЯ
СЕРОТОНІНУ



https://www.facebook.com/photo.php?fbid=167151489224256&set=pb.100077882164906_2207520000&type=3

Завдання № 4 Проаналізуйте одне з українськомовних регіональних інтернет-видань на дотримання мовних норм у сфері вживання дієприкметників і дієприслівників.

THE DAILY NEWS

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit

Інструкція виконання

№123456789

Exceperit sint occaecat cupidatat non proident



aliquam temporibus incidit ut laboris et dolores magnam aliquam quibus voluptatem. Ut enim ad minima veniam, quis nostrum exercitationem ullam corporis suscipit laboriosam, nisi ut aliquid ex ea cupiditate conercent? Quis autem vel eum iure reprehenderit qui in ea voluptate velit esse quam nihil molestiae consequatur, vel illum qui dolorem eum fugiat qui voluptas nulla pariatur? But I must explain to you how all this mistaken idea of denouncing pleasure and praising pain was born and I will give you a complete account of the system, and expound the actual teachings of the great explorer of the truth, the master-builder of human happiness. No one rejects, dislikes, or avoids pleasure itself, because it is pleasure, but because those who do not know how to pursue pleasure rationally encounter consequences that they just avoid. Now again, there are those who look on pleasure and desire to obtain pain of itself, because it is pain, but because occasionally circumstances occur in which pain and pleasure are inseparably associated together.

>Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed do eiusmod tempor incididunt ut labore et dolore magna aliqua. Ut enim ad minim veniam, quis nostrud exercitation ullamco laboris nisi ut aliquip ex ea commodo consequat. Duis aute irure dolor in reprehenderit in voluptate velit esse cillum dolore eu fugiat nulla pariatur. Excepteur sint occaecat cupidatat non proident, sunt in culpa qui officia deserunt mollit anim id est laborum. Sed ut perspiciatis unde omnis iste natus error sit voluptatem accusantium

1. Оберіть у цьому виданні будь-яку публікацію на ≈ 1000 слів (Як рахувати? Скопіюйте текст у вордівський файл і в розділі "Статистика" подивіться кількість слів).

- Порахуйте в ньому загальну кількість дієприкметників (ЗК) і кількість ненормативних дієприкметникових утворень (НДпрк).
Порушення норми = $(\text{НДпрк}/\text{ЗК}) \times 100\%$
- Порахуйте в ньому загальну кількість речень з дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами (ЗК) і кількість речень, де неправильно вжито дієприслівник чи дієприслівниковий зворот (НДпрс).
Порушення норми = $(\text{НДпрс}/\text{ЗК}) \times 100\%$

2. Випишіть із цієї публікації та/або інших 5 речень з ненормативними дієприкметниковими утвореннями та неправильно вжитими дієприслівниковими зворотами (5речень – це всього, співвідношення може бути будь-яке) і відредагуйте їх.

3. Зробіть висновки.

TO DO:

Що я тепер умію?

.....

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

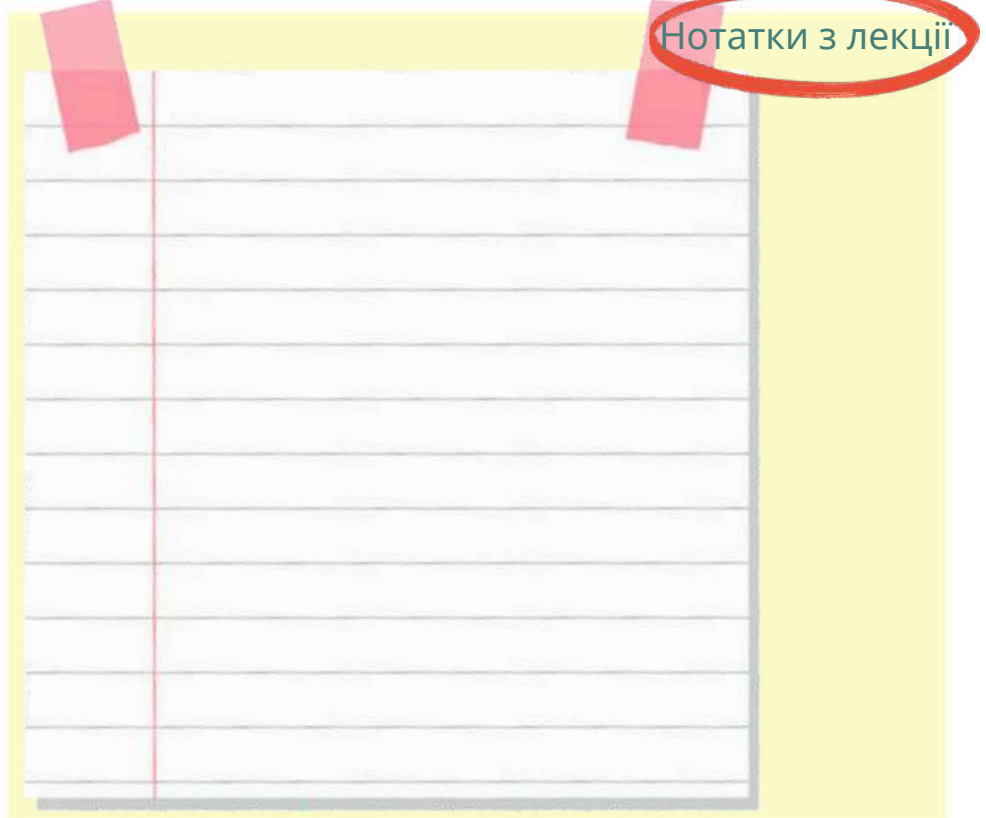
.....

ПРИЙМЕНИК ЯК КЛАС СЛУЖБОВИХ СЛІВ

План

1. Граматичний статус прийменника.
2. Походження й морфологічний склад прийменників. Явище препозитивації.
3. Семантичні типи прийменників.
4. Синонімія прийменникових конструкцій.
5. Особливості вживання прийменників у літературній мові й діалектах.

Семінар № 25



Обов'язкова літ-ра



Лаврінець, О.Я., Симонова, К.С., Ярошевич, І.А. (2019). *Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія*. Київ, с. 447–460.

Дерев'янку, Л. (2011). Проблема лінгвістичного статусу прийменника в системі мови. *Рідний край*, 1(24), с. 80–85.

ЗАВДАННЯ *ЛМ*

Завдання № 1 Опрацюйте коментар Б. Антоненка-Давидовича щодо вживання прийменників та укладіть зорову опору “Норми вживання первинних прийменників”.



Антоненко-Давдович, Б.
Як ми говоримо. URL:
<https://bit.ly/3FB7DKT>

За допомогою корпусу ГРАК перевірте, конструкції з яким прийменником (*на* чи *для*) на позначення “призначення предмета” переважають в українській мові кінця XX – початку XXI ст. – напр., *шафа на одяг* чи *шафа для одягу*.



Генеральний
регіонально
анотований корпус
української мови (ГРАК)
<https://uacorpus.org/poshuk-u-graku/poshuk-u-graku>

Завдання № 2 Керуючись створеною у завданні 1 опорою, виправте помилки:

1. В Дніпрі при перевірці автівки патрульні виявили амфетамін.
2. Із-за тебе у мене великі неприємності.
3. Німесил гранули для приготування суспензії для перорального застосування — повна інструкція по застосуванню препарату.
4. Для отримання необхідного дозування лікарські засоби, що на сьогодні зареєстровані в Україні, мають бути застосовані відповідно інструкції виробника.
5. Що таке деколонізація, чому вона важлива і як буде здійснюватися згідно закону?
6. При радянській владі захист тварин сприймався, як примха, ідіотизм.
7. Мультфільм створено по мотивах драми Лесі Українки.
8. УЄФА одержав від прокуратури Туріна нові документи по справі Ювентуса.

Завдання № 3 Виконайте зі збірника **Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології. Тернопіль: вправи 334, 343, 344 (проаналізуйте лише 5 прийменників).**

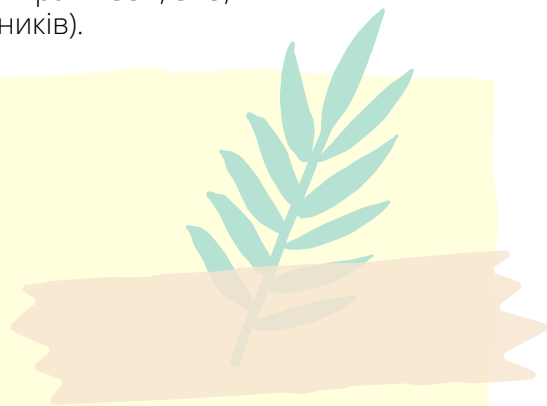


Схема морфологічного аналізу прийменника

1. Прийменник.
2. З яким словом у реченні пов'язаний.
3. Група за походженням.
4. Група за будовою.
5. Значення якого відмінка диференціює?
6. Які відношення виражає?
7. Словотвірний аналіз (де це можливо).

Додаткова література

- Білик, Я.С. (2016). Локативні конструкції з прийменником в (у) у східностепових говірках: семантика функції. *Лінгвістика*, 2 (35), 58–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2016_2_6
- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 328–346.
- Загнітко, А. Мовно-соціумний простір прийменника: дискурсивні практики In: Загнітко, А. (2018). *Мовний простір граматики*. Вінниця, с. 119–158.
- Колібаба, Л. (2015). Актуалізовані прийменники в українській літературній мові початку XXI сторіччя. *Українська мова*, 4, 78–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2015_4_7
- Поміркована, Т.В. (2010). Особливості граматичної сполучуваності англійських та українських прийменників. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, вип. 8, 456–463. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2010_8_68
- Сьоміна, О.І. (2019). Варіативність прийменникових конструкцій у східноpodільських говірках. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту імені М.П.Драгоманова. Сер.10 (Проблеми граматики і лексикології української мови)*, вип. 14, 112–117. URL: <https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/6d46a927-6542-4524-a74b-975b90e291e4>

TO DO:

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

.....

ЗВ'ЯЗКА В ГРАМАТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. СПОЛУЧНИК ЯК КЛАС СЛУЖБОВИХ СЛІВ

ЛМ

План

Семинар № 26

1. Проблема **граматичного статусу зв'язок**. Їхні функції.
2. **Власне- і невластне- зв'язки** в сучасній українській мові.
3. Граматичний статус **сполучника**. Його функції.
4. **Походження** й морфологічний склад **сполучників**. Явище **кон'юнктивациї**.
5. Сполучники **сурядності й підрядності**.
6. **Сполучні слова**. Критерії розрізнення сполучників і сполучних слів.



Обов'язкова літ-ра



Городенська, К. (2003). Проблема статусу зв'язок в українському мовознавстві. *Українська мова, 3-4*, 38–45.

Лаврінець, О.Я., Симонова, К.С., Ярошевич, І.А. (2019). *Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія*. Київ, с.461–476.

ЗАВДАННЯ

Завдання № 1 Підкресліть присудки та визначте тип зв'язок (власне-зв'язка чи невластне-зв'язка (напівзв'язка, контекстуальна зв'язка)).
Зробіть повний морфологійний аналіз 5 зв'язок.

1. *Пан Роман був художником і довгий час вів богемний спосіб життя* (Марина Гримич).
2. *Крава вважався першим красенем школи* (Лариса Денисенко).
3. *У тридцять років стала вдовою з двома малими синами на руках та старенькою свекрухою* (Василь Лопата).
4. *Тоді я перебувала в першому шлюбі* (Лариса Денисенко).
5. *Думки мої світлі, дзвінкі і дитячі, мов чиста вода на прозорому склі* (Ірина Жиленко).
6. *Погода стояла така тепла, що Вітя скинув курточку і ніс її під пахвою* (Всеволод Нестайко).
7. *Маруся вдалася і мовчазливою, і сльозливою* (Володимир Лис).
8. *Але їжа стояла неторкнута <...>* (Валерій Шевчук)
9. *Плач ставав все дужчий та дужчий* (Володимир Винниченко).
10. *Харитина Филипченкова цей рік за члена сільської Ради правила* (Остап Вишня).
11. *Збірні числівники являють собою специфічну групу означено-кількісних числівників* (Іван Вихованець).
12. *Вона їла й пила з тією ж таки пожадливістю, ніби хтозна-скільки сиділа голодна <...>* (Валерій Шевчук).
13. *Мій дід теж Матвієм звався* (Михайло Стельмах).
14. *Небо зробилося свіжим і чистим* (Григорій Тютюнник).
15. *Закохані жінки стають красивішими* (Дзвінка Матіяш).
16. *Раніше, згадую, мені усі солдати чомусь здавались схожими на тата* (Галина Тарасюк).
17. *Жінка стояла непохитною перед усіма ударами долі, а ще вона важила (нетто), як три з половиною Славіки (брутто)* (Мирослав Лаюк).

Схема морфологійного аналізу зв'язки

1. Зв'язка.
2. Тип (власне-зв'язка, напівзв'язка чи контекстуальна).
3. Експліцитна (матеріально виражена) чи імпліцитна (нульове вираження).
4. Яку частину мови переводить до сфери дієслова?
5. Яких граматичних значень надає цій частині мови?
6. Морфемний аналіз (де це можливо).
7. Словотвірний аналіз (де це можливо).

Завдання № 2 Ознайомтеся із запропонованою статтею та з'ясуйте:



Колібаба, Л. (2017). Актуалізовані сполучники української мови в текстах різних функціональних стилів. *Українська мова*, 2, 49–61. URL: <https://bit.ly/3DxHR9O>

- сутність явища актуалізації сполучників;
- які сполучники є актуалізованими на сучасному етапі;
- у яких функційних стилях зараз поширені актуалізовані сполучники.

Оберіть один із актуалізованих сполучників та за допомогою корпусу ГРАК простежте, чи змінилася частотність і сфери його функціонування протягом останніх 10 років.



Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК) <https://uacorpus.org/poshuk-u-graku/poshuk-u-graku>



Завдання № 3 Зредагуйте речення:

1. *Але не дивлячись на те, що ринок недержавного пенсійного страхування є надзвичайно перспективним, розвивається він досить повільно.*
2. *Втрата Ізюма стало найгіршою поразкою Москви з тих пір, як її війська відступили від Києва – Reuters.*
3. *У силу того, що місто потребує чіткого обліку будь-яких пільгових перевезень, в т. ч. і учнівських, для пільгової оплати потрібно мати спеціальну Транспортну картку.*
4. *Давайте поговоримо, наскільки гарне мистецтво у маніяка, у той час як він вбиває свою жертву.*
5. *Кличко звернувся до нардепів з тим, щоб змінити законодавство про дорожній рух.*
6. *Весна – це не стільки пора року, скільки стан душі.*



Завдання № 4 Виконайте зі збірника **Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології. Тернопіль:** вправи 354, 362, 365 (проаналізуйте лише 5 сполучників).



Схема морфологічного аналізу сполучника

1. Сполучник.
2. Що в реченні з'єднує (однорідні члени чи частини складного речення)?
3. Розряд за функцією.
4. Група за значенням.
5. Група за походженням.
6. Група за будовою.
7. Словотвірний аналіз (де це можливо).

Т О Д О :

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

.....

Додаткова література

- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови.* Київ, с. 346–363.
- Городенська, К.Г. (2010). *Сполучники української мови.* Київ.
- Ковальчук, М.П. (2019). Функціональна структура сполучників у синтаксисі говірки села Глинки Надвірнянського району. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія "Філологія", вип. 40, т. 1, 46–49.* URL: <https://bit.ly/3Pjc7Rj>
- Товстенко, В.Р. (2024). Порушення мовних норм у вживанні сполучників. In: *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасних університетів.* Міжнар. наук.-практ. конф., 25 квітня 2024 р. (Електрон. ресурс). Київ, с. 43–46. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/44952>

ЧАСТКА ЯК КЛАС СЛУЖБОВИХ СЛІВ. ВИГУКИ Й ЗВУКОНАСЛІДУВАЛЬНІ СЛОВА

Анна

План

Семінар № 27

1. Граматичний статус **часток**.
2. Групи часток **за походженням**. Явище **партикуляції**.
3. Функційно-семантична **класифікація часток**.
4. **Вигуки**: граматичний статус, функції в мові.
5. **Значеннєві групи** вигуків.
6. Проблема **звуконаслідувальних слів**.
7. Явище **інтер'єктивації**.
8. **Транспозиція** вигуків та звуконаслідувальних слів до інших частин мови.

Нотатки з лекції

Обов'язкова літ-ра

Горпинич, В. (2004).
Морфологія української мови.
Київ, с. 286–297; 300–308.



ЗАВДАННЯ *Am*

Завдання № 1 Опрацювавши запропоновану статтю, з'ясуйте, чому засвоєння часток є проблемою для іноземців, що вивчають українську мову. Які ви бачите шляхи розв'язку цієї проблеми?



Гончарук, О.В., Дикан, О.В. (2020). Модальні частки у процесі вивчення української мови як іноземної: прагматичний підхід. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, т. 31(70), №4, ч.1, 28-33. URL: <https://bit.ly/4bv0NFH>



Завдання № 2 Виконайте зі збірника **Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології.** Тернопіль: вправи 377, 380.

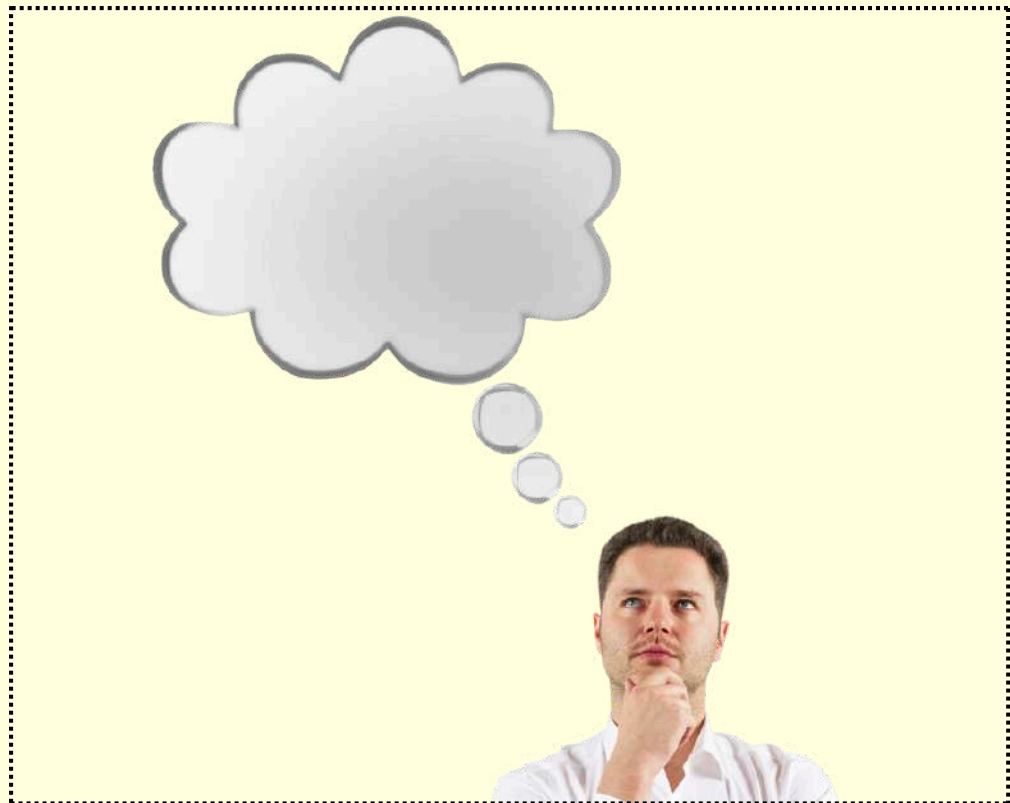
Схема морфологічного аналізу частки

1. Частка.
2. Якого компонента стосується (якогось члена речення чи всього речення)?
3. Препозитивна чи постпозитивна?
4. Розряд за функцією.
5. Група за значенням.
6. Група за походженням.
7. Словотвірний аналіз (де це можливо).

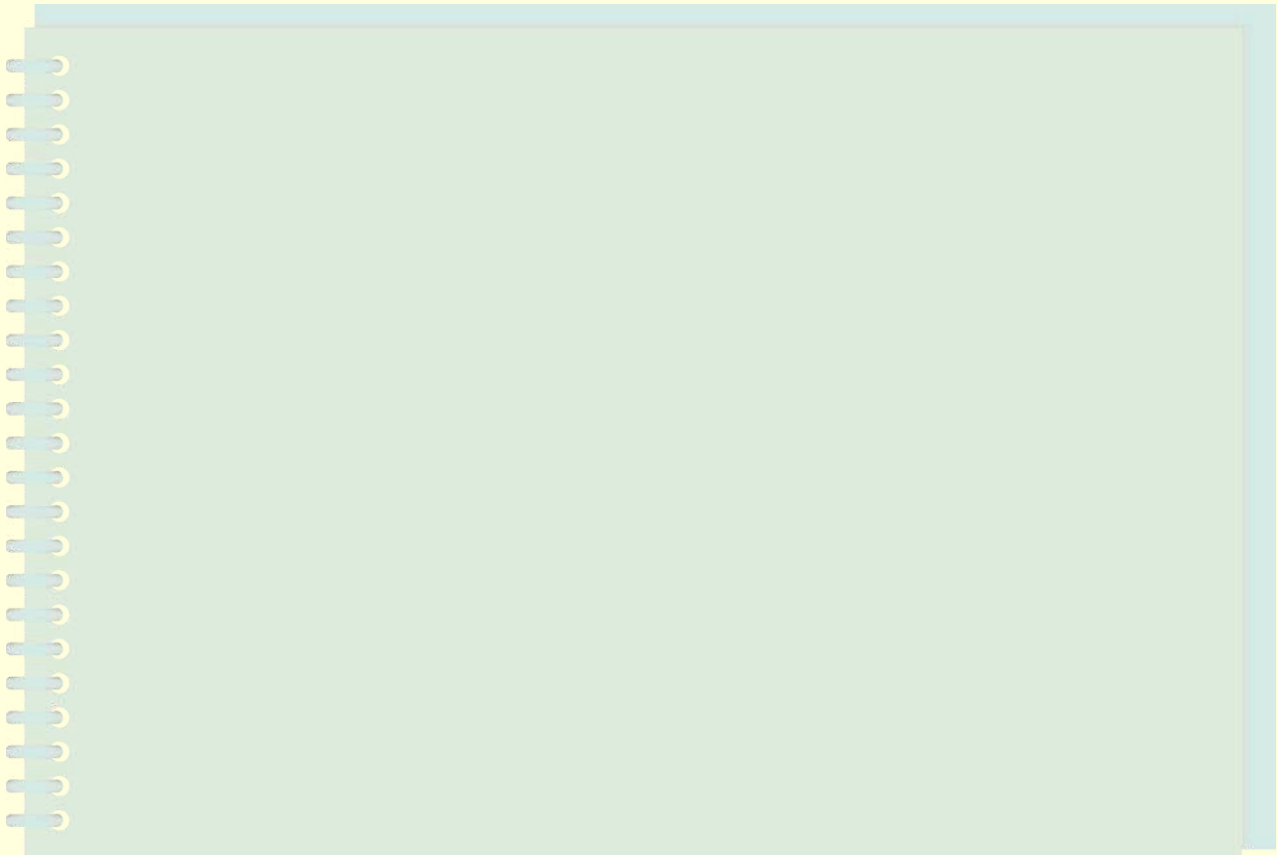
Завдання № 3 Опрацюйте зазначену статтю та з'ясуйте причини й умови інтер'єктивації. Як відрізнати вигуки від омонімічних слів, що належать до інших частин мови?



Глібчук, Н.М. (2017). Синкретична природа похідних інтер'єктивів у площині міжчастиномовної омонімії. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, вип. 64(1), 138-150. URL: <https://bit.ly/3DJ1zPS>

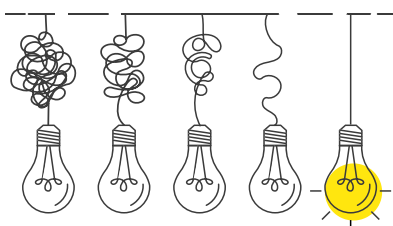
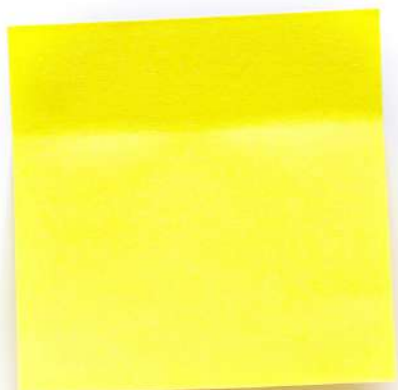
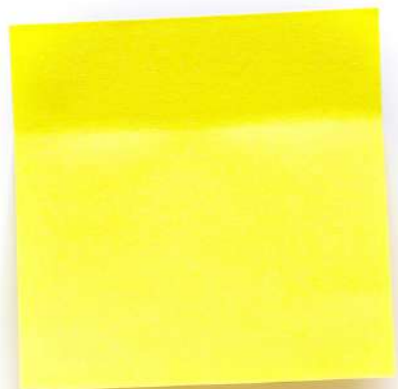


Завдання № 4 Виконайте зі збірника **Семеренко, Г.В., Литвин, Л.П., Кавера, Н.В. та ін. (2012). Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ і тестів з морфології.** Тернопіль: вправи 390, 391, 392.



Додаткова література

- Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ, с. 357–363, 374–388.
- Вільчинська, Т. (2021). Частка як засіб вираження модальності в художньому тексті. *Лінгвістичні студії, вип. 41*, 83–92. DOI: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2021.41.8>
- Глібчук, Н. (2020). Вербалізація вигуків та звуконаслідувальних слів у площині функціональної омонімії. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна, вип. 72*, 63–75. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/10855>
- Загнітко, А. (2011). Частки в системі службових частин мови: типологічний і лексикографічний вияви. *Лінгвістичні студії, вип. 22*, 104–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2011_22_23
- Степаненко, М., Педченко, С. (2019). *Семантика і функціонування модальних часток у сучасній українській літературній мові*. Полтава. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/11516>



TO DO:

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

.....



Зображення з офіційної сторінки Нікити Тітова - <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=5058395187560928&set=pb.100001714917168.-2207520000&type=3>

САМОКОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

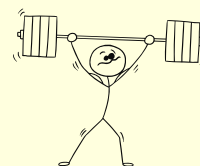
з модуля “Слова дискусійного частиномовного статусу. Службові слова. Вигук. Звуконаслідувальні слова”

Запитання для самоконтролю

1. До якої частини мови належить дієприкметник?
2. Які прикметникові й дієслівні ознаки притаманні дієприкметникові?
3. Які дієприкметникові форми кваліфікують як нормативні, а які як ненормативні?
4. До якої частини мови належить дієприслівник?
5. Які морфологічні категорії притаманні дієприслівникам?
6. Які є погляди на частиномовний статус слів категорії стану?
7. Які є погляди на частиномовний статус модальних слів?
9. Чи є службові слова частинами мови?
10. Чи мають службові слова лексичне значення?
11. На які типи поділяють службові слова?
12. Які є погляди щодо граматичного статусу прийменників?
13. На які типи поділяють прийменники за походженням?
14. У чому полягає явище препозитивації?
15. Які функції виконують сполучники?
16. На які групи поділяють сполучники за структурою?
17. На які групи поділяють сполучники за походженням?
18. У чому полягає явище кон'юнктивації?
19. Як розрізнити сполучник і сполучне слово?
20. Проблема статусу частки.
21. За якими критеріями класифікують частки?
22. На які групи поділяють частки за походженням?
23. У чому полягає явище партикуляції?
24. Граматична сутність і функції зв'язок у сучасній українській мові.
25. На які типи поділяють зв'язки?
26. Що таке вигук?
27. На які групи поділяють вигуки за походженням?
28. Групи вигуків за значенням.
29. Чим відрізняються звуконаслідувальні слова від вигуків?

Завдання для тренування

Виконайте які-небудь із запропонованих вправ. Глібчук, Н.М., Добосевич, У.Б. (2009). *Сучасна українська мова. Морфологія. Практикум*. Київ: 187, 188, 189, 195, 196, 197, 201, 207, 213, 216.



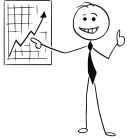
A large light blue rounded rectangle containing a grid of 14 rows and 14 columns of small blue dots. On the left side of this rectangle, there are 14 yellow circles, one for each row, serving as a visual guide for the writing lines.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПРОЄКТІВ

“Службові класи слів. Вигуки. Звуконаслідувальні слова”



Семінар № 28



Завдання

Створіть “Резюме” одного класу службових слів, вигука або звуконаслідувальних слів.

Зразки робіт



СПОЛУЧНИК
Коуч-психолог, який допоможе налагодити зв'язки між словами

ХАРАКТЕРИСТИКА

Я – незмінний професіонал, який за довгу історію української мови допоміг незліченій кількості однорідних членів речення та предикативних частин складних речень встановити ті логічні відношення, що вони потребували. Семантично я лише в поєднанні з іншими словами реалізую релеванне значення: наче маяк, що допомагає кораблю віднайти причал, мов існування потрібне для них двох. Спеціалізуюсь на оформленні сурядних і підрядних зв'язків між одиницями синтаксичного рівня. Я не є членом речення, як кажуть, в стосунках третій зайвий, як психолог: я лише є знаряддям, засобом вираження необхідного синтаксичного зв'язку. Морфологічно незмінний та нечленовий спеціаліст, який завжди готовий допомогти “відношенням-стосункам”.

ОСНОВНІ ВМІННЯ ТА НАВИЧКИ

Способи комунікації варіюються. Залежно від вираження, але необхідно допомогти сформулювати клієнтам, чому **важливо**, **потрібно**, **необхідно** **використовувати певні способи уживання**.

ДОСВІД РОБОТИ

КОУЧ ІЗ СУРЯДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ (СУРЯДНИЙ СПОЛУЧНИК)
між досвід роботи не можна виміряти роками

- Оформлення сурядного синтаксичного зв'язку в простих і складних реченнях
- Поєднання рівноправних компонентів у структурно-семантичному плані
- Складні, з'єднано-протиставні, розділові, градуйовані, приєднавчі семантичні відношення

ПСИХОЛОГ ПІДРЯДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ (ПІДРЯДНИЙ СПОЛУЧНИК)
між досвід роботи не можна виміряти роками

- Функціонування ланки в підрядних складних реченнях
- Оформлення семантико-синтаксичного відношення між граматично нерівноправними головкою і підрядною частиною складнопідрядного речення
- Прийменні, наслідкові, часові, умовні, цілові, дієслівні, порівняльні, об'єктивні семантичні відношення

ОСВІТА

Вінницький національний університет службових слів 1600 р.
Ph.D. у галузі оформлення зв'язків між членами речення

ІНТЕРЕСИ


- Багато підрядних інструментів встановлення зв'язку (сполучників) в асемантичності, тож їх завжди на контекст, щоб визначити семантико-синтаксичні відношення
- Використовую синоніми, щоб виразити одне значення. Так я маю як стилістично нейтральні, так і стилістичні (з експресивним відтінком) інструменти розвитку стосунків

КОНТАКТИ

apokalihsia_psychology@ukr.net
www.apokalihsia_psychology.com.ua

Марія Моїсеєнко, 2024 р.

Катерина Гринчак, 2024 р.



КОНТАКТИ

☎ +123-456-7890
 ✉ vyhukukr@gmail.com
 🌐 <https://vibavaneць.com.ua/>
<https://www.plyuch.com/>
 📍 123 вул., Частинишова, Морфологія-сіті, 12345

ПОСАДИ

ОРГАНІЗАЦІЯ “ТРАДИЦІЯ І ШКІЛЬНА ПРАКТИКА”
ОСОБЛИВА ЧАСТИНА МОВИ
КОМПАНІЯ: “ПЛЮЩ ГОРПИНІЧІ І ГРИЩЕЦЬ”
ОСОБЛИВА ЧАСТИНА МОВИ
ШКОЛА ІМЕНІ МАТЬКО
ІНТЕРЕКТИВ
ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ЦЕНТР: “ВИХОВАНЕЦЬ INTERNATIONAL”
СЛОВО-РЕЧЕННЯ

ВМІННЯ

- Емпатичність ██████████
- Стабільність ██████████
- Самостійність ██████████
- Спеціалізація ██████████
- Наказовість ██████████
- Адаптивність ██████████

Вигук Мовленнєвий

Резюме на посаду: “Визнаний член частиномовної спільноти”

ДОСВІД

СТАЖ В ІЗОЛЬОВАНОСТІ 2016 - зараз

Синтаксична ізольованість

Протягом усього періоду роботи на частиномовній посадці я завжди буду ізольованим від інших членів мови. Саме тому я ніколи виконуватиму свої функції не виконуючи при цьому ніяких інших обов'язків. За цей час я також напевно самостійно і нікому нічого не дістав і нікого не докучив.

СТАБІЛЬНІСТЬ 2017 - 2018

Фонетична стабільність, незмінність

Я працюю професійно лише з фонетичної стабільності та парадигматичної стабільності. Мені ніколи не потрібно надійшло частини мови, адже я не згорію в складно утвореному вираженні. До того ж я – незмінний, тому ви дуже швидко до мене звикнете.

ВИКОНАННЯ РОЗНОЇ РОБОТИ 2018 - 2024

Багатозначність, функційно-семантична типологія

За час роботи в мовній організації я напевно виконуватиму всілякі функції, якщо навіть десь була посада. За один день не ввічливо виконати і багато роботи і студентів загнати, навіть радийся упертостям. Навіщо ж мені виконувати посади, якщо мені в мовній організації нічого не потрібно і не потрібно нікому.

КРЕАТИВНІСТЬ 2020 - 2024

Участь у процесах словотворення

Одне з моїх улюблених занять – працювати в мовній організації з творчими людьми. Якщо зайнятися і цим ніколи, але за мого часу слова завжди виходять цікавими та жорсткими. Прикладомі логікою, до створення мови і далі до того, а вийти та творити.

ДОДАТКОВІ КОНТАКТИ

Звуконаслідувальне слово Мати

Брат Мати

Тел: 880-549-7280
Email: https://vibavaneць.com.ua/

Тел: 33-759-7235
Email: https://vibavaneць.com.ua/

МОЇ ІДЕЇ



TO DO:

Що я тепер умію?

.....

Над чим іще попрацювати?

.....

.....

.....

ДЖЕРЕЛА ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ



Підручники:

1. Безпояско, О.К., Городенська, К.Г. (1987). *Морфеміка української мови*. Київ. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001030>
2. Вихованець, І., Городенська, К. (2004). *Теоретична морфологія української мови: Академічна граматики української мови*. Київ. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000844>
3. Горпинич, В.О. (1999). *Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія*. Київ. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001595>
4. Горпинич, В.О. (2004). *Морфологія української мови*. Київ. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009511>
5. Жовтобрюх, М.А. (ред.) (1979). *Словотвір сучасної української літературної мови*. Київ. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002761>
6. Загнітко, А.П. (1996). *Теоретична граматики української мови. Морфологія*. Донецьк. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009510>
7. Крижанівська, О.І. (2010). *Історія української мови. Історична фонетика. Історична граматики*. Київ. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000026888>
8. Плющ, М.Я. (2010). *Граматики української мови. Морфеміка. Словотвір*. Київ. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000663>
9. Плющ, М.Я. (ред.) (1994). *Сучасна українська літературна мова*. Київ. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0009522>

Словники:

1. Карпіловська, Є.А. (2002). *Кореневий гніздовий словник української мови*. Київ. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001594>
2. Полюга, Л.М. (2001). *Словник українських морфем*. Львів. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001996>

Інші видання:

1. *Українська мова. Енциклопедія* (2004). Київ. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001051>
2. *Український правопис* (2019). Київ. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Pravopys.2019/ukr.ppravopys-2019.pdf>

ВИКОРИСТАНІ ЗОБРАЖЕННЯ



Семінар 1:

- Портрет О. Потебні – https://uk.wikipedia.org/wiki/Потебня_Олександр_Опанасович#/media/Файл:Alexander_Potebnja_1892.jpg
- Портрет І. Кучеренка – https://uk.wikipedia.org/wiki/Файл:Ілля_Кучеренко.jpg#file
- Портрет І. Вихованця – <https://files.nas.gov.ua/photo/PersonalSite/DU/VyhovanetsIR.JPG>

Семінар 3:

- Зображення зі словами “макронити” і “чернобаїти” з допису користувача Міська бібліотека на Данилевського – <https://www.facebook.com/libbelin/posts/pfbid0mWaDaRpXZ2kHw24jG3aXcX8XV99aUzrJpRyggCPjWWiwRaD3LJQ8vo25zu9bntVcl>
- Допис користувача Едвард Стріха в соціальній мережі X – https://x.com/p_shykin/status/1573415953135767552?s=46&t=Q-f99PyK5zsvdp8oBUb45g

Семінар 11:

- Афіша радіодиктанту 2022 року – https://tyktor.media/novyny/radio_dyktant/

Семінар 12:

- Інформація від Генерального штабу ЗСУ – <https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua/>

Семінар 19:

- Інфографіка “Правила бюджетної мандрівки” – https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2866642-pravila-budzetnoi-mandrivki-infografika.html

Семінар 24:

- Зображення з фейсбучової сторінки Goni memes – <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=167151489224256&set=pb.100077882164906.-2207520000&type=3>
- Допис користувача Б'юрко-мов'юрко в соціальній мережі Facebook – <https://www.facebook.com/BurkoMovurko/posts/pfbid0i2e8j3qY7veETfieHRrxjEhBEhe69YXvjFYmC719NRECdHXifgq2sbP1FM51JrPol>

Семінар 27:

- Постер Нікити Тітова – <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=5058395187560928&set=pb.100001714917168.-2207520000&type=3>

“РОЗУМНІ” ДУМКИ

